

טרנסג'נדריות - סיפורי חיים, סיפורי הצלחה

גורמים מקדמי תחושת הצלחה בסיפורי חיים של
טרנסג'נדריות/ים בישראל

ירון גל
בהנחיית ד"ר ענת אפשטיין

עבודת גמר לשם קבלת תואר מוסמך (M.S.W)
בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פול ברוואלד
האוניברסיטה העברית בירושלים

אוגוסט 2013

1	מבוא
2	סקירת ספרות
2	מבוא לטרנסג'נדריות
17	מהי הצלחה?
20	סיכום הידע הקיים והצגת שאלת המחקר
21	שאלות המחקר
21	שיטת המחקר
21	על מחקר פמיניסטי ביקורתי
26	מחקר איכותני
27	המחקר הנרטיבי
28	אוכלוסיית המחקר ונגישותי אליה
29	הצגת המשתתפות/ים
33	איסוף נתונים וכלי המחקר
34	ניתוח הנתונים
35	היות המחקר ראוי לאמון
37	סוגיות אתיות
38	ממצאים
38	איך ניתן להגדיר הצלחה?
45	גורמים מקדמי הצלחה
72	גורמים מדכאי תחושת הצלחה
80	המלצות והערות של משתתפי המחקר לפרקטיקה טיפולית
88	דיון
89	הצלחה
90	גורמים מקדמי תחושת הצלחה
92	תרומת המחקר וייחודו
93	מגבלות המחקר
96	המלצות לפרקטיקה טיפולית
97	המלצות למחקרי המשך
99	אפילוג: מקום החוקר ביחס למחקר
102	רשימת מקורות
112	רשימת נספחים

**** הערה: במסמך זה בחרתי להשתמש בלוחסנים כדי לאפשר התייחסות בטקסט לכלל המגדרים. בנוסף, כדי לא לאפשר העדפה של מגדר אחד על פני האחר, לעיתים תופיע הסימנת הנקבית ראשונה ולאחר הלוחסן הסימנת הגברית, ולעיתים הוחלף הסדר.**

מחקר זה מבקש לבחון בשיטה איכותנית נרטיבית ולהאיר את הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בחייה/ם של טרנסג'נדרים/ות, ולענות בכך על שלוש שאלות העומדות בבסיסו. מהי הצלחה בעיני טרנסג'נדרים/ות? ; מהם הגורמים המסייעים לתחושת הצלחה לא/נשים מהקהילה הטרנסג'נדרית? ; והאם ומה בחוויית המפגש עם אנשי/נשות טיפול קידם תחושה של הצלחה?

סקירת הספרות של דו"ח זה מחברת את הקורא/ת אל שני המושגים העומדים בבסיסו של המחקר: הזהות הטרנסג'נדרית והצלחה. הצגת המושגים הללו מאפשרת הבנה עמוקה של זהות זו, מורכבות החיים של הטרנסג'נדר/ית בישראל, על המכשולים והקשיים העומדים בפניה/ו, כמו גם את עולם המושגים והחשיבה הפוליטית שמקיפים אותה/ו. בנוסף, בשילוב עם ידע זה, הצגת מודלים שונים הבוחנים את תפישת ההצלחה בחייו/ה של הפרט והמשמעות של קיומה של תחושת הצלחה, מאפשרת לקורא להתחבר לפרספקטיבת המחקר, המבקשת להאיר את חשיבות תפיסת ההצלחה בחייה/ם של טרנסג'נדרים/ות.

מחקר זה מבוסס על סיפורי חיים שסיפרו שבעה טרנסג'נדרים וחמש טרנסג'נדריות, תוך התמקדות במשמעות המונח "הצלחה" בחייה/ם. הסיפורים נאספו באמצעות ראיונות עומק פתוחים, לאחר הצגת שאלת פתיחה משותפת בצורת הבקשה: **"ספרי לי את סיפור חיך בהקשר של הזהות הטרנסג'נדרית ומקומה של המילה הצלחה"**. בשלב הראשון, לאחר שיקלוט וניתוח הוליסטי של כל ראיון בנפרד, הוצאו תמות מרכזיות סביב שאלות המחקר; בשלב השני נפגשתי שנית עם 11 מתוך 12 משתתפיות המחקר וביקשתי לשתפם/ן בניתוח, ולאפשר לה/ם שליטה בממצאים באמצעות אישור הניתוח או תיקונו על פי ראות עיניהם/ן. השלב השלישי כלל ניתוח קטגוריאל של כלל הראיונות, בו הושו התכנים המרכזיים בכל הראיונות ביחד, ואותרו התמות המציגות את המסמנים השונים להצלחה בעיני משתתפיות המחקר, גורמים המקדמים או מעכבים תחושה של הצלחה בחייה/ם, וכן המלצותיהם/ן לפרקטיקה הטיפולית ולעוסקים/ות בה.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שמשתתפיות המחקר מסמנים חמישה מדדים להצלחה - **הצלחה בביטוי המגדר המבוקש**; **הצלחה כהשגת "החלום הבורגני"**: מקצוע, זוגיות, משפחה; **הצלחה כתחושת רווחה פנימית**; **החיים עצמם כהצלחה**; **והתנגדות לנורמה כהצלחה**.

בתוך סיפורי החיים זוהו שש תמות מרכזיות המקדמות תחושה של הצלחה, אשר יצרו מודל של תהליך המאפשר ומחדד את מקומה של ההצלחה בחייהן/ם של המשתתפות/ים. תהליך זה כמו מקביל לתהליכים של גיבוש, קבלה וגאווה בזהות הטרגית של הפרט. כמו בתהליך שכזה, גם בממצאי המחקר, ההפרדה בין השלבים השונים היא מאולצת. השלבים באים לידי ביטוי בסיפורי החיים כשלובים זה בזה, ויוצרים בשילובם זה נוכחות יציבה של תחושת הצלחה בחיי מספריות הסיפור. תמות אלו הן: **שיום והגדרה; מרחב בטוח להתנסות מגדרית; מודל טרנסי לדוגמה; אופק, בחירה וקול; הכרה חיצונית; וטרנסיות כמקדמת בפני עצמה תחושה של הצלחה.** נוסף על כך זוהו גורמים המלווים את תהליך ביסוס תחושת ההצלחה אשר נמצאו מסייעים לו: **מלווה חברתי; נשות מקצוע; וחשיבה אופטימית.** בנוסף משתתפות/ים המחקר הגדירו מפורשות חמישה גורמים הנתפשים כמעכבי תחושת הצלחה משמעותיים: **הדחקה וחוסר הגדרה; מודל טרנסי שלילי; השתקה והדרה; אפליה במקומות עבודה; וחשיפה לאלימות.**

לבסוף מוצגות המלצות של משתתפות המחקר אל מקצועות הטיפול והא/נשים העוסקות/ים בהם. המלצות אלו נובעות מניסיון חייהן/ם של מספריות הסיפורים עם העולם הטיפולי ומערכות הרווחה הפורמאליות והא-פורמאליות, ואומצו במחקר זה כבסיס להשלכות המחקר על הפרקטיקה הטיפולית: **אישור; הבנה של זהות מורכבת; קידום אושר; הקשבה ולמידה; והבנת מקור הקושי.**

חשיבותו של מחקר זה מתבטאת בכמה אופנים: **ראשוניותו** כמחקר עם הקהילה הטרנסג'נדרית באקדמיה בישראל; התבססותו על **פרספקטיבה חיונית** השואפת להאיר כוחות והצלחות, בניגוד למרבית המחקרים בתחום המתמקדים בגורמים פתולוגיים; שילובו **בראייה הוליסטית** בין גורמים חיצוניים לגורמים פנימיים המשפיעים על הפרט; **ועריכתו עם** מושאי המחקר, הנמנים/ות לרוב עם קבוצה מושתקת בחברה, תוך ניסיון לאסוף את הידע באופן שיתופי, איתן/ם ולא עליהן/ם, ולהשמיע את קולם/ן.

המחקר מאפשר הבנה חשובה של חוויותיהן/ם של א/נשים טרנסג'נדריות/ים בישראל מנקודת מבטם/ן, כמו גם הבנה של המפגש עם החברה הישראלית, אשר מדכאת ומדירה לרוב את הזהות הטרנסג'נדרית והמפגש עם העולם הטיפולי. הבנה זו היא שלב מהותי בתהליך ליצירת שינוי חיובי, עמוק ויציב, ביחס החברה לקהילה הטרנסג'נדרית, לביטול האפליה המופעלת כלפי קהילה זו, ולעיצוב ולתיקון המענה הטיפולי ושירותי הרווחה האמונים על מתן מענה ועל שיפור רווחתם/ן של טרנסג'נדרים וטרנסג'נדריות בישראל.

דרך מחקר איכותני זה ביקשתי להבין, מתוך סיפורי החיים (נרטיבים), כיצד מתמודדים/ות א/נשים מהאוכלוסייה הטראנסג'נדרית עם מציאות חיים של מכשולים, הדרה ודיכוי, ולאחר גורמים מקדמי תחושת הצלחה בחייהם. המחקר ביקש גם להוות כלי בעבור משתתפיו ומשתתפותיו לתהליך של התבוננות ושל הארת מקום ההצלחה בחייהם, וכן כלי לשיתוף הידע הטראנסי שרכשו לאורך חייהם. בנוסף אני מקווה כי המחקר יעזור לנשות מקצוע (מדיסציפלינות שונות, תוך התמקדות בעולם העבודה הסוציאלית ושירותי הרווחה) לתת מענה מתאים יותר, ולסייע לאוכלוסייה זו להתקדם ולהצליח מתוך לקיחת עמדה אקטיבית של התנגדות לאפליה.

המונח טראנסג'נדריות (Transgenderism) מקבץ תחתיו טווח של התנהגויות, ביטויים והזדהויות המערערים על מערכת ה"מין=מגדר" הבינארית. כלומר, מונח זה מתייחס לכל מצב של חוסר הלימה בין היות האדם זכר/נקבה לבין תחושתו/ה כגבר/אישה. על פי הערכות אנשי מקצוע, כ-3% מהאוכלוסייה חווים חוסר הלימה כלשהי בין מינם הביולוגי לבין זהות המגדר שלהם (שילה, 2007). ניתן למצוא הבדל קל בין גברים ונשים החווים תחושה זו, יחס של 1 על 1.4 בין גברים לנשים, במחקר שנערך בשבדיה למשל (Landén et al, 1996). הסבר אפשרי לפער קטן זה הוא התפיסה החברתית הרווחת המאדירה את הגבריות על פני הנשיות, מקבלת בסלחנות "נשים המבקשות להידמות לגברים", ומבזה "גברים המתנהגים כנשים".

הקהילה הטראנסג'נדרית היא למעשה קבוצה מגוונת של א/נשים שאינם מקבלות/ים על עצמם/ את תכתיבי החברה בתפיסת המגדר. א/נשים טראנסג'נדרים/ות, ובייחוד נוער, מתמודדים עם מגוון מצוקות נפשיות, הערכה עצמית נמוכה, מחסור בהזדמנויות עבודה, חוסר במקורות רווחה המיועדים לאוכלוסייה הטראנסג'נדרית או רגישים לנושאים הטראנסג'נדרים, שימוש לרעה בחומרים ממכרים, מצוקת דיור, אפליה ואלימות מינית וקרובן (clements-Nolle et al., 2001; Nemoto, Operario & Soma, 2002). לחיים בחברה הכופה תפיסות קשיחות של מגדר יש השלכות על ביטחונם, תחושת השייכות, גישה לתמיכה חברתית, בריאות ואיכות החיים של א/נשים טראנסג'נדרים/ות. הסך מתמודדות/ים עם אלימות חברתית המונעת מהם/ם את האפשרות לחיות בצורה בריאה את החיים

שהסך קובעות/ים לעצמם/ן (Bith-Melander, 2005; Farmer, 1996). טרנסג'נדריות/ם רבים/ות נותרות/ים בודדים/ות להתמודד מול המכשולים העומדים בפניהן/ם.

מתוך עבודתי לאורך 10 השנים האחרונות, בין אם כמתנדב ובין אם כעובד סוציאלי, עם קהילת הלהט"ב (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים/ות ובי-סקסואליות/ים) מצאתי כי קיים קושי בקרב ארגוני הקהילה ובקרב אנשי המקצוע העובדים עם ובתוך הקהילה, להתמודד עם המורכבות שמקיפה א/נשים טרנסג'נדרים/ות. תת-קהילה זו, כתגובה, מרגישה מודרת מהשיח הקהילתי ולא מקבלת מענה מהגורמים המקצועיים האמונים עליו. רב הדבר בקרב השירותים החברתיים המיועדים לכלל האוכלוסייה בישראל. בתוך זאת נתקלתי בא/נשים טרנסג'נדרים/ות רבות/ים החווים את חייהן/ם תוך תחושת הצלחה וסיפוק, אשר היו עבורי מקור להשראה ולמידה.

סקירת ספרות

המחקר שמובא לפניכם/ן מבקש להאיר את הקהילה הטרנסג'נדרית בישראל באור אחר מזה שזכתה לו, לרוב, בכתיבה האקדמאית. לשם כך יש להציג תחילה את הידע הקיים בשני תחומים, אותם ניתן למצוא בסקירה המובאת לפניכם/ם בכמה תתי פרקים. תת הפרק הראשון מבקש להרחיב את הידע על הקהילה הטרנסג'נדרית. זאת דרך עיסוק בסיסי בתפיסות של מיניות ומגדר, משם לתוך הגדרות של תפיסת עולם וזהות קווירית והבנה של מהו המאבק הקווירי, ולבסוף גם בהרחבה ספציפית על טרנסג'נדריות, תוך הבאת נקודות מהספרות התיאורטית בנושא ומהספרות המחקרית בארץ ובעולם. תת הפרק השני בסקירת הספרות מבקש לעמוד על ההגדרה של המונח "הצלחה" לצורך מחקר זה.

מבוא לטרנסג'נדריות

המחקר מבקש, כאמור, לבחון אילו גורמים מקדמים תחושה של הצלחה בקרב טרנסג'נדרים/ות בישראל, ולכן ראשית עלינו להבין מהי טרנסג'נדריות. לשם כך ארחיב תחילה על מערך הכוחות בין מין, מיניות ומגדר, תוך הובלה אל הבנה של זהות קווירית ומאבק קווירי. לאחר מכן אעמיק בהבנה של הזהות הטרנסג'נדרית על בסיס הכתיבה האקדמית בנושא.

לרוב מוגדרת הזהות המינית כמכלול של ארבעה מרכיבים: **המין הביולוגי**, שמורכב משלוש מערכות: גנטית, הורמונאלית ופיזיולוגית, הקובעות האם אדם הוא זכר או נקבה; **זהות מגדר**, שהיא התחושה המופנמת של היותנו גבר או אישה, או משהו אחר על רצף המגדר (תחושה היוצאת כנגד התפיסה הבינארית של שני מגדרים, גבר-אישה, ומכילה בתוכה מאפיינים של יותר ממגדר אחד (Wilchins, 2002; Nestle, 2002)), גם מבחינת תחושה אישית וגם מבחינת התנהגות חברתית; **תפקידי מגדר**, התפקידים וההתנהגויות השונים אשר החברה מכותיבה עבור גברים ונשים; ו**נטייה מינית**, הסובייקט אליו אנו נמשכים מבחינה ארוטית, רגשית ואינטימית (שילה, 2007).

במאה ה-19 החל להתפתח שיח, שהוביל את היחס למיניות ממקום צר של איסורים ודינים משפטיים למקום רחב המאפשר התמודדות עם השלכות של הגדרות מיניות המובילות לכינון זהות (Leonard & Cain, 2009). פוקו, שנחשב לאחד מפורצי הדרך בשיח על מיניות, פיתח את תיאוריית ההבניה החברתית של המיניות. על פי התיאוריה, המיניות אינה מאפיין טבעי של החיים האנושיים, אלא קטגוריה מובנית שמקורותיה היסטוריים, חברתיים ותרבותיים, אך לא ביולוגיים. פוקו יצא כנגד התיאוריה הקודמת ("ההשערה הדכאנית") שלדעת תומכיה, המיניות היא חלק מהמהות האנושית הבסיסית שהחברה מנסה לרסן. בניגוד לגישה זו, הציע פוקו להסתכל על המיניות כתולדה של שיח על המין, ולא כאכיפה נוקשה של איסורים. שיח זה הוביל להתפתחות מחקר בנושא "מיניות שוליים" שדן, לראשונה, במיניות החורגת מהמיניות הנורמטיבית (זוג הטרנסקסואלי נשוי). כך נוצר המושג "הומוסקסואל", שקודם לכן הוגדר כתופעה פתולוגית, אך למשנתו של פוקו הוא תוצר של תרבות, שיח וכוח. פוקו טוען כי מופעלת מערכת של כוחות המנסה לשמר תפיסה מסוימת של "אמת סקסואלית". כלומר, מוסדות המדינה קובעים את המיניות הרצויה, בזמן שהתנהגויות מיניות הנתפסות כ"אנורמאליות" עוברות תהליך של פתולוגיזציה ומקבלות מענה טיפולי-רפואי (Foucault, 1981).

בדומה לפירוק ההבניה הקיימת על מיניות שעושה פוקו, גיודית באטלר (Butler, 2006) מציעה לפרק את מערכת היחסים בין מין ומגדר. היא גורסת כי קטגוריות המין אינן קיימות באופן טבעי ועצמאי, אלא מיוצרות על ידי המוסד החברתי של המגדר. המגדר הוא הבניה חברתית, לכן אין הוא תוצאה

מקרית או "טבעית" של מין ביולוגי, וגם אינו קבוע ויציב כמוהו. אין הכרח ש"גבר" ייגזר באופן בלעדי מגוף זכרי, ו"אישה" תיגזר באופן בלעדי מגוף נקבי. כאשר מפתחים תפיסה של מגדר כעצמאי ממין, המסקנה היא ש"גבר" או "גבריי" עשויים לסמן גוף נקבי, באותה מידה שבה הם עשויים לסמן גוף זכרי, ולהיפך. עם זאת, החברה "כופה" על הפרט את ההופעה המגדרית, לכן התנהגות שאינה עולה בקנה אחד עם הנורמות ההטרסקסואליות גוררת נידוי, ענישה ואלימות (Butler, 1993). באטלר (Butler, 2006) טוענת גם כי התרבות מסמנת את הגוף כדבר שאינו ניתן לסימון. את/ה אינך נולד/ת גבר/אישה אלא את/ה הופך/כת לכזו/ה כי כך הכתיבה החברה. אישה אינה חייבת להיות אישה במובן שאנחנו מכירים אותה, וכך גם הגבר. הקטגוריות "זכר" ו"נקבה" מכוננות באופן חברתי. באטלר נחשבת כאחת ממבססות המונח "תיאוריה קווירית" וכינון הזהות הקווירית.

קוויריות ומאבק

אם כך, מהי קוויריות? מילון אוקספורד (<http://www.oed.com>) נותן ארבעה פירושים למילה קוויר:

1. מוזר, משונה, אקסצנטרי. בנוסף: אופי מפוקפק או חשוד. במילון מציינים כי זו הייתה הפרשנות הנפוצה במילה עד להופעתה של הפרשנות השלישית, ומאז נדיר למצוא שימוש במילה לציון משמעות זו. מקור המילה הוא סקוטי ונמצא בשימוש החל מהמאה ה-16. בתחילת המאה ה-19 משמעות המונח הייתה "להרוס" או "לקלקל"; 2. (בשימוש בארה"ב) אדם הומוסקסואל או הקשורים להומוסקסואלים או להומוסקסואליות. שימוש זה כשם עצם החל כבר באמצע שנות השלושים למאה ה-20. בעקבות הגדרת הומוסקסואליות כמחלה נפשית קיבל הביטוי, עד לשנות השבעים, אז שינתה אגודת הפסיכולוגים האמריקנים את ההגדרה, משמעות של "חוסר איזון נפשי" או "שאינו חש בטוב";
3. שאינו במקומו, שאינו טוב/נוח, חלש, מפוקפק. בעבר גם כסלנג לשיכור. מצוין כי על אף שבמקור שימש בעיקר ככינוי גנאי (ועדיין נחשב כגנאי כאשר הוא בשימוש בפי הטרסקסואלים), החל משנות השמונים המאוחרות החל לשמש כמונח ניטראלי או חיובי (כאשר משמש להתייחסות עצמית של אדם הומוסקסואל) במקום המונחים "הומו" או "הומוסקסואל", ללא התייחסות או כהתרסה אל מול הקונוטציות השליליות של המונח. בנוסף, נכתב במילון, כי בכמה מההקשרים האקדמיים "קוויר" התואר העדיף במחקר של נושאים הקשורים להומוסקסואליות. לעיתים הוא גם משמש להסבר סגנון

חיים אשר אינו עונה על התנהגות הטרוסקסואלית קונבנציונלית, כגון ביסקסואליות או טרנסגינדריות; הפירוש הרביעי למונח הוא לאהוב או להימשך. פירוש זה אינו רווח בחברה.

המונח "קוויר" הינו, אפוא, מונח אשר נמצא עדיין בתהליך של הגדרה ומשמעותו תלויה הקשר. כיום הוא משמש לרוב כמונח מטרייה להומוסקסואלים, לסביות, טרנסגינדרים/ות ביסקסואליות/ים ועוד זהויות מיניות ומגדריות שאינן הטרוסקסואליות (Walters, 1996). קזין (2000) במאמרה מנסה לעברת את המונח הלועזי ולתת לו משמעות מקומית. בהסתמך על כתביהם של פוקו ובאטלר, וכינונה של דה-לורטיס את המושג "תיאוריה קווירית", קזין מציינת כי הקוויר בא לערער על המסגרות החברתיות הקיימות על הזהות, המגדריות והמיניות של הסובייקט. היא למעשה חוזרת למשמעות המילונית מן המאה ה-16 כאשר היא מציעה כי בעברית עלינו להשתמש במושג "חורג/ת", המבטא את היציאה מן המסגרת הנורמטיבית שכופה החברה. הצעתה של קזין הולכת יד ביד עם התפיסה המתעצבת כי המונח קוויר מסמן את זה שאינו נורמטיבי, בהקשר של זהות מגדרית ופרקטיקה מינית, ואף את זה שאינו מבקש להיכנס אל הנורמה, אלא להישאר מחוצה לה או לפרק אותה.

קוויר מגלם בתוכו תודעה פוסט-מודרנית, כמונח "חסר צורה" סופית וקבועה. וולטרס (Walters, 1996) טוענת כי השימוש במונח תופס תאוצה ובעקבות שינויים במבנה החברה ומבנה המשפחה בה, ובצורת הצריכה התרבותית, ותפקיד המדיה הרחבה בה. התיאוריה הקווירית מציבה את עצמה כמאתגרת את ה"קטגוריות הברורות", חלוקת הכוחות, הניגודים והמשוואות עליהן נשענת התפיסה הרחבה של מיניות וזהות. אך עם זאת קוויר אינו עוד מושג אשר נמצא בבעלות קבוצות רדיקליות מתוך קהילת הלהט"ב כי אם מונח הנכנס ויוצא, או אולי משחק או מתכתב, עם המיינסטרים. זאת, בין היתר, מעצם חדירתו לשיח האקדמי בעשורים האחרונים.

אבס וקאש (Abes & Kasch, 2007) מגדירים את התיאוריה הקווירית ככזו אשר מנתחת את המשמעות של הזהות באמצעות התמקדות באינטראקציות בין זהויות שונות, ומתנגדת למבנים חברתיים מדכאים של אוריינטציה מינית ומגדר. הם מוצאים כי הקוויריות עומדת אל מול הטרנו-נורמטיביות היוצרת חלוקה בינארית בין הטרוסקסואלים לבין אלו שאינם הטרוסקסואלים. לטענתם של אבס וקאש, ההגמוניה הטרוסקסואלית יוצרת אשליה שלפיה נבחן מהו הטבעי והמתקבל על הדעת, ואילו התיאוריה הקווירית מאפשרת מסגרת להתנגדות למציאות זו. הם נשענים על כתביה של באטלר כאשר

הם מציינים כי ההטרו-נורמטיביות אינה אלא חזרה על התנהגויות חברתיות, שאינן מייצגות זהות כי אם יוצרות אותה. בשל כך, הם טוענים, השימוש במושג "טבעי" אינו נכון, או לפחות כי התנהגויות הטרוסקסואליות אינן יותר או פחות טבעיות מאלו שאינן הטרוסקסואליות.

התיאוריה של פירוק הזהויות נתפסה גם כמאיימת על הפוליטיקה ההומו-לסבית, ואילו בקרב החוגים האקדמיים נתפסה כיותר מדי פוליטית ופחות מדי אקדמית, כפי שמציג הלפרין (Halperin, 2003) במאמרו "The Normalization of Queer Theory". התיאוריה הקווירית נתפסה גם, בשל פירוק הזהויות, כמבטלת את הזהות ההומואית או הלסבית. שיח של בחירה או הבניה הטיל איום על הטיעונים של הפוליטיקה ההומו-לסבית באשר לחוסר בחירה של זהות זו. מתוך כך נוצרה למעשה פוליטיקה קווירית, אשר אינה עומדת בסתירה לפוליטיקה הלהט"בית, אך היא רדיקלית יותר ממנה. בעוד הפוליטיקה הלהט"בית מבקשת שוויון מתוך חוסר הבחירה, ומבקשת אישור לזהות הלהט"בית מצד בעלי הכוח, הפוליטיקה הקווירית מבקשת לפרק את ההפרדה בין הטרוסקסואלים להומוסקסואלים, מכיוון ששתי ההגדרות הן הבניות חברתיות, וליצור שוויון מתוך חוסר זהויות. ביקורת נוספת נשמעה מצד הלסביות-הפמיניסטיות באשר לביטול האספקט המגדרי בין הומואים ללסביות, מה שלטענתן הוביל לאימוץ או לשליטה של דפוסים הומואיים בקרב הזהות הקווירית, והזהות עם הגבריות על חשבון הנשיות והלסביות (גרוס וזיו, 2003).

בספרה Transgender History ממפה סטרייקר (Stryker, 2008) את ההיסטוריה של הטרונסג'נדריות ושל התנועה הטרונסג'נדרית. היא מציינת כיצד בתחילת שנות התשעים התפתחה מודעות הולכת וגוברת לקהילות והתארגנויות טרונסג'נדריות, ואלו מצאו עצמן שותפות למאבק ההומו-לסבי-בי לשוויון. היא מסמנת שני מהלכים מקבילים. הראשון והקודם הוא השתלבות במאבק הקווירי הקורא לפירוק זהויות והשתחררות מתפיסות מקובעות של מיניות ומגדר. סטרייקר מדגימה כי גם במאבק זה הקול הטרונסג'נדרי נדחק אל השוליים של המאבק, והשותפות לא הייתה מובנת מאליה או הדדית. חברי/ות הקהילה הטרונסג'נדרית שהשמיעו את קולן/ם סווגו כ"סוג אחר" של שונות מינית. מהלך זה של החרגה והאחרה מהומואים לסביות וביסקסואלים/ות סיסג'נדרים הוביל לארגוני סגור המתמקדים בזכויות טרונסג'נדרים. סטרייקר מציינת כי לאורך השנים, וככל שקול זה נשמע יותר ויותר מבחינה חוקית

בארה"ב), היו לתנועה הטרנסגינדרית הצלחות רבות, וכי היא צופה שבעתיד הקרוב טרנסגינדרים/ות לא יסבלו מאפליה.

המהלך השני שסטרייקר (Stryker, 2008) מציגה נובע גם הוא מההחרגה והאחרה של הקהילה הטרנסגינדרית מהקהילה ההומו-לסבית-בי והוא אימוץ, או חזרה למאבקים רדיקליים וחתרניים יותר, המערערים על המערכת הליבראלית וקוראים לפירוקה ולהתנגדות לשימור הכוח שהיא מייצגת. ספייד (Spade, 2011) מתייחס לכך בספרו "Normal Life" וקורא לראות במאבק הטרנסי ובשיטות הפעולה הטרנסיות התנגדות לפוליטיקה ניאו-ליבראלית. הוא מבקש להגדיר את הפוליטיקה הטרנסית הביקורתית ככזו שאינה מסתפקת בהכרה ובהכלה חוקיות ומשפטיות, ומדגים כיצד המאבק הטרנסי חותר לשנות תפיסות עדכניות על החברה האזרחית, ביטחון ושוויון חברתי. הוא קורא לא להכלה בתוך המערכות המדכאות, אלא לפירוקן תוך דאגה וראייה של אלו שהכי נפגעים/ות מהן. בקריאה זו ספייד קורא תיגר על הפרקטיקות של מאבק הנהוגות במיינסטרים ההומו-לסבי-בי.

טרנסגינדריות

לא ניתן לדבר על זהות קווירית ופוליטיקה קווירית מבלי להבין יותר לעומק את הזהות הטרנסגינדרית וכיצד זו משתלבת, או לא משתלבת, בפוליטיקה הקווירית. לפני יותר מארבעים שנה, בשנת 1973, הוצאה ההומוסקסואליות מרשימת ההפרעות הנפשיות של ה-DSM¹ (American Psychiatric Association, 1973). בכך ניתן לטעון כי ההומוסקסואליות עוברת תהליך של כניסה לנורמה הסקסואלית. ב-1975, אימץ איגוד הפסיכולוגים האמריקני (American Psychological Association, APA) החלטה, המצהירה כי "הומוסקסואליות כשלעצמה אינה מעידה על פגיעה בשיפוט, ביציבות, באמינות, או ככלל - ביכולות חברתיות או תעסוקתיות" (Conger, 1975, p. 633). בעוד שההומוסקסואליות יצאה

¹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - 99 האבחנות הפסיכיאטריות האמריקאי, שמטרתו לאבחן ולסווג את הפרעות הנפש על פי תסמיניהן .

מה-DSM, ב-1980 נכנסה, ונמצאה שם עד לאחרונה², הגדרת ה- Gender Identity Disorder (GID) אשר מוגדרת כהפרעה ברמה 2, רמה "גבוהה" של הפרעות, ונמצאת בכפיפה אחת לצד הפרעות אישיות ופיגור שכלי (American Psychiatric Association, 2000).

תינוקות מזוהים בלידתם באמצעות איברי הרבייה כזכרים/נקבות, ובהתאם לכך מצפה מהם החברה להתאים עצמם לתפקידי מגדר מסוימים. כך למשל, נקבות מצופות להיות "כנועות" ו"רגשניות", וזכרים מצופים להיות "אמיצים" ו"חזקים". בתהליך ההתבגרות, מתפתחות התנהגויות מגדריות המבוססות על החוויה החברתית של האדם כאישה או כגבר. אולם, לעיתים קורה מצב בו בני אדם מפגינים התנהגויות מגדריות שאינן חופפות את המין הביולוגי שהתאימה להם החברה, או מרגישים כי נולדו במין הלא- נכון (עיני, 2009).

לאנשים אשר אינם "נופלים" בתוך מערכת הסיווג המסורתית של מין ומגדר, הקרויים בצורה קולקטיבית טרנסג'נדרים/ות, יש היסטוריה ארוכה בתחומי החברה, הרפואה והפסיכולוגיה (Bullough, 2000). אחת ההגדרות למונח "זהות מגדר" מתייחסת אליו כחוויה פנימית ותחושת שייכות למין זה או אחר. זהות המגדר קובעת האם אדם חווה עצמו/ה כאישה או כגבר, ולרוב נמצאת בחפיפה עם מינו של אותה/ו אדם. לעומת זאת, אצל אנשים טרנסג'נדרים/ות זהות המגדר אינה תואמת את מינם/ הביולוגי (Lev, 2007). הצורות בהן אנשים טרנסג'נדרים/ות בוחרים לגשר על פער זה מגוונות ומשתנות. הבחירות האישיות והמורכבות של אנשים טרנסג'נדרים/ות יוצרות מחלוקת בתחומי הרפואה והפסיכולוגיה (World Professional Association for Transgender Health, 2001). על פי הערכות אנשי מקצוע, כ-3% מהאוכלוסייה חווים, כאמור, חוסר הלימה כלשהי בין מינם הביולוגי לבין

² חשוב לציין כי לאחר עבודת סינגור (advocacy) רבה של הקהילה הטרנסג'נדרית, ארגון הפסיכולוגים האמריקני (APA) הכריז כי במהדורה האחרונה של ספר האבחנות הפסיכיאטרי, אשר יצאה בחודש מאי של שנת 2013, שונתה ההגדרה מ-GID ל-"Gender Dysphoria", שתשמש לתיאור לחץ רגשי הנובע מחוסר חפיפה בין המגדר המבוקש/מבוטא של הפרט לבין המגדר שהחברה ייעדה לו. בכך מבקש הארגון להפחית מן הפתולוגיזציה המלווה להגדרה עצמית של פרט כטרנסג'נדר/ית, ולהעביר את המיקוד הטיפולי מהפרעה (Disorder) למצוקה (Distress) (Fraser et al., 2010). בקהילה הטרנסג'נדרית, ובהעביר את המיקוד הטיפולי מהפרעה (Disorder) למצוקה (Distress) הטוענות/ים כי אין לטרנסג'נדריות מקום כלל בספר האבחנות הפסיכיאטריות, וכאלו השואלים/ות האם ללא הגדרה רפואית יימנע טיפול ומענה לקהילה הטרנסג'נדרית מצד גורמי רפואה ורווחה (Heffernan & Strategist, 2012).

זהות המגדר שלהם, כאשר לא נמצא הבדל משמעותי בין גברים לנשים. לעומת זאת, טרנסקסואליות הוא מונח הנמצא בשימוש קהילות פסיכולוגיות ורפואיות לתיאור פרטים בעלי זיהוי מגדרי השונה ממינים הביולוגי, המבקשים לעבור ניתוח לשינוי מין. תשומת לב רבה מופנית כלפי נושא הניתוחים לשינוי מין, שמטרתם לפתור את הקונפליקט שבין מין למגדר, אולם חשוב לזכור כי רק חלק קטן מן הטרנסגינדרים מחליטים לעבור ניתוח שכזה (Brown & Rounsley, 1996). לפי ספר האבחנות הפסיכיאטריות (DSM), זכר אחד מ-30,000 ונקבה אחת מ-100,000 מבקשות/ים לעבור ניתוח לשינוי מין (American Psychiatric Association, 2000).

המערכת הרפואית מכירה במין כמערכת בינארית של זכר ונקבה: זכרים הם גבריים, נקבות הן נשיות. מכיוון שכך, טרנסגינדריות נתפסת כתופעה החורגת מהנורמה, ונתפסת כהפרעה. הגדרת ה-GID מבחינה בין הופעה של התופעה בילדות, כמצב זמני היכול להשתנות, ובין הימשכה של התופעה גם בבגרות (American Psychiatric Association, 2000). היא מאופיינת ב: 1. רצון מתמיד להיות בן/ת המגדר השני; התנהגות תדירה כבן/ת המגדר השני; רצון לחיות כבן/ת המגדר השני; האמונה שלאדם יש רגשות ותגובות של כבן/ת המגדר השני; 2. חוסר נוחות מתמשכת מהמין הביולוגי של הפרט, או תחושת חוסר הלימה בתפקיד המגדר הקשור למין הביולוגי, המתבטאת בחיפוש דרכים להיפטר מסימני המין הראשוניים או המשניים; אמונה שהאדם נולד במגדר הלא נכון. 3. לאדם מצוקה אישית וייסורים משמעותיים כתוצאה מהמצב, או שקיימת פגיעה משמעותית בתעסוקה, במצבים חברתיים או בשאר תחומי החיים הקשורים לתפקוד (שילה, 2007; American Psychiatric Association, 2000). במרבית המקרים, וגם בארץ, ההגדרה כ-GID דרושה לצורך קבלת גישה לניתוחים לשינוי מין. בישראל פועלת ועדה של משרד הבריאות הדנה וממליצה על תהליך של שינוי מין בבוגרים (שטרן, 2008). משרד הבריאות בישראל מסרב לחשוף כמה א/נשים פנו אל "הוועדה לשינוי מין", כמה נדחו על ידה, ולכמה אישרה הוועדה לעבור את הניתוח (אדרת, 2012). חשוב לציין כי על אף שהאבחנה של טרנסגינדריות שונתה ב-DSM, גם אם יתרחש שינוי בתפיסות הרווחות בקרב אנשי ונשות טיפול ורפואה, הוא צפוי לקחת זמן רב.

בניגוד למודל הרפואי המחזק את הסטריאוטיפיזציה הפתולוגית בהנחותיו הבינאריות, התפיסה הרווחת בקרב א/נשים טרנסג'נדריות/ים וקהילות טרנסג'נדריות כיום היא, כי הזהות נתפסת רק באמצעות הגדרה עצמית. דייזיס מציג תפיסה זו כהתנגדות לפוליטיקה של הגדרות. הוא טוען כי בעידן החדש רק התנהגויות מיניות וזהויות מגדר אשר קיבלו שם התקבלו חברתית, למרות שספקטרום המגדר והמיניות אינו מוגבל. בעידן בו התנהגות שאינה מקובלת מצד החברה מקבלת הגדרה העוברת תהליך של פתולוגיזציה, נדרש תהליך מתמשך של הגדרה עצמית וביסוס הגדרה זו בחברה (Davies, 2004).

סטרייקר (Stryker, 2006) מתארת כיצד לאורך 15 השנים האחרונות מספר גדל של א/נשים טרנסג'נדריות החלו לזהות עצמן כטרנסג'נדריות/ים. א/נשים אלו אינן מזהים/ות עצמן בצורה מוחלטת עם המגדר אליו החברה משייכת אותן/ם. חלקן מזהות עצמן כ-M2F (מזכר לאישה) חלקם מזהים עצמם כ-F2M (מנקבה לגבר) וחלקן חוות/ים את עצמן כנעות/ים על רצף. כלומר לחלק מהקהילה הטרנסג'נדרית יש תפיסה יציבה של זהות מגדר, גם אם אינה תואמת את מינן/ם הביולוגי, ולחלק אחר תפיסה נזילה ומורכבת של זהות מגדר (Stryker, 2006). במקביל לרצף זהות המגדר, אך ללא קשר ישיר, יהיו טרנסג'נדרים/ות אשר יבקשו לעבור תהליך שינוי פיזי בעל ביטויים שונים. יש שיבחרו לעבור ניתוח "מלא" – עליון ותחתון, יש שיבחרו לעבור רק את אחד מהניתוחים הללו, יש שיבחרו להשתמש רק בהורמונים כדי ליצור שינוי נראה מספק ללא ניתוח כירורגי, ויש שיבחרו לא לבצע שינוי פיזי כלל. אין בבחירתה/ו של הפרט לעבור או לא לעבור שינוי פיזי, כדי להניח באשר לתפיסת זהות/ה המגדרית.

מעט תיאוריות קיימות היום בנושא גיבוש הזהות הטרנסג'נדרית. פרוסר (Prosser, 1998) מציג מודל הכולל ארבעה שלבים: בלבול ומצוקה; "הארה" ותובנה של מקור המצוקה; שינוי גופני וחברתי; "הגעה הביתה" – ניתוח. מודל זה שסופו בשינוי פיזי מתאים רק לא/נשים המבקשים לעבור שינוי פיזי-כירורגי, ואינו תואם למכלול הרחב של האוכלוסייה הטרנסג'נדרית, אך אפשר לשאוב ממנו הבנה על תהליך השינוי התפיסתי של האדם/אישה הטרנסג'נדרית מול החברה.

שילה (2007) מציג מודל המבוסס על גיבוש הזהות המינית. שלב 1. דיסוננס- ההבנה על השונות מגיעה בשני גילים שונים: עבור חלק מן המשתתפות/ים תחושות של שונות עולות בשנות הילדות המוקדמת; אצל טרנסגינדרים/ות רבות/ים מלווה גיל ההתבגרות בתחושות של אכזבה, פאניקה ובלבול; הופעתם של סימני המין המשניים מחייבת אותם/ן לעמוד אל מול העובדה שגופם/ם משתנה בכיוון שאינו רצוי להם/ן. רבים מהן/ם חשים/ות כי גופם/ן בוגד בהם/ן; שלב 2. חקירה- לאחר תחושות הדיסוננס, טרנסגינדרים/ות רבות/ים חווים/ות תקופה של בלבול זהות וחקירה. הפרט נאבק כדי להגדיר לעצמו "עצמי", בעודו נאבק גם בתחושות של אשמה ובושה, לחצים לקונפורמיות והצורך לשמור על סודיות עד להגעה למסקנות. בשלב זה, מיניות והופעה הופכים לזירות לחקירת הזהות הטרנסגינדרית; שלב 3. חשיפה- גילוי הזהות הטרנסגינדרית לבני משפחה, מכרים או חברים. שלב 4. (בהנחה ושלב החשיפה היה מוצלח) גיבוש זהות- שלב פיתוח הזהות מוגדר כהצלחה כאשר הפרט משיג תחושת עצמי יציבה ובריאה (שילה, 2007).

מודל נוסף לגיבוש זהות טרנסגינדרית מציגה איצקוביץ (Etscovitz, 1997). היא ממפה את המהפך בהקשרם של התהליכים הפנימיים שעל האדם לעבור במסע השינוי. המטלות מאופיינות בכך שהתנועה לביצוען מתנהלת בתהליך חוזר על עצמו של פנייה פנימה, פנייה החוצה ועליית מדרגה. שלב 1. זיהוי עצמי (נתינת שם): האדם יוצא מן ההדחקה ומסוגל להצביע על מקור השונות שלו. שלב 2. קבלה עצמית (תביעה): קבלת השוני כעובדה לגיטימית. ללא קבלה עצמית האדם נדון לחיים של כאב אינסופי, תסכול, בושה ואשמה. שלב 3. אינטגרציה של העצמי: האדם מתחיל לרכוש תחושה של שלמות ושליטה בחייו, ומשתחרר ממצוקה מגדרית. בשלב זה האדם גם מתמודד עם הסוגיות הרבות של תהליך השינוי. שלב 4. התעלות על העצמי (מסגור מחדש): מציאה או יצירה של מציאות רוחנית המעניקה פרספקטיבה ושליחות רחבות יותר. מסגרת שכזו היא הבסיס לתקווה ולמאמץ הדרושים לאדם כדי שיוכל למנוע מעצמו אכזבה וכישלון, ולצאת אל העולם בזהות המגדר החדשה (Etscovitz, 1997). גרינברג (2012) מציעה הסתכלות נוספת על מודל זה. לדידה זהו מודל שאינו שלבי, אלא מתאר את התפתחות הזהות הטרנסגינדרית כמילוי של משימות מקבילות, המשפיעות זו על זו.

גאניה, טוקסברי ומקגוהי (Gagne, Tewksbury & McGaughey, 1997) מציינות כי ההיבטים העיקריים שהופכים את תהליך גיבוש הזהות למורכב יותר עבור טרנסג'נדרים/ות הם: 1. הנראות המוגבלת של האוכלוסייה הטרנסג'נדרית, המביאה לקושי במציאת מודלים להזדהות או קבוצת השתייכות. עובדה התורמת לתחושות של שונות ובדידות, ומקשה על תהליך החקירה וגיבוש הזהות. 2. העובדה שעבור חלק מהאנשים הטרנסג'נדרים תהליך זה מערב שינוי אנטומי קבוע (אמירה זו נכונה למי שמבקש/ת לעבור שינוי פיזי כירורגי אך אינה נכונה לכלל אוכלוסיית הטרנסג'נדרים/ות). 3. הקישור התרבותי בין זהות מגדרית לבין נטייה מינית, שעלול לתרום לתחושת בלבול סביב הנטייה המינית.

מחקרים מעטים יחסית נערכו על האוכלוסייה הטרנסג'נדרית, אך מחקרים אלו מצביעים בצורה ברורה כי מדובר באוכלוסייה הנמצאת בסיכון גבוה למצוקות ומחלות נפשיות, ולנטיות אובדניות הקשורות לזהות מגדר, שימוש לרעה בחומרים ממכרים ובעיות בריאות (Xavier, 2000; Nuttbrock, Rosenblum, & Blumenstein, 2003). רוב המחקרים גם מצביעים על חשיפה לרמה גבוהה של הטרדות ואלימות (Lombardi et al, 2001; Stotzer, 2009). סטוצר (Stotzer, 2009) מצביעה בפרט על כך שהקהילה הטרנסג'נדרית חשופה בייחוד לתקיפות ולאלימות על רקע מיני. היא מחדדת ומדגישה כי לא מדובר באירועים מבודדים, וכי א/נשים טרנסג'נדריות/ים מותקפים/ות לאורך חייהן/ם ולעיתים באופן יום-יומי על ידי זרים אך גם על ידי א/נשים מוכרים וחברי משפחה. א/נשים אשר אינם "נופלים" בתוך מערכת הסיווג המסורתית של מין ומגדר מודרות/ים ומופלים/ות בחברה.

הפחד מהחריג ומהשונה הוא היוצר והמשמר את המסגרת הבינארית והקשיחה שהחברה מפעילה לגבי מגדר, אשר בתורה מזינה את הפחד ואת האלימות המופנים כלפי טרנסג'נדרים/ות. אם תשתנה הגישה כלפי מגדר באופן כללי, תוכל להיווצר סביבה שתאפשר למיעוטים מגדריים ומיניים לעבור ממצבים סיכוניים למצבים מאפשרים. מכיוון שהמיקוד העיקרי של המודל הרפואי הוא על ניתוחים לשינוי מין, הוא אינו מותיר מקום לטווח של זהויות טרנסג'נדריות בריאות. במקום תפיסה בינארית מציע המודל האוטנטי תפיסה של רצף. על פי תפיסה זו, פיתוח זהות מוצלח הוא שונה עבור כל אינדיבידואל. פיתוח זהות מוצלח אינו מצריך ניתוח לשינוי מין (בניגוד למודל הרפואי), אלא זהות מושגת באמצעות מימוש עצמי - תחושה של שלמות עצמית שאינה קשורה לתוויות, הופעה חיצונית או תפקידי מגדר. המחזיקים

בתפיסה זו כופרים בתפיסה לפיה טרנסג'נדריות היא הפרעה נפשית, וחשים כי זהות מגדר היא חלק ממגוון הזהויות של בני האדם. התיאורים הרפואיים, ורובם המוחלט של המחקרים הקיימים כיום בנושא הטרנסג'נדריות, מבוססים על קבוצה מצומצמת מתוך המכלול הטרנסג'נדרני: פרטים המבקשים סיוע רפואי או נפשי. כתוצאה מכך נבנה סטריאוטיפ פתולוגי של טרנסג'נדרים/ות בכלליות (Brown & Rounsley, 1996).

מחקרים מהשנים האחרונות על הקהילה הטרנסג'נדרית

כעת אציג מדגם מתוך המחקרים שנעשו על/עם פרטים טרנסג'נדרים/ות בחו"ל, ואת כלל המחקרים שנעשו בארץ, שעלה בידי למצוא.

מחקרים סביב טרנסג'נדריות מחו"ל

כפי שכבר ציינתי, תחום המחקר הטרנסג'נדרני זוכה לתשומת לב גוברת בשנים האחרונות, אך העיסוק בו עדיין מצומצם (Hird 2002). כתיבה אקדמאית על טרנסג'נדריות מקוטלגת בדרך כלל תחת הכותרת "לימודים הומו-לסביים" או "קווירים" ואלו מעדיפים, על פי רוב, לשים דגש על מושאי התשוקה והעדפה מינית על פני זהות מגדר. ברוב הכתיבה האקדמית המונח "קוויר" נשאר כמילת מפתח לקהילת הלהט"ב, ללא הבחנה בין לה"ב לטרנסג'נדריות (Bagemihl, 1997; Bullough, 2000; Kulick, 1999; Stryker, 2004). המחקר המועט הקיים עוסק בקהילה הטרנסג'נדרית תוך התמקדות בשתי פרספקטיבות עיקריות: גיבוש הזהות המגדרית, כפי שהראיתי קודם לכן בפרק זה, ואפליה ודעה קדומה שחווים/ות א/נשים טרנסג'נדרים/ות (Lombardi et al 2001; Hill and Willoughby 2005).

המחקרים מצביעים על כך כי א/נשים טרנסג'נדרים/ות חווים אפליה וחוסר שוויון בתחומים של עבודה (Whittle, 2000), כי דעה קדומה ודחיקה לשוליים נמצאו כמקשים על נגישות של טיפולים רפואיים ונפשיים (Lombardi, 2001), ועל נגישות לדיוור (Xavier 2000).

וויטל, טרנר ואל-אמי (Whittle, Turner & Al-Alami, 2007) ערכו מחקר מקיף בקרב הקהילה הטרנסג'נדרית בבריטניה, באמצעות ניתוח 872 סקרים ו-86,000 הודעות מקוונות שיצרו פרטים מהקהילה

הטרנסג'נדרית, וזיהו מספר נקודות משמעותיות המעוררות אפליה או גורמות לה. הראשונה והמשמעותית ביותר היא "תקופת המעבר", שעל פי הגדרתם מתחילה ביום בו הפרט מחליטה על רצונה לשינוי/מעבר מגדרי ומסתיימת כאשר היא/הוא מרגישה שהשלים/מה את כל התהליכים הרצויים בעיניה/ה. נקודות נוספות שהם מזהים הן: לבישת בגדים שאינם תואמים את המגדר המזוהה מצד החברה; תקופת הניתוח להתאמת המגדר (לאילו הבחורים/ות בכך); וכאשר המשפחה והסביבה מגלים את רצונה/ה של הפרט לשינוי מגדרי.

בסקר זה זוהו גם ספרות (Spheres) חיים, שהאפליה בהן נחוותה כמשפיעה ביותר על הפרטים הטרנסג'נדרים/ות. ספרות אלו הן מקום העבודה, מערכת הבריאות, זמן הפנאי (Leisure) ומערכות חינוך. המצוקה סביב אפליה בספרות אלה נחוותה כגדולה, מכיוון שהן מותירות את הפרט ללא מערכות תמיכה חיצוניות. (Whittle, Turner & Al-Alami, 2007).

סקר בארצות הברית שבחן את תפיסת איכות החיים הבריאותית בקרב 376 גברים טרנסג'נדרים קובע, כי לא ניתן לקבוע האם המצוקה הנפשית שהמשיבים מתמודדים איתה נובעת מתוך קונפליקט פנימי ביחס לזהות המגדר, כפי שמציע ה-DSM-4, או שמא היא נובעת מאפליה ומניכור חברתי (Newfield, Hart, Dibble & Kohler, 2006). במחקר זה נמצא גם כי למעלה מ-11% מהמשיבים דחו פנייה לשירותי בריאות מתוך חשש לאפליה מצד אנשי המקצוע. נתון זה תומך בממצא כי טרנסג'נדרים/ות נתקלים פעמים רבות בדחייה מקבלת טיפול על ידי אנשי רפואה (JSI Research & Training Institute, 2000).

מחקר דומה שנערך בבליה בחן את תפיסת איכות החיים הבריאותית בקרב 107 גברים ו-148 נשים מקרב מטופלים/ות בקליניקה לזהות מגדר שבאוניברסיטת אנטוורפן. ממצא חשוב מתוך מחקר זה הוא ההשפעה החזקה שיש למעמד סוציו-אקונומי על תפיסה של איכות חיים בריאותית. פרטים טרנסג'נדרים/ות שהיו מבוגרות/ים יותר, בעליות השכלה נמוכה, מובטלות/ים, בעליות הכנסה ביתית נמוכה או ללא קשר זוגי הניבו תוצאות של רמת חיים בריאותית נמוכה יותר מאשר הפרטים הצעירות/ים, בעליות השכלה גבוהה, מועסקות/ים, בעליות הכנסה ביתית גבוהה או בקשר זוגי.

לתפיסת עורכי המחקר ממצא זה מחדד את החשיבות בהנגשת מערכות של בריאות ותמיכה לפרטים הנמצאים במעמד סוציו-אקונומי פגיע. (Motmans, Meier, Ponnet, & T'Sjoen, 2012).

בסקר שבחן את רווחתם של 253 טרנסג'נדרים/ות הנמצאות/ים בשלבים שונים של הליכים פיזיים לשינוי מגדרי באוסטרליה ובניו-זילנד, דיווחו רוב העונים על תחושה של סיפוק ואושר, ואף על שיפור במצב רוחם/ ובתפקודן/ם הכללי כשהותם/ן הטרנסג'נדרית קיבלה הכרה חיצונית, והחלה התערבות רפואית למעבר מגדרי. 44.1% מהמשיבות/ים על הסקר חוו אפליה או סטיגמה בעקבות זהותם המגדרית, 33% חשו כי נמנע מהם שירות ציבורי או אפשרות עבודה, ו-9% חוו אלימות פיזית (Couch at el, 2007). שני שליש מן המשיבים/ות ציינו כי התאימו ותכננו את פעילותן/ם מתוך פחדים מהסטיגמה, וכן כי ככל שחוו יותר אפליה והדרה כך היו בעלי סיכוי גבוה יותר לדיכאון.

מחקרים סביב טרנסג'נדריות בארץ

קמה (בדפוס) מתייחס במאמרו לרשימת מקורות בעריכתו של פרסומים על קהילת הלהט"ב בישראל. רשימה זו כוללת למעלה מ-300 עבודות שפורסמו בכתבי-עת מדעיים ובערוצים אקדמיים אחרים (עבודות לקבלת תארים מתקדמים) בעברית ובאנגלית, על ידי חוקרים מקומיים או חוקרים זרים אשר בחנו את ההקשר הישראלי, כמו גם עבודות העוסקות בנושאים אלו ושתורגמו לעברית. ברשימה זו ניתן למצוא רק 24 פרסומים העוסקים בטרנסג'נדריות או בזהות מגדר, ורק 4 מחקרים (מתוכם 3 הם עבודות תזה). בחיפוש מצאתי רק עוד עבודת תזה אחת החוקרת טרנסג'נדריות בישראל. נתונים אלו מחזקים את חשיבות מחקר זה, ומחדדים את התעלמותה של האקדמיה הישראלית, ובהשלכה של החברה הישראלית, מהקהילה הטרנסג'נדרית.

עבודת התזה של ברשטלינג (2008) בוחנת את השפעות השפה העברית, המבחינה בין לשון זכר ונקבה, על כינון הזהות המגדרית של טרנסג'נדרים/ות בישראל. היא מסמנת כי השפה היא כלי לשיקוף כמו גם לכינון מציאות ואידיאולוגיה. אנשים טרנסג'נדריות/ים אינם עומדים/ות בהכרח בתנאי החלוקה הבינארית של הלשון. העדר היכולת לעשות שימוש בלשון ללא התייחסות למגדר מותיר את חברי/ות הקהילה, לעתים קרובות, ללא אמצעי ביטוי מילוליים הולמים, עמם יוכלו לבטא את זהותם/ן, לתאר

את עולמם/ן או לנהל דיאלוג התואם את תפישתם/ן העצמית. היא שמה דגש על היצירתיות המילולית בה משתמשות/ים חברי/ות הקהילה הטרנסית. המחקר מנסה להציג את לשונם/ן של דוברי/ות טרנסים/ות. הוא עוסק באופי ובהשלכות של סיטואציות קונקרטיות המעוררות קונפליקט בהקשר לשפה, כמו גם בחוויה של "היות מחוץ לשפה", במחשבות ובתחושות העולות בקרב המרואיינים/ות, כאשר הסך עושים/ות שימוש בלשון שאינה מגלמת בתוכה את תפישת העצמי. בנוסף, נבחנות הפרקטיקות המילוליות שהסך בוחרים/ות כדי לפצות על חוויה זו והמשמעות המוענקת להן. "פיצוי" זה כולל מניפולציה על כללי הדקדוק והתחביר של השפה העברית, כשימוש בלוכסנים ושילוב שפות זרות, כמו גם "משחק" בסמני המין באמצעות בשפה אימפרסונאלית וחילופי מגדר תוך משפטיים, התורמים להענקת משמעות לניסיונם/ן של הדוברי/ות ולכינונם של ייצוגים חלופיים, חיוביים יותר אל מול הייצוגים שמעניקה להסך החברה ההגמונית, ומהווים אסטרטגיה למאבק על זהותם/ן.

מרציאנו (2011) בוחן את תפקידו של המרחב הווירטואלי בכינון זהות טרנסג'נדרית. הוא מחלק את השלכתו של המרחב הווירטואלי על תהליכים שונים בחיי טרנסים/ות לשני מישורים: אישי וקהילתי. במישור האישי ההשתתפות במרחב הווירטואלי מסייעת לטרנסג'נדרים/ות בתהליך גיבוש זהותם/ם ובפיתוח ראיית עולם קווירית. במישור הקהילתי היא מסייעת לקהילה הטרנסג'נדרית להתגבש וכחלק מכך – לפתח תודעה קהילתית. הוא מראה כי טרנסג'נדרים/ות במרחב הווירטואלי מבקשות/ים לתת ביטוי לעצמי שנתפס בעיניהם/ן כאמיתי ולהתגאות בו; הן/ם מאמצים/ות זהות קווירית שמתכחשת לחשיבותו של המגדר; הסך עומדות/ים על זכויותיהם/ן ומנהלות/ים מאבקים בממסד הרפואי ובסיקור התקשורת הטרנספובי; והסך מבטאות/ים את שותפות הגורל שהופכת אותם/ן לקהילה. כל אלו מבססים את הרעיון האתנומטודולוגי כמרכיב מרכזי בחוויה הטרנסג'נדרית המקוונת. המרחב הווירטואלי משמש כמו מגרש משחקים המאפשר למשתמשים/ות בו לבחור את זהותם/ם הווירטואלית ולחוות חוויה שונה מזו הזמינה להם בעולם הממשי, חוויה יציבה, מתמשכת וארוכת טווח.

היבנר (2011) מבקש בעבודת התזה שלו לחשוף את המבנים החברתיים, השיחיים, החומריים והאידיאולוגיים הנמצאים בשיח האינטרנטי של הקהילה הטרנסית בישראל. בממצאיו הוא מסמן את העיסוק הרב בצד הפיזי של תהליך השינוי המגדרי, ובכך קובע כי על פי רוב פרטים טרנסג'נדרים נוטים לא להישאר במצב של שינוי, אלא להתקבע באחד מקצוות הסקאלה המגדרית. הוא מזהה הימנעות מציון חוויות שליליות לאחר סיום תהליך השינוי המגדרי, ושאיפה להתאים לסכמה מגדרית שמכתיבה

החברה. בכך הוא קובע, וניתן לערער על כך, כי פרטים טרנסג'נדרים "אינם מאתגרים את הסדר החברתי-מגדרי, וכמעט תמיד מאשרים אותו".

רייכרט (2012) בוחנת את חוויותם של שמונה טרנסג'נדרים וטרנסג'נדריות מהמפגש עם המערכת הרפואית, ומאתרת ומגדירה את הקושי של משתתפות/י המחקר בפנייה לקבלת טיפול רפואי, את האתגרים העולים במהלך קבלת הטיפול, ואת התמודדותן/ם עם אלו. חוסר ידע של גורמי הטיפול על מגוון זהויות מגדריות, חשש מסטיגמה ותפיסת המערכת הרפואית ככלי לשימור ההגמוניה המגדרית הם גורמים מרכזיים להימנעות מפנייה לגורמי טיפול. היא מצביעה על יצירת מרחבים אלטרנטיביים, בניית קהילה וצבירת הון חברתי ותרבותי כאסטרטגיות להתמודדות.

המחקר היחיד שמצאתי שאינו עבודת תזה הינו דו"ח מחקר של תכנית "גם להם הזכות לפרוח": איתור והתערבות למניעת תופעות ניצול מיני מסחרי בקרב קטינים בישראל, אשר עוסק בזנות קטינות טרנסג'נדריות ברחובות תל-אביב (ליכטנטריט ודוידסון-ערד, 2002). במחקר מזהות שתי תמות עיקריות אשר מובילות צעירות טרנסיות לזנות: הראשונה היא התפיסה כי זנות היא תנאי הכרחי בביטוי זהות טרנסית M2F, ואילו השנייה היא חוסר במערכות תמיכה. הזנות נתפסת בעיני הנערות כאופציה היחידה למימון, אשר הכרחי בעיניהן לשמירה על מראה נשי.

מהי הצלחה?

לאחר שהרחבנו את הבנתנו את הזהות הטרנסית על מורכבויותיה השונות, במטרה לבחון אילו גורמים מקדמים תחושה של הצלחה בקרב טרנסג'נדרים עלינו להמשיג את המונח הצלחה בהקשר של מחקר זה. מילון אוקספורד מגדיר את המושג "הצלחה" (Success) בתורה פשוטה כ"השגתה של מטרה" (<http://oxforddictionaries.com/definition/english/success?q=success>). רוב הספרות הקיימת בוחנת את המונח מתוך פרספקטיבה של הישגיות, ומתייחסת להצלחה עסקית/כלכלית או להצלחה אקדמאית, ובוחנת גורמים ותפישות המקדמות הצלחה זו. מחקרים אלו קושרים בין רווחתו של הפרט והחשיבות שפרט זה משליך על הצלחה כלכלית. בניגוד לקשר זה מחקרים רבים מראים שפרטים בעלי אוריינטציה כלכלית חזקה פחות מרוצים מחייהם, פחות שמחים ובעלי קשיים פסיכולוגיים רבים יותר (Garðarsdóttir, Janković, & Dittmar, 2008; Kasser, 2002; Kasser & Kanner, 2004). ברזילאי

(2009) מציינת בספרה כי ההגדרה המילונית של הצלחה הנקשרת עם מושגים של השגת פרסום, עושר או עוצמה אינה מתאימה לבחינה של תחושת הצלחה פנימית, המושפעת ממצויאת משמעות, סיפוק ואושר.

פרספקטיבה של פסיכולוגיה חיובית (Ryan & Deci, 2000; Sheldon & Kasser, 2001) המתמקדת בסיפוק צרכים אינהרנטיים תטען כי המאמץ להשגת עצמי מסופק ושמה יותר דרך טובין חומריים נועד לכישלון מכיוון שספק אם הוא יצליח לתת מענה לצרכים פסיכולוגיים של צמיחה ושל אינטימיות, שמהותיים לרווחת הפרט. רווחה סובייקטיבית מוגדרת כהערכתו האישית של הפרט את חייו, וכוללת שביעות רצון מחייו ונוכחות ארוכת טווח של גורמים חיוביים על פני גורמים שליליים (Gardarsdóttir, Dittmar & Aspinall, 2009). ניתן לראות בהגדרה זו של רווחה סובייקטיבית בסיס או מקבילה להגדרת "הצלחה סובייקטיבית" – הערכתו האישית של הפרט את חייו או חלקים מהם כהצלחה / כישלון.

קאנטוול-ווילסון (Cantwell-Wilson, 2002) קושרת את המונח הצלחה למוח "מסוגלות עצמית", ובוחנת גורמים מקדמי הצלחה במדעי המחשב. היא מסמנת ארבעה "מקורות מידע" שמשיעיים על תפיסה של מסוגלות עצמית. 1. ביצועיות (performance) של הצלחה – פרטים נוטים לחוש מסוגלות כלפי אתגרים הנתפשים בעיניהם קרובים וקשורים לאתגרים שכבר עברו בהצלחה; 2. אחרים שהצליחו – מקור זה מבטא את הצורך במודלים קודמים, פרטים שהתמודדו עם אתגר דומה ועברו אותו בהצלחה; 3. עידוד חיצוני – תמיכה ועידוד מגורמים חיצוניים ויצירת רשת תמיכה; 4. התעוררות רגשית – אתגרים שעוררו חרדה וחוסר ביטחון עצמי בעבר ישפיעו לשלילה על תפיסת המסוגלות של הפרט להתמודדות עם האתגר בהווה או עם אתגר דומה. גרדרסוטייר, דיטמאר ואספינאל (Gardarsdóttir, Dittmar & Aspinall, 2009) קושרים את תחושת הרווחה הסובייקטיבית של האדם עם תפיסת הצלחה תעסוקתית וכלכלית, מכיוון שאלו מצביעות על הכרה חברתית חיצונית במסוגלותו והישגיו של הפרט. ניתן לקשור בין תפיסה חיובית של מסוגלות עצמית של הפרט לתפיסתו את חייו כהצלחה. הם מוסיפים ומציינים כי פיתוח ותחזוק מערכות יחסים, מערכת תמיכה חברתית, מודעות

עצמית ואוטונומיה מעודדים גם הם תחושה של רווחה אצל הפרט (Gardarsdóttir, Dittmar & Aspinall, 2009).

מונח חשוב נוסף להבנת תפיסה של הצלחה אצל אוכלוסיות הנמצאות תחת דיכוי הוא "חוסן נפשי" (Resilience) – מערכת של התנהגויות נרכשות, המתפתחות מאמונותיו של הפרט, המאפשרת לו התמודדות עם מצבי חיים מלחיצים (Harvey, 2007 in Singh, Hays & Watson, 2011). סינג, הייז ו-ווטסון (Singh, Hays & Watson, 2011) קוראות לקהילה הטיפולית לאמץ גישה מעצימה בעבודה עם לקוחות הנמצאים תחת דיכוי חברתי, במטרה לזהות כוחות ומשאבי התמודדות, ובכך לאפשר להם לנוע ממצב של חוסן נפשי למצב של שגשוג/תפיסה של הצלחה. הן נשענות על מחקר שערכו עם משתתפים/ות מהקהילה הטרנסג'נדרית ובדקו את משמעות המושג חוסן נפשי מתוך ניסיון החיים שלהן/ם. המשתתפות/ים במחקר הגדירו את תהליכי החוסן הנפשי שלהן/ם מתוך האפליה המופנית כלפיהן/ם מהחברה, אך ציינו גם שינויים חיוביים ספציפיים בחייהן/ם שהגבירו את החוסן הנפשי. בין שינויים חיוביים אלו ניתן לזהות סימונים משותפים למשתתפות/ים: הגדרת הזהות המגדרית, פיתוח תחושה של תקווה לעתיד, אימוץ הערכה עצמית חיובית, ואקטיביזם חברתי. בנוסף המשתתפות/ות סימנו את מהות החוסן הנפשי שלהן/ם בכך שהן/ם, בהיותן/ם הן/ם, משבשים את התפיסות הטרנספוביות החברתיות, כמו גם המופנמות, למרות האפליה המכוונת כלפיהן/ם.

לא ניתן לדבר על המשגת המונח "הצלחה" מבלי להתייחס לספרו של הלברסטם (Halberstam, 2011) "The Queer Art of Failure". בספר זה הוא יוצא כנגד התפיסות הרווחות על הצלחה וכישלון כמשמרות את מערך הכוחות ההגמוני. הכישלון, לדידו, הוא מתודה לביקורת על הסדר הקיים ומערכת שעתוק הידע. באימוץ פרקטיקות של כישלון, או בהשתחררות מההגדרות החברתיות, קפיטליסטיות ופטריארכליות של הצלחה, יש הכרה ומציאה של אלטרנטיבות. הקוויריות משוחררת, לפחות ברמה התיאורטית, מקיבעון מחשבתי שכזה, ובכך יוצרת ידע חדש. הלברסטם מאיר את המונח הצלחה כנורמטיבי ומדכא (Hetero-success). תחת נסיבות מסוימות, הוא טוען, פרקטיקות של להיכשל, להפסיד, לשכוח, לבטל, להרוס, לחדול ולא לדעת יכולות להציע צורות התקיימות יצירתיות יותר,

שיתופיות יותר ומפתיעות יותר. כך ניתן לראות בכישלון כסוג של הצלחה קווירית, ההצלחה להוות אלטרנטיבה.

במחקר זה, ומתוך הגישה הפמיניסטית, איני מתיימר להגדיר מהי הצלחה כמונח מוגדר וקבוע, אלא מבקש לאפשר למשתתפות/ים במחקר להגדיר בעצמם/ן מהי הצלחה עבורן/ם.

סיכום הידע הקיים והצגת שאלת המחקר

כפי שהדגמתי בסקירת הספרות, על אף מורכבות החוויה הטרנסג'נדרית וההתעניינות האקדמית ההולכת וגוברת בה, מעטים המחקרים העוסקים באוכלוסייה זו. מעטים אף יותר מחקרים הבאים מתוך גישה ביקורתית פמיניסטית ואשר אינם נערכים מתוך הגישה הרפואית, המפעילה מנגנונים של פתולוגיזציה ודיכוי על מגוון הזהויות הטרנסג'נדריות. מחקרים אלו, על פי רוב, מתייחסים לפרטים טרנסג'נדרים כאובייקט מחקר ולא כסובייקט, ושמים דגש על המכשולים והקשיים באישיותם או בחייהם של הטרנסג'נדרים/ות. כמו כן המחקר הקיים בנושא מתייחס ברובו המוחלט לפרטים טרנסג'נדרים המבקשים לעבור, או נמצאים במהלכו של תהליך השינוי המגדרי באופן כירורגי, ובכך מנציח את הגישה הרפואית המכירה רק בטרנסג'נדרים/ות המבקשים לעבור שינוי מגדרי פיזי מלא. הידע הקיים יוצא בחלקו הארי מנקודת הנחה כי זהות טרנסג'נדרית מלווה בתסכול, מורכבות, דיסוננס פנימי כמו גם השלכות נפשיות של דיכאון ותחושת בדידות, אך ממאן להתמקד בכוחות, בנקודות ההצלחה ובהישגים של א/נשים טרנסג'נדרים/ות. גישה זו משמרת את מערך הסדר החברתי המפעיל על הקהילה הטרנסג'נדרית מנגנון של סטיגמיזציה ודחיקה אל השוליים, אינה מאפשרת הכרה בידע הטרנסג'נדרים המגיע מתוך הקהילה ומעצים אותה, ואינה מאפשרת הכרה בחוויה הסובייקטיבית של א/נשים טרנסג'נדריות/ים.

מחקר זה מנסה, כאמור, להאיר את הקהילה הטרנסג'נדרית מנקודת מבט אחרת של כוח ומסוגלות, תוך דגש על החוויה הסובייקטיבית של א/נשים טרנסג'נדרים/ות ותפיסתם/ן את ההצלחות בחייהן/ם, באמצעות פנייה לאוכלוסייה מגוונת של טרנסג'נדרים/ות, המגדירים/ות את זהותן/ם ושאיפותיהם/ן באופן שונה זה/ו מזו/ה. מחקר זה, בהיותו מחקר אשר התקיים בישראל, מבקש לשים דגש על ההקשר החברתי/תרבותי הייחודי לטרנסג'נדרים/ות החיים בארץ, ולהוות נדבך קטן בתחום שכמעט שלא נחקר כלל בהקשר המקומי. לבסוף, מחקר זה שם דגש על השלכות פרקטיות של החוויות הסובייקטיביות של

א/נשים טרנסג'נדרים/ות לתחום הטיפול בכלל ולעבודה הסוציאלית בפרט, וזאת במטרה להנגיש תחומים אלו לקהילה הטרנסית ולשפר את השירותים המוצעים לה.

נושא המחקר הוא "בירור הגורמים המסייעים לתחושת הצלחה אצל טרנסג'נדרים/ות בישראל". מחקר זה מבקש לשמוע את סיפורי החיים של א/נשים טרנסג'נדרים/ות החיים בישראל, ומתוך סיפורים אלו להוציא אסטרטגיות וכלים, אשר סייעו להן/ם להגיע לתחושה של הצלחה. כדי לעשות זאת, וכדי לגשר על הפער הקיים בין הספרות המקצועית לחוויה הסובייקטיבית, מחקר זה מנסה לענות על שלוש שאלות:

שאלות המחקר

1. מהי הצלחה בעיני טרנסג'נדרים/ות?
2. מהם הגורמים המסייעים לתחושת הצלחה לא/נשים מהקהילה הטרנסג'נדרית?
3. האם ומה בחוויית המפגש עם אנשי/נשות טיפול קידם תחושה של הצלחה?

שיטת המחקר

מחקר זה מבקש להרחיב את הידע האקדמי הקיים על האוכלוסייה הטרנסג'נדרית, להאיר אוכלוסייה זו באור שונה, ולצאת מתוך גישה של כוחות וידע הקיימים אצל המשתתפים/ות המחקר. בשל כך בחרתי להשתמש בשיטת מחקר איכותנית וספציפית במחקר הנרטיבי, מתוך פרספקטיבה פמיניסטית.

על מחקר פמיניסטי ביקורתי

הגישה הביקורתית

הארווי (Harvey, 1999 in Fine, 2006) השתמש במונח "דיכוי מתורבת" (Civilized oppression) כדי להמשיג תהליך יום-יומי של דיכוי בחיי שגרה. המושג מתייחס לתהליכים עמוקים ונרחבים של חוסר

צדק המופנה כלפי קבוצות מסוימות באוכלוסייה הנובע מהנחות ותגובות, לעיתים לא מודעות, של אנשים "רגילים" באינטראקציות שגרתיות. הנחות ותגובות אלו נתמכות על ידי ייצוג של אותה אוכלוסייה נפגעת באמצעי המדיה השונים וסטריאוטיפים רווחים כמו גם על ידי בירוקרטיה הירארכית ומנגנוני השוק החופשי. פין (Fine, 2006) טוען כי בתרבות כיום האקדמיה נחשבת לאחד המעוזים האחרונים בהם ניתן לקיים שיח ביקורתי מבלי להיענש על כך. הוא מעלה את השאלה "כיצד חוקרים תורמים לאותו 'דיכוי מתורבת'?" או מהכיוון ההפוך "כיצד אפשר לתכנן מחקר חברתי במטרה לעורר ולהעלות על פני השטח את חוסר הצדק?"

"מחקר ביקורתי" אינו קטגוריה מוגדרת אחת וכולל סוגים שונים של מחקר. גישה מחקרית זו שואבת את מקורותיה מכתביו של מרקס ומבקשת לחתור תחת נורמות מובנות מאליהן, ולחשוף מבנים של כוח ושליטה. מתוך כך היא מאמצת את גישתו של מרקס כי ישנן קבוצות "שולטות" וקבוצות "מנושלות", וכי האינטרסים של האחרונות אינם מקבלים מענה במבנה החברתי הקיים (<http://www.strath.ac.uk/aer/materials/1educationalresearchandenquiry>).

גיופ (Jupp, 2006) מתאר כי המחקר הביקורתי מאתגר את בסיס הידע ושיטות המחקר הקונבנציונאליות, בין אם איכותניות או כמותיות, הנשענות על תפיסה של אובייקטיביות מדעית. לדידו, גישה מחקרית זו מבקשת לגלות כיצד אי שוויון ודיכוי משועתקים באמצעות "ידע" מסוים, ולהעביר ביקורת על הסדר החברתי. הוא מתקף תפיסה זו בכתביהם של אריסטו, הובס ומרקס וטוען כי ניתן לראות ביטוי לגישה מחקרית זו בביקורות חברתיות הנשענות על תפיסות כמו מרקסיזם, פמיניזם ופוסט-סטרוקטורליזם.

קנלה ולינקולן (Cannella and Lincoln, 2009) מזהות שתי שאלות בסיסיות ומשלימות בגישה הביקורתית. הראשונה היא מי/מה הם הנהנים/מקובלים/בעלי פריווילגיות במצב הקיים? בעוד השנייה היא מי/מה הם המדוכאים/הסובלים/הנדחקים במצב הקיים? הן מוסיפות כי הגישה הביקורתית אינה מבקשת רק לתאר תהליכים היסטוריים שמובילים למצב זה אלא גם להבין כיצד אותן קבוצות ופרטים מופלים הגיעו למצב שהם "מקבלים" או אפילו "משתפים פעולה" עם אותה מערכת מדכאת. הן משרטטות ארבעה מרכיבי מפתח לדמותם של החוקרים הביקורתיים: 1. הם מבקשים להוציא אל האור את אותם מבני כוח מדכאים; 2. הם בוחנים לעומק שימוש בשפה המעצבת את החיים

האזרחיים; 3. הם משולבים לעומק בנושאים של גזע, מגדר ומעמד סוציו-אקונומי בנושאים נפרדים ומשולבים; 4. הם מנכיחים את מיקומם ביחס למבנה הכוח.

למחקר הביקורתי ניתן למצוא שמות נוספים כמו זה שמציעה מרטנו (Mertrns, 2005) המעדיפה את המונח "מחקר מְשנה" (Transformative research). היא מוסיפה בכך נדבך נוסף באפיון המחקר המשנה/ביקורתי, לא מספיק להאיר או לתאר את חוסר הצדק והמהלכים המבניים-חברתיים שהובילו אליו אלא, היא מבקשת מהחוקר/מחקר, להביא לשינוי הסדר החברתי.

המחקר הפמיניסטי

בתוך המחקר הביקורתי התפתחה הגישה הפמיניסטית אשר עוסקת בפיתוח ידע על נשים ולמען נשים (וקבוצות מדוכאות אחרות). היא עוסקת בקבוצות ייחודיות ובמצבים ייחודיים (הוקס, 2002; קרומר-נבו, 2002; Olesen, 2000) ובדרךן של נשים לערער על יחסי הכוח בתהליך המחקר ולעמת מבנים חברתיים של אי-שוויון מגדרי. כמו כן, המחקר הפמיניסטי מבקש לתת קול (voice) לנשים באמצעות שיטות מחקר איכותניות. שיטות אלו, ובייחוד ראיונות עומק, מבקשות לאפשר את האמצעים להסרה של הנטיות הנצלניות, המפשטות ובעלות הפריווילגיה של המחקר הפוזיטיביסטי. המחקר הכמותי מאפשר לנשים לגשת אל השאלות שרלוונטיות ביותר לחייהן בצורה שמכבדת את הערכים, הידע והסובייקטיביות שלהן (O'Shaughnessy & Naomi, 2012).

פרספקטיבת המחקר הפמיניסטית היא רחבה וכוללת גישות שונות הנותנות ביטוי ל"פמיניזמים" השונים (Olesen, 2000). ובכל זאת, למחקרים פמיניסטיים מטרות משותפות: זיהוי ושינוי צורות שונות של מחקר בעל הטיות מגדריות סטריאוטיפיות; הצגה של אינטראקציות חברתיות ובהינתן הדרך שבה ידע מובנה משמר את אי-השוויון בחלוקת הכוח בחברה; ופיתוח ידע שיתרום לשינוי בחיי נשים (ינאי, 2007; קרומר-נבו, 2002; Harding & Norberg, 2005).

בלום וסוויין (Bloom & Swain, 2009) מבקשות למסגר את מתודולוגיות המחקר הפמיניסטיות תחת חמישה אידיאלים שעל החוקרת הפמיניסטית לשאוף להגשים. 1: קולות וניסיון של נשים ויחסם עם

החוקרת. המתודולוגיה הפמיניסטית לא רק מבקשת לשים במרכז נקודת מבט שהורחקה אל השוליים ודרכה לבחון את העולם החברתי, אלא מעודדת סובייקטיביות במחקר על פני אובייקטיביות, באמצעות שיתוף הערכים וההנחות שהחוקרת מגיעה איתם. זאת במטרה לחזק את יחסי החוקרת-משתתפת במחקר וליצור קשרים חזקים, ובכך להציב את החוקרת באותו מישור חשוף של משתתפות המחקר; 2: ניתוח הידע מתוך מטרה לחשוף הזדמנויות לאקטיביזם ולשינוי חברתי. המתודולוגיה הפמיניסטית לא רק מבקשת לחשוף מבנים של דיכוי, אלא לחשוף את המקומות שבהם התנגדות לאותם מבנים יכולה להיות מועילה, ולהאיר הזדמנויות לשינוי חברתי. הקוראת יכולה לדמיין מקומות להתנגדות, סוכנות (agency) ואפשרות לשינוי ולכן מתאפשרת פעולה; 3. שינוי אצל אלו שאנו לומדות. המתודולוגיה הפמיניסטית מעודדת שימוש במחקר לטובת שינוי רווחתן (wellbeing) של משתתפות המחקר. אידיאל זה מבקש מהחוקרת לבחון מתי היא יכולה להשתמש בפריווילגיות שלה בשם קבוצות מוחלשות, ולהשפיע בפועל על איכות חייהן של נשים; 4. להשפיע על מדיניות חברתית ולהשמיע את הביקורת בפני קובעי מדיניות. אין להסתפק בשינוי והשפעה על חייהן של נשים יחידות, אלא יש לשאוף לשינוי של המדיניות החברתית כדי להשפיע במעגלים רחבים יותר. 5. לשנות את עצמנו ובכך להוות מודל לשינוי חברתי. על החוקרת הפמיניסטית לא רק לשאוף ולכתוב על צדק חברתי באופן תיאורטי, אלא לעבוד על שינוי בחייה המקצועיים והאישיים תוך נכונות לוותר על פריווילגיות וסטאטוס חברתי.

מחקר קוויירי?

לאחר שהצגתי את המחקר הביקורתי ואת הגישה הפמיניסטית אבקש לבחון האם אפשר להצביע על גישה קוויירית למחקר ביקורתי-פמיניסטי. הביקורת הקוויירית מתעניינת בדרך בה השיח הרווח מבנה את מערך היחסים בין מיניות ומגדר. שיח זה מונע מתוך תפיסה, כי על גוף אנושי מסוג מסוים להציג התנהגות המקושרת עם אותו גוף, ולחשוף ולשאוף ליחסים מיניים עם גוף אחר, שנתפס כמשלים לו מבחינה מינית והתנהגותית. אם פרט מסוים אינו מתאים את עצמו לתפיסה חברתית זו מופעלים מנגנונים חברתיים כדי "לתקן" ולעיתים "להעניש" את אותו פרט (Filax, 2006). במונח "קווייר" נעשה שימוש, בניגוד למונחים כמו "הומו" או "לסבית", כדי להכיל מגוון של פרקטיקות מיניות הנמצאות מחוץ למיינסטרים. כך למשל המונח טומן בחובו לא רק הגדרות של אוריינטציה מינית וזהות מגדר כמו "ביסקסואלי", "טרנסג'נדר" ו"אינטרסקס", אלא גם פרקטיקות של סאדו-מזוכיזם, פטישיזם ועובדות

בתעשיית המין. קוויריות אינה רק מגדירה זהות, אלא מתארת מערכת יחסים ביקורתיים כלפי הטרו-
נורמטיביות וסיס-נורמטיביות³ (Sherry, 2010).

ריינולדס (Reynolds, 2002 in Sherry, 2010) מתארת כי הביקורת הקווירית על החברה מערערת על
הדרך בה החברה בעלת הכוח מבנה מיניות, בוחנת אילו יחסי כוחות היו מעורבים בהבניה זו, וכיצד
ניתן לשנות דיכוי של קטגוריות מיניות. קוויריות מדברת במונחים של פירוק, א-נורמטיביות וחריגה
מהנורמות המוסריות. סטיין ופלאמר (Stein and Plummer, 1996) מגדירות ארבעה אלמנטים
מרכזיים לתיאוריה קווירית, ובכך למחקר קווירי: זיהוי מערך הכוח המיני, המושלט באמצעות חלוקה
בינארית; הצגת מין, מגדר וזהות כקטגוריות נזילות; העדפת אסטרטגיות המתנגדות להטמעות על פני
אסטרטגיות של עיסוק בזכויות אזרח השואפות להיכלל על ידי ההגמוניה; ומוכנות לבחינת זירות
שאינן נחשבות למיניות, כמו פרקטיקות יומיומיות של תעסוקה או ניהול בית, מתוך פרספקטיבה זו.

פילאקס (Filax, 2006) בוחנת את השפעות המחקר הקווירי על המתודות של מחקרי פעולה. היא גורסת
כי המעשה הפוליטי של שילוב מחקרי פעולה עם הגישה הקווירית יכול להוביל לערעור הקטגוריות
הרווחות של מין, מגדר ומיניות, ולאפשר לפרטים לחשוב אחרת על קטגוריות אלו ועל הדרך בה הן
מכתיבות את חייהם. בנוסף היא טוענת כי שילוב שכזה יכול להאיר למשתתפים בו כיצד הם מונעים
מתוך ועל ידי תפיסות הירארכיות, הומופוביות והטרו-סקסיסטיות אלו, שמדכאות את הסוטים
מהנורמה, וכיצד זהויות מתעצבות בצל אותן תפיסות. שילוב שכזה יכול להוביל למבנה חדש ושונה של
זהות, קהילה ומערך כוחות חברתי.

בהקדמה לספרן "Queer Methods and Methodologies - Intersecting Queer Theories and Social Science Research" מסבירות בראון ונאש (Browne & Nash, 2010) כי לא ניתן לתת תשובה
אחת ברורה למהו מחקר קווירי, ובהקשה למהן מתודות למחקר קווירי. הן מציעות לחוקר הקווירי
להתבונן במתודות המוצעות בספרן תוך ביקורת עצמית. כך הן נותנות, למעשה, קווים מנחים לחוקר

³ סיס-נורמטיביות הוא מונח המשמש בשיח הקווירי-ביקורתי כדי לתאר את מערך הכוחות, המעדיף מבחינה
חברתית/תרבותית/כלכלית אנשים שהם בעלי זהות סיסג'נדרית או גוף סיס-סקסואלי, או שניהם, באמצעות הרחקה או
הענשה של אנשים שאינם בעלי אלו – בעיקר אנשים טרנסג'נדריות/ים שהחברה מסווגת ככאלו
(<http://cisnormativity.wordpress.com/2011/08/27/entertaining-a-second-definition-for-cisnormativity>).

הקווירי המשמשים לבחינת המתודולוגיה בה הוא משתמש: מה מרגיש נוח במתודולוגיה ומה לא? מדוע? הן מבקשות מהחוקר להתבוננות ביקורתית על עצמו ו"האמת המחקרית" שלו תוך מוכנות להתפשר ולוותר על התפיסה של "אמת טהורה" במדעי החברה. המחקר המובא בדו"ח זה נשען ראשית על הגישה הביקורתית הפמיניסטית כמו גם זו הקווירית.

מחקר איכותני

גיובנוביק (Jovanovic, 2011) בוחנת במאמרה את השורשים שהביאו להתפתחות המחקר האיכותני, או להתחדשותו כפי שהיא טוענת, בעשורים האחרונים. היא מסמנת את גישות המחקר האיכותני והכמותי כקשורות ומסייעות זו לזו, אך עם זאת מציינת כי הגישה הכמותית מבקשת לענות על צורך חברתי הנובע מהתהליך החברתי של בידול אשר מאפיין את העידן המודרני. העשור האחרון של המאה ה-20 מתואר כפוסט-מודרנה ומסמן את סופו של "הנרטיב הגדול", פרטים בחברות רבגוניות מבקשים כי המאפיינים הייחודיים שלהם יילקחו בחשבון, דרישה שיוצרת צורך בשיטות מחקר שיאפשרו זאת.

המחקר האיכותני נשען על מספר מאפיינים עיקריים, ביניהם: הוא שואב את נתוניו מהמערך הטבעי; הוא תיאורי; הוא שם דגש רב על התהליך ופחות על התוצאה; השערות המחקר מתגבשות עם הצטברות הנתונים; הוא נותן חשיבות למשמעות הדברים בעיני משתתפי המחקר (צבר בן-יהושע, 1995). נקודת המוצא של המחקר האיכותני היא האדם, כפי שהוא ממשמע את חייו מנקודת מבטו הסובייקטיבית, ולכן החוקר האיכותני נדרש להבנת האדם דרך תפיסתו, שפתו והשקפותיו של משתתף המחקר.

הנחת היסוד במחקר האיכותני רואה בידע דבר קונטקסטואלי, תלוי ערכים וניסיון חיים (Naffin, 1987). באמצעות יצירת האינטראקציה בין החוקר למשתתפים ונתינת מרחב למשתתפים/ות נוצרת קרבה המאפשרת הבנת עולמן/ם של המשתתפים/ות, העלאת תכנים חדשים והצגת חוויותיהן/ם של המשתתפים/ות ועמדותיהן/ם כפי שהם/ן רואות/ים אותן וללא שיפוט (שקדי, 2003).

אלאסאורטי (Alasuutari, 2010) מציין כי בעיני חוקרים איכותניים רבים למחקר האיכותני גם תפקיד פוליטי. לדידו על החוקר/ת לשרת מטרה ערכית ועל המחקר לעמוד לצידם של המוחלשים והנמצאים

בשוליים, ולתחזק את שחרורם של אלו. למרות שעמדה זו יוצאת כנגד רבים מהקריטריונים של מדע, אלאסאורטי טוען כי גישה זו אינה "לא מדעית", וכי במקום להדגיש את הגישה ה"טבעית" של המדע היא מבקרת את יחסי הכוחות שפועלים סביב הגדרת המדע.

מתוך כל אלו אני מוצא כי המחקר האיכותני מתאים הן למטרות המחקר שלפנינו והן לערכי האישיים כחוקר, שכן הוא מבקש להאיר את דרכי ההתמודדות האישיות של משתתפות/י המחקר תוך הכרה כי אלו משתנות ממשתתף למשתתפת.

המחקר הנרטיבי

המונח "נרטיב" טומן בחובו משמעויות רבות ומשמש בצורות שונות בדיסציפלינות שונות, אך לעיתים קרובות ניתן לראות בו מילה נרדפת למילה "סיפור" (Phillips, MacGiollaRi & Callaghan, 2012). השיטה הנרטיבית נשענת על התפיסה כי א/נשים הם מספרי סיפורים מטבעם, מעצבות/ים את חיי היומיום שלהם/ן ואת מערכות יחסיהם עם אחרים באמצעות סיפורים על זהותם ועל זהויותיהם של אחרים, מבינים את עצמם, מעצבים ומפרשים את עברם וחולמים ומתכננים את עתידם במונחים של סיפורים אלה (Bruner, 1991). שימוש במחקר נרטיבי פירושו הכרה במשמעותה של התנסות אישית כתופעה נחקרת, אשר אינה פחותה בערכה ממגמות הניתנות להכללה כמו במחקר הכמותי (Connelly & Clandinin, 2006).

ניתן לזהות מספר מאפייני מפתח להגדרת סיפור כנרטיבי. הראשון הינו כי הסיפור נבחן כשיח בעל רצף המשכי בעל התחלה אמצע וסוף, ואשר במהלכו מתרחש שינוי. מאפיין אחר הוא כי אירועי החיים המסופרים בו אינם תלושים זה מזה, אלא נערכים על ידי המספר/ת בסדר מסוים המאגד אותם יחדיו וניתן להבחין בקשר משמעותי ביניהם. כמו כן אירועים אלו מאפשרים תובנות על עולם המספר/ת וחוויתה/ו אותו. המספר/ת יוצר/ת עלילה מחווייתה/ו ומבנה/ן אותה בצורה זמנית וייחודית. כן המספר/ת משתמש/ת בשפה מסוימת בהתאם לשומע/ת הסיפור. הסיפור מאפשר כניסה אל זהותה/ו של המספר/ת אך גם הבנה של עולמה/ו, עולם שהמראיין או החוקר הינו חלק ממנו בעת קיום הראיון. בשל כך ניתן לראות ביצירת הנרטיב כהפקה משותפת למספר/ת ולחוקר שכן הנרטיב נבנה מתוך הדיאלוג שמתקיים ביניהם (Larsson & Sjöblom, 2010). המחקר הנרטיבי, בדומה למחקר

הפמיניסטי, אימץ את נקודת המבט לפיה רגשות הם חלק ממערכת הכוחות שבה מתפקדות/ים הא/נשים, מאפשר להציג רגשות אלו בקונטקסט חברתי, ולהבין כיצד הם מובנים על ידי החברה (צ'רמאיר, 2010 ; Phillips, MacGiollaRi, & Callaghan, 2012).

אוונס (Owens, 2007) משרטטת שני יתרונות משמעותיים למתודה זו. הראשון, לדידה, הוא כי הנרטיב מסייע "לשחרר" את הקול ואת הסיפורים של א/נשים, שבשגרת חייהם נשארים מושקעים. השני הוא כי המתודה הנרטיבית מאפשרת הבנה של חייהם ושל עולמם של אלו שבאופן "מסורתי" מושארים בלתי מעורבים באספקטים רבים של חייהם. בסימון זה היא שמה דגש על הנרטיב כמתודה משחררת המאפשרת ביטוי לקבוצות מושקעות בניגוד לשיטות מחקר איכותניות אחרות, כמו אתנוגרפיה או חקר מקרה, אשר מדירות או "שמות מילים בפיי" פרטים בעלי קושי התבטאותי. בשל כך היא מחדדת את הצורך של החוקר הנרטיבי בהפעלת כישורים אמפאתיים מתוך מטרה להבחין בסיטואציות, תחושות וביטויים, והפיכתם לטקסט.

בשל כך אני מוצא כי מתודת המחקר הנרטיבי היא המתאימה ביותר למחקר המבקש להשמיע את קולן/ם של משתתפות/י המחקר, ולהעמיק בהבנת עולמם/ן המורכב אשר זר לי כחוקר, ולמרבית מקוראיות המחקר המיועדות/ים.

אוכלוסיית המחקר ונגישותי אליה

אוכלוסיית המחקר היא טרנסגינדרים וטרנסגינדריות בישראל. מתוך פנייה ל-17 א/נשים רק 14 נענו לפנייה והסכימו להשתתף במחקר, ובשל אילוצי פניות ונגישות השתתפו בפועל רק 12 טרנסגינדרים וטרנסגינדריות המוכרים לי, ברובם הגדול, באופן אישי מתוך עבודתי עם קהילת הלהטי"ב לאורך השנים. בתחילת תהליך המחקר ביקשתי לראיין רק א/נשים החווים/ות תחושה של הצלחה בחייהם/ן, אך לאחר שיחות עם מספר משתתפות/ים והיחשפות לעולם הידע הקוויירי הבנתי כי חשוב שאוריד מגבלה זו, ואראיין גם א/נשים שאינן/ם בטוחים/ות לגבי המקום של הצלחה בסיפור חייהם/ם. הראיונות התקיימו במקומות שבחרו המשתתפים/ות עצמן/ם, תחת הבקשה כי הן/ם ירגישו בו בנוח וכי תתאפשר שיחה פתוחה וכנה. הראיונות נמשכו בין שעה לשלוש שעות, וממוצע הזמנים של הראיונות עומד על שעה ושלוש רבעי השעה.

כעת אני מבקש להציג בקצרה את משתתפיות המחקר, תוך שמירה על פרטים מזהים במקרים שבהם המשתתפות לא ביקשה באופן מפורש כי זהותה/ו תישאר גלויה. בנוסף מצורפת כנסף מס' 1 טבלה המרכזת את הנתונים הדמוגרפיים של משתתפי המחקר. כל המידע המופיע פה נכון לעת קיום הראיונות.

ריקי

ריקי בת 32 ונשואה לבת זוגה. לאחרונה הן עברו לירושלים וכעת מחכות ללידת ביתן הראשונה. היא מגדירה את עצמה כאישה ומציינת כי פעמים רבות היא יוצאת מהארון כלסבית אך לא כטרנסגינדרית (למרות שהיא אינה מסתירה זאת). ריקי מאוד פעילה בקהילה הלהט"בית ובעבר התנדבה בכמה ארגונים קהילתיים. היא בעלת תואר ראשון מאוניברסיטת תל-אביב וכיום עובדת הן כפריילנסרית והן במשרה חלקית באחד מארגוני הקהילה. ריקי נענתה ראשונה להשתתפות במחקר וזהו לה לא המחקר הראשון בו היא מסכימה להשתתף. את ריקי אני מכיר שנים רבות מתקופה בה שנינו התנדבנו בארגוני קהילה שונים שמשרדיהם היו זה לצד זה. מאז יחסינו התהדקו ואנו נמצאים בקשר חברי רחוק.

נדב

נדב, בן 26, מתגורר בבית שיתופי בדרום תל אביב. פעיל בקהילה הטרנסית ובקהילה הפמיניסטית בעיקר סביב ארגון ועזרה בפעילויות בעלות אופי רדיקאלי. נדב יוצא נגד הדרישה להזדהות על פי מגדר זה או אחר, אך על פי רוב מדבר על עצמו בלשון זכר. הופיע בעברו כדראג-קינג והיה דמות משמעותית בקרב הקהילה הקווירית בירושלים ובכלל. הוא עובד בארגון לזכויות אדם כחלק מהשלמת דרישות התואר הראשון שלו מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומתכנן בעתיד הקרוב להגר לאחת ממדינות אירופה. את נדב אני מכיר ממפגשים אקראיים באירועים והפגנות של הקהילה הגאה ולנו חברים משותפים.

מיכאל

מיכאל, בן 24, מתגורר בתל אביב עם בן זוגו לו הוא נשוי. בזמן קיום הראיון הם מצפים לילדם הראשון. הוא פעיל בקהילה הלהט"בית ומתנדב בכמה ארגונים קהילתיים. בנוסף הוא לוקח חלק

ומשתתף באירועים של הקהילה. מיכאל היה בעברו מאוד פעיל בחיי הקהילה בירושלים והופיע בתור דראג-קינג ולאחר תחילת תהליך השינוי המגדרי הופיע גם כדראג-קווין. כיום הוא עובד בעבודה זמנית ובוחן את עתידו המקצועי. הכרתי את מיכאל לראשונה כאשר עבדתי כקופאי במועדון בו הוא הופיע ונהג לפקוד אותו רבות. מאז שמרנו על קשר חברי רחוק ונפגשנו באירועים חברתיים בעיקר. מיכאל הוא חבר טוב של שותפתי לדירה.

רועי

רועי, בן 30, מתגורר בתל אביב בדירת יחיד, ומקיים זה מספר חודשים זוגיות עם גבר. הוא מגדיר את עצמו כטרנס F2M. רועי נמצא בשלבי סיום של התואר השני באוניברסיטת תל אביב ולו שני תארים ראשונים נוספים. בעת קיום הראיון רועי עובד בארגון בריאות במגזר השלישי כעובד סוציאלי ובנוסף מרכז בהתנדבות פעילות לטרנסגינדרים על הרצף הF2M במרכז הגאה בתל-אביב. את רועי לא הכרתי לפני קיום הראיון, אך שמעתי רבות את שמו מחברים/ות בקהילה הטרנסית וראיתיו בימי עיון מקצועיים בנושאי קהילת הלהט"ב.

טל

טל, בת 46, גרושה ומנישואיה יש לה 2 ילדים. כיום היא מתגוררת עם זוגתה ברמת גן. טל מגדירה את עצמה כאישה והיא מאוד פעילה בקהילה. לאחר שנים של פעילות בקהילה הלהט"בית היא בוחרת בשנים האחרונות להתמקד בעשייה בקהילה הטרנסית בלבד. טל בעלת תואר ראשון ושני מהאוניברסיטה העברית בירושלים בתחום מדעי, ומספרת כי המקצוע חשוב לה מאוד, והוא מרכיב משמעותי מזהותה. כיום היא עובדת בחברה פרטית במקצוע אותו רכשה. את טל הכרתי כאשר ריכזתי את תחום הקהילה בבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות, וארגנתי אירוע וביקשתי מטל להגיע ולספר בו את סיפורה האישי. לא שמרנו על קשר אך מדי פעם נפגשנו באירועים קהילתיים.

אלה

אלה, בת 30, חיה בבית אמה בירושלים, ומתארת כי המשפחה היא הדבר החשוב לה ביותר. היא מגדירה את עצמה כקוקסינלית ומציינת כי בתקופה בה היא התחילה לא הייתה את הקבלה שיש היום. היא רואה בילדותה המורכבת ואת תחילת התהליך המוקדם כמקור הרבה מהקשיים איתם היא

מתמודדת היום. בעברה הייתה מאוד פעילה בקהילה הלהט"בית בירושלים, בעיקר בחיי הלילה ובארגון אירועים קהילתיים. בשנים האחרונות היא משתפת כי התרחקה מבחירה, לאחר שנפגעה מייחס הקהילה בירושלים אליה. לאלה אין תואר אקדמאי ואף לא תעודת בגרות. היא נשענת על תמיכה חברתית חזקה בדמות משפחתה וחבריה הקרובים. את אלה הכרתי בבר המקווה בירושלים שהיה בבעלותי והיא הייתה בין הלקוחות הקבועים שהיוו את ליבו ואופיו של המקום.

גיימס

גיימס, בן 36, חי בגבעתיים עם בת זוגו. הוא מתלבט בין ההגדרה העצמית של גבר, גבר-טרנס או טרנסגינדר, בעיקר בשאלת הטרנספוביה העצמית שמתחבאת בכל אחת מההגדרות הללו. גיימס היה בעברו מאוד פעיל בקהילה הטרנסית והיווה, בעיני רבים, את עמוד התווך של הפעילות הטרנסית בארץ. לאחרונה החליט לקחת הפסקה מפעילות קהילתית ולחשוב עם עצמו לאן הוא רוצה להתקדם. הוא בעל תואר ראשון במדעי המחשב והחל ללמוד גם תואר שני אך עזב את הלימודים לפני סיומם. בעת קיום הראיון הוא עובד בארגון קהילתי במשרה חלקית. את גיימס אני מכיר בעיקר בשל פעילותו הרבה בקהילה הטרנסית, ודרכינו המקצועיות נפגשו פעמים רבות.

רון

רון, בן 24, עבר לאחרונה להתגורר ב"קומונה קווירית" בתל אביב, לאחר תקופה ממושכת בבית אמו. הוא מגדיר את עצמו כמי שנמצא על הרצף הטרנסי-בוצי ולא לגמרי מזדהה עם ההגדרה של טרנסגינדר. רון מעורב בפעילות קווירית טרנסית, ונדמה כי למעורבותו עניין אינטלקטואלי רב, והוא כמו חוקר את עצמו ואת דעותיו מתוך פעילותו ומתוך היחשפות לתכנים שונים סביב נושאים של מיניות ומגדר. הוא אוהב לאפות ואף מרגיש כי הוא מוצלח בכך ומתעניין בלימודי קונדיטוריה, ותוהה האם יהיה לו בעתיד תואר אקדמי. את רון אני מכיר ממפגשים אקדמיים בימי עיון ואירועים של הקהילה הלהט"בית. ללא החלפת מלל רב באירועים אלו נוצר בינינו חיבור לא ממומש ועל בסיס חיבור זה הוא נענה בשמחה להשתתף במחקר.

לימור

לימור, בת 22, מתגוררת עם זוגתה, איתה היא נמצאת במערכת יחסים פתוחה. היא מגדירה את עצמה כאישה טרנסית ביסקסואלית פמיניסטית מזרחית. לימור פעילה מאוד במרחבים פמיניסטיים, בעיקר

באלו שמגדירים את עצמם קוויירים ו/או מזרחים, ובמרחבים למען זכויות בעלי חיים והיא בין המקימות של "פרויקט גילה להעצמה כלכלית", הפרויקט הראשון שבא מתוך ולמען הקהילה הטרנסית בישראל. לצד פעילותה האקטיביסטית היא עובדת בעבודת פקידות, ובעוד יש לה ידע כללי נרחב היא אינה בעלת תואר או תעודת בגרות מלאה. לאחר פניות רבות שלי אל לימור בבקשה כי תשתתף במחקר היא נענתה לבקשה, רק לאחר שהשתכנעה כי אין בכוונתי לנצל את הקהילה הטרנסית במחקר זה, וכי אני רואה את המחקר כשייך לקהילה. את לימור אני מכיר ממרחבים קהילתיים אקטיביסטים, תחילה מירושלים ולאחר מכן בעיקר מתוך פעילויות המתנגדות למיינסטרים הקהילתי בהן היינו שותפים שנינו.

אלעד

אלעד, בן 31, ולאחרונה נישא לבת זוגו. הוא נולד לבית דתי קונסרבטיבי וכיום הוא ואשתו עדיין חלק מהקהילה הקונסרבטיבית באזור מגוריהם. לאחרונה עברו מדרום הארץ לרחובות. אלעד השקיע את שנותיו האחרונות בלימודיו האקדמיים ולא היה מעורב רבות בחיי הקהילה הלהט"בית. למרות זאת מדי פעם לקח חלק בפעילות זו או אחרת, ולאחרונה אף הרצה בפני קבוצה טרנסית במרכז הגאה על תחום לימודיו. בעבר היה פעיל בקהילת לסביות דתיות. לא הכרתי את אלעד טרם הראיון. הגעתי אליו דרך אשתו אשר הייתה מאוד פעילה בעבר בארגוני הקהילה ואף התנדבנו יחד שנים רבות בארגון נוער גאה, ולאחר מכן עבדנו שנינו בבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות.

עודד

עודד, בן 37, מתגורר לבדו בירושלים שאליה עבר לאחרונה בעקבות עבודתו בארגון לזכויות אדם מהמגזר השלישי. הוא מגדיר את עצמו כגבר ומציין כי לא ראה צורך לעשות כל תהליך פיזי (כירורגי או הורמונאלי) מכיוון שהוא "עובר" כגבר, אך הוא לא שולל זאת בעתיד. לעודד תואר ראשון ושני בכלכלה, הוא עוסק במקצוע אותו רכש וחש סיפוק דגול מכך. כשפניתי אליו בהזמנה להשתתף במחקר הוא נענה בחיוב, אך ציין כי סדר יומו עמוס מאוד ולאחר מאמצים הצלחנו להיפגש. לא הכרנו טרם הראיון אם כי נתקלנו זה בזה במעט אירועים קהילתיים, וכמו כן עודד היה חלק מוועדת מיון בהתמודדותי לתפקיד באחד מארגוני הקהילה.

מאי, בת 27, מתגוררת כיום עם גרושתה ושני ילדיהן בהתנחלות אפרת שבגוש עציון. היא מקווה בקרוב לעבור לירושלים. בעיקר בשל אידיאולוגיה פוליטית היא לא מעוניינת לגור בהתנחלות. לאחרונה נבחרה מאי לוועד המנהל של הבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות, ומתלבטת האם להתמודד לתפקיד יושבת הראש בבחירות הקרובות. מאי נולדה לבית חרדי, אם כי חשוב לה להבהיר כי מעולם לא הייתה חרדית, ומגיל 10 אף לא דתייה, למרות שלמדה בבתי ספר חרדיים. בנוסף מרכיב חשוב בחייה הוא התמודדותה עם מחלת הפיברומיאלגיה. היא מגדירה את עצמה כאישה אגנוסטיקנית בסקסואלית. מאי הסכימה להשתתף במחקר בחפץ לב אף כי לא הכרנו טרם הריאיון, והיא היחידה שביקשה מפורשות כי שמה וזהותה יישארו חשופים לכל.

איסוף נתונים וכלי המחקר

איסוף הנתונים נעשה באמצעות ראיונות עומק פתוחים, בלתי מובנים, של א/נשים טרנסגינדרים/ות מישראל אשר הוקלטו ושוקלטו. הראיונות, אותם ערכתי בעצמי, חולקו לשני חלקים כאשר במרכז החלק הראשון עמד סיפור חייו של המרואיין ובחלק השני נשאלו, במידת הצורך, שאלות נוספות.

בחלק הראשון פתחתי בהצגה עצמית שלי ושל מטרות ותהליך המחקר. המחקר הנרטיבי מייחס חשיבות מיוחדת לשאלת הפתיחה אשר משפיעה ומכוונת את תשובתה/ו של המשתתף (ליבליך, תובל משיח וזילבר, 2010; שור וצבר בן-יהושע, 2010). מתוך רצון להבין את סיפור חייהם/ן המלא של המשתתפות/ים ומתוכו להוציא את מרכיביו הייחודיים ומשמעותם בקשתי מהן/ם: "**ספרי לי את סיפור חיך בהקשר של הזהות הטרנסג'נדרית ומקומה של המילה הצלחה**". הזמנה שכזו מאפשרת למרואיין/נת מסגרת התייחסות רחבה מאוד ומזמינה אותה/ו לספר את סיפורו/ה באופן החופשי ביותר בהתאם לתכנים ולמבנה שהוא בוחר לספר, תוך התערבות מינימאלית של המרואיין בדבריו (ליבליך, תובל משיח וזילבר, 2010; שור וצבר בן-יהושע, 2010).

בחלק השני של הריאיון, במקרה שהמשתתפים/ות לא נגעו או לא הרחיבו מספיק בנושאים מסוימים, שאלתי שאלות הרחבה על היבטים מסוימים כגון: חוויה ראשונה המתקשרת לזהות המגדר השונה;

מקום הזהות הטרנסג'נדרית בחייד; תגובת המשפחה, החברים ומעגלי תמיכה נוספים; מכשולים ומקדמי הצלחה; מערכות רווחה ותמיכה והשפעותיהן על סיפור החיים; ותפיסת העתיד. בסיום כל ראיון ביקשתי לענות על שתי שאלות: מהי הצלחה בעיניך? ואילו המלצות יש לך לתת לאנשי/נשות מקצוע העובדים עם האוכלוסייה הטרנסג'נדרית. רוזנטל (Rosental, 1993) מציינת כי חלוקה זו מאפשרת לנרטיב הסיפור הראשוני לשמור על זרימה אחידה ללא הפרעות, ואילו השאלות שנשאלות בחלק השני מאפשרות להעמיק את הבנת המראיין ובשלב הניתוח לקשור בין חלקי מידע הנחבאים בנרטיב הראשוני.

ניתוח הנתונים

בשלב הראשון נותח כל ראיון בפני עצמו, בניתוח הוליסטי כשלמות אחת, בשלושה רבדים שונים: הרובד הראשון התמקד ב"מה"; השני ב"איך"; ואילו השלישי התמקד בהתנהגות הבלתי מילולית ובהשפעות אפשריות של יחסי מראיין-מראיין. רובד ה"מה" או התוכן הוא ניתוח תוכני נושאי (שקדי, 2003), שבו סומנו משפטי מפתח המתייחסים לנושאים שעלו במסגרת הראיונות. נושאים כאלו יכולים להיות: תפיסת הטרנסג'נדריות, מקדמי הצלחה פנימיים, מקדמי הצלחה חיצוניים, מקורות תמיכה וגורמי סיכון. במהלך העבודה על רובד זה הופקה טיוטה במבנה של הערות שוליים.

רובד ה"איך" או הצורה בחן את מבנה ואת לשון הסיפור הנרטיבי: אירועים, סיטואציות, סדר וצורת הצגת הדברים (Jovchelovitch & Bauer בתוך שקדי, 2003). כך נבחנו דפוסים חוזרים במבנה הנרטיב שהציגו המראיינות/ים, וכן בנושאים שהושמטו. הרובד השלישי מכיר בכך כי השפה המדוברת המובאת באמצעות הסיפור אינה מציגה את הסיפור השלם, ומבקש לשים דגש על השפה הבלתי מילולית ומשמעויותיה בתוך הסיפור כמו גם בהשפעות, מדוברות או לא מדוברות, של היכרות מקדימה בין המראיין למראיין, והשפעות אפשריות של היכרות זו על הנרטיב.

בשלב השני בוצע ניתוח קטגוריאלי של התכנים המרכזיים המופיעים במכלול הראיונות. ניתוח זה התבצע באמצעות הוצאת משפטי מפתח ומציאת קווי דמיון ושוני בין הסיפורים השונים, כמו גם הוצאת תמות מרכזיות.

לאחר סקירה וניתוח ראשוניים של הראיונות ביקשתי להיפגש שנית עם המשתתפות/ים ולעבור איתם/ן ביחד על הריאיון, תוך שהן/ם מסמנות/ים נקודות חשובות לתפיסתם/ן. מטרתו של מהלך זה הייתה לשתף את האנשים בתהליך המחקר, ולתת להן/ם את הכוח להחליט מה בעל משמעות בסיפורם/ן ולא לקחת את הכוח מידיהן/ם. מטרה נוספת של מהלך זה היא לעמוד על אמינות המחקר (על כך ארחיב בפרק "היות המחקר ראוי לאמון"). מתוך כל משתתפות/י המחקר רק משתתפת אחת בחרה שלא להיפגש איתי בשנית. באופן גורף רוב המשתתפים/ות אישרו את ניתוח סיפור חייהן/ם, ולרוב העירו הערות הבהרה וחיזוק לנקודות שהם מצאו משמעותיות ואני הקלתי בחיבותן. רק במקרה אחד משתתף במחקר ביקש הבהרה לניתוח הריאיון, ורק לאחר שהבהרה זו ניתנה וביחד שונה ניסוח הניתוח, אישר להשתמש בסיפור חייו במחקר.

לאחר כתיבת דו"ח מחקר ולפני הגשתו העברתי את הדו"ח למשתתפות/י המחקר כדי לאפשר להם/ן להגיב על ממצאיו, בכל דרך בה יבחרו. שלב זה נועד לאפשר לאנשים המשתתפות/ים במחקר שליטה מסוימת על תהליך המחקר ועל תוצאותיו, שכן אחת ממטרותיו היא להציג את נקודת מבטם/ן. שלב זה עזר להקטין את הקול שלי, החוקר, ובו בזמן ליצור גוף ידע המשלב את הפרספקטיבה והידע שלי ביחד עם הפרספקטיבה והידע של המשתתפות/ים במחקר. הערות אלו מופיעות **כנספחים מס' _____ בדו"ח** זה.

בלנקי, קלינשי, גולדברג וטרול (Belenky et al. בתוך צלרמאיר, 2010) מציגות חמש נקודות מבט אפיסטמולוגיות. בתוכן: ידע סביל – ידע שהאדם רכש בכוחות עצמו, ידע נוהלי – הכרה באסטרטגיות אובייקטיביות של ידיעה, וידע נבנה – היכולת לשאת באחריות על בניית ידע. אני מאמין כי במתודולוגיה שאני מציע קיימת ההכרה בידע הסביל של המשתתפים/ות והבאתו אל האור ואל ידיעת הרבים, ובכך בעצם מתקיים תהליך של מעבר גם לידע נוהלי וידע נבנה. התהליך, שלא רק מביא את קולן/ם של האנשים אלא גם מאפשר להן/ם לקחת חלק ואחריות לדרך שבה יישמע הקול ולאיזה קול יישמע, הוא מהלך מעצים, שיש בו לקיחת אחריות על הבניית הידע.

היות המחקר ראוי לאמון

קשה לבחון מהימנות במחקר איכותני, שכן הוא רואה בפרספקטיבה הסובייקטיבית של המשתתף/ת, כמו גם של החוקר/ת, מקור ידע ייחודי ושאינו במהותו בעל יכולת הכללה רחבה ודרישה לתקפות

חיצונית (שקדי, 2003). כדי להתמודד עם בעייתיות זו לינקולן וגובה (Lincoln & Guba, 1985) מציעים את המושג "ראוי לאמון" ומציעים ארבעה קריטריונים, במחקר איכותני, לבדיקה האם מחקר מסוים אכן ראוי לאמון.

אמינות (Credibility) – תהליך המציע יכולת לבדיקה חיצונית את מהלך המחקר והסקת המסקנות. הם מציעים ארבע טכניקות להבטחת אמינות: בדיקת עצמית; אבחון מקרה נגדי; בדיקת הראיות; ובדיקה חוזרת של המשתתף/פת. במחקר המוצע השתמשתי בשתיים מתוך ארבע הטכניקות כמו גם בתהליך שיאפשר בדיקה שלישית במקרה הצורך. המחקר מלווה בהנחיה מקצועית של ד"ר ענת אפשטיין, שקראה את הראיונות, עברה על הממצאים, ושימשה גם כעמיתה בודקת את תהליך הצעת המסקנות; המחקר בנוי, כאמור, בצורה המשתפת את משתתפיו/ות המחקר בתהליך המחקר, ומאפשרת להן/ם לעבור על פירושי את דבריהם, ולאשר או לתקן במידה שפירושי אינו תואם את כוונותיהם, יש בתהליך זה תהליך של בדיקה חוזרת של המשתתף המגבירה את אמינות המחקר.

יכולת העברה (Transferability) – תהליך המספק את מידע הרקע הרחב ביותר, האפשרי, על משתתפי המחקר אשר יאפשר, למי שמעוניין/נת, להחליט האם מסקנות המחקר רלוונטיות גם אליו/ה או למקרים דומים אחרים. תהליך זה בוצע באמצעות מתן תיאורי רקע על משתתפי המחקר בצורה הרחבה ביותר, מבלי לפגוע באנונימיות ובדיסקרטיות המובטחת למשתתפיו/ות המחקר. כאשר המשתתף/פת בחר/ה בכך שינתי את נתוני הרקע לנתונים שונים אך מקבילים, אשר בעיניי מאפשרים את הבנת הרקע של המשתתף/פת.

יכולת לסמוך (Dependability) ויכולת לאשר (Confirmability) – תהליך המאפשר לבחון את מהלך המחקר ולשפוט האם ניתן לסמוך על ממצאיו. כמו בתהליך האמינות גם תהליך זה מתאפשר באמצעות שמירת "חומר הגלם" של המחקר, ותיאור מופרט של תהליך הסקת המסקנות בגוף דו"ח המחקר עצמו. כך תיוכל מי שת/יבקש לשפוט האם ניתן לסמוך על המחקר.

הצלבה (Triangulation) – תהליך המצליב בין נקודות מבט שונות על אותה התופעה (צבר בן-יהושע, 2001). תהליך זה התאפשר באמצעות קריאתי את הטקסט וחילוץ התמות המרכזיות, אשר הוצלבו עם

קריאת משתתפיות המחקר והתמות שהסך זיהו. בנוסף התקיימה הצלבה נוספת עם קריאת מנחת התזה, ד"ר ענת אפשטיין, את סיפורי החיים ומעבר משותף על התמות שזוהו.

לוינצקי (2009) מצינת כי כלי חשוב לבחינת אמינותו של המחקר האיכותני וזה הנרטיבי בפרט הוא **שקיפות המחקר**. על החוקר להראות לקוראיות המחקר את ההיגיון המלווה את המחקר ואת התהליך המוביל לכל ממצא. היא מציבה נקודות לבחינת שקיפות סביב בחירת משתתפיות המחקר כמו גם תהליך איסוף הנתונים וניתוחם, אשר עליהן עניתי מוקדם יותר בפרק זה.

סוגיות אתיות

הספרות הנוגעת לסוגיות אתיות במחקר איכותני עשירה ומגוונת ועוסקת בסוגיות רבות. המרכזיות שבהן הן הסכמה מדעת של המשתתפים להשתתפות במחקר; שמירה על הגבול שבין ראיון לבין טיפול במהלך איסוף הנתונים; שיבה אל המשתתפים לאחר עיבוד הנתונים לצורך קבלת משוב על הפרשנות; והשמטת פרטים מזהים של המשתתפים בעת כתיבת הממצאים (דושניק וצבר בן יהושע, 2001).

על מנת להתמודד עם סוגיות אלו נקטתי בכמה פעולות טרם, בעת ולאחר קיום הריאיון. ראשית עם פנייתי הראשונה למרואיינות/ים הסברתי את מהלך המחקר ואת מטרתו, וביקשתי לקבל את הסכמתן/ם להשתתפות במחקר תוך חתימה על מסמך "השתתפות מרצון" ושימת דגש על כך שאין הסך חייבות/ים להשתתף במחקר, וכי לסירובסך או לנכונותן/ם להשתתפות לא תהיה כל השלכה על שירותים ופעילויות שמקום עבודתי יכול להציע להן/ם. בנוסף הובטח להסך במסמך כי, אם יבחרו בכך, מובטחת להן/ם שמירה על אנונימיות, על ידי הסתרת שמסך ושינוי פרטים מזהים. חשוב לציין כי סודיות זו מובטחת במקרים בהן היא נתבקשה על ידי המשתתף/ת עצמה/ו, אולם במקרים אחרים השתמשתי בציטוטים מתוך סיפורי החיים של המשתתפות/ים בדו"ח המחקר ויכול להיות שאלו מכילים סימני זיהוי של הסיפור הייחודי.

בנוסף ניתנה, בזמן קיום הריאיון, תשומת לב רבה אל מצב המרואיינת/ות ובמצבים מסוימים התאפשרה הפסקה ברציפותו כדי לאפשר התאוררות ואסיפה מחדש של מספר/ת הסיפור. הובהר למשתתפות/י המחקר כי באפשרותם להפסיק את הריאיון בכל שלב וכי אין הן/ם מחויבים/ות להשתתף. בנוסף, בכל הראיונות הועלתה האפשרות להיפגש בשנית במטרה להוסיף או להשמיט חלקים מסיפור.

בתכני ראיונות המחקר אותרו הממצאים העיקריים, אשר יוצגו בארבעה תתי פרקים. חלוקת הממצאים לתתי פרקים ולכותרות משנה היא חלוקה מאולצת לצורך כתיבת המחקר, בעוד בסיפורי החיים של משתתפיות המחקר תכנים אלו שלובים וקשורים זה בזה.

בתת הפרק הראשון יוצגו תפיסות משתתפיות המחקר כלפי המונח הצלחה ומקומו בחייהן/ם. תת הפרק השני מהווה את המסה העיקרית של המחקר ויציג את הגורמים המקדמים והמסייעים לתחושה של הצלחה בחיי משתתפיות המחקר, תחת שש כותרות משנה המסמנות גורמים עיקריים החוזרים בכל הראיונות, וכותרת נוספת המציגה גורמים מסייעים שעלו בסיפורי חיים בודדים. בתת הפרק השלישי אציג גורמים המעכבים תחושה של הצלחה' ומהווים מכשול בחיי משתתפיות המחקר. תת הפרק הרביעי, החותם את פרק הממצאים' מעלה המלצות והערות לפרקטיקה הטיפולית, כפי שהציעו משתתפיות המחקר.

הממצאים יוצגו בעזרת הבאת ציטוטים מתוך הראיונות. דבריהם/ן של משתתפיות/י המחקר מובאים בצורה ישירה ככל הניתן, עריכה של הציטוטים נעשתה בכובד ראש כדי לאפשר קריאה ברורה ותמציתית של הדברים, ותוך הקפדה על שמירת הנימה האוטנטית של הדוברים/ות. במרב הציטוטים, לבקשת המשתתפים/ות, הושמטו וטושטשו פרטים היכולים לחשוף את זהותן/ם, כדי להגן על פרטיותם.

איך ניתן להגדיר הצלחה?

מחקר זה אינו מתיימר, כאמור, להגיד מהי הצלחה בעיני טרנסג'נדרים/ות אלא יוצא מתוך נקודת הבנה כי המשמעות של מונח זה שונה בין אדם לאדם ולא ניתן ליצור הכללה. למרות אמירה זו, כדי להבין מהם הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בחייהן/ם של טרנסג'נדרים/ות חשוב להבין תחילה כיצד משתתפיות/י המחקר מגדירות/ים או תופסים/ות הצלחה. מתוך הראיונות עולות כמה תמות המסמנות הצלחה: הצלחה בביטוי המגדר המבוקש; השגת "החלום הבורגני": מקצוע, זוגיות, משפחה; הצלחה כתחושת רווחה פנימית; חיים כהצלחה; והתנגדות כהצלחה. ניתן לזהות התייחסות לתמות אלו כמעט בכל סיפורי החיים, בין אם המשתתף/פת מקבלת/ת הגדרות אלו, מתייחסת אליהן או יוצאת נגדן.

אני בוחר להתחיל ב"מעבר מגדרי" דווקא מכיוון שרוב המשתתפות/ים במחקר לא התייחסו לנושא זה בצורה ישירה. מעבר זה מסמן הצלחה רק בעיני מי שבחרת/ לקבל על עצמה/ו את התפיסה הבינארית של מגדר, ועל כן מבקשת/ להיתפס על ידי החברה כאישה/גבר בהתאם. בעיני מי שמקבלת/ על עצמה/ו את החלוקה הזו, הנקודה בה הפרט "עובר" מסמנת אולי את סיומו של תהליך השינוי המגדרי ואת האישור החברתי לתחושת המגדר הפנימית. כך, לדוגמה, מתייחסת ריקי למונח הצלחה:

"אממ... נגיד ש... אל"ף מבחן התוצאה שאני היום חייה כאישה, כולם מקבלים אותי כאישה, ו... חלק מאוד גדול מטביבתי המיידית לא יודעים בכלל שאני טרנסג'נדרית. זה דברים שחשבתי שהם בגדר פנטזיה או משהו בלתי אפשרי במשך חלק מאוד גדול מחיי".

ריקי מסמנת את המעבר המגדרי המוצלח באמצעות התייחסות למבט החיצוני. היא מתארת תחושה של השגה של הבלתי אפשרי הממלאת אותה בגאווה ותחושת סיפוק. לעומתה רון מתאר את "המעבר" המגדרי כנושא שמעסיק אותו רבות. הוא מתייחס לחוסר מעבר מגדרי כמקור לתחושת כישלון כאשר הוא מתאר את "בחירתו" להתחיל לעבוד בעבודה חדשה כאישה ולא בזהותו המגדרית הפנימית:

"כשאני אומר את זה עכשיו אני רוצה להגיד שבחרתי לעבור כאישה אבל בעצם עוד לא הייתי מספיק בעל ביטחון כדי לעבוד כגבר. זה הסיפור. לא הייתי... לא סמכתי... מה זה לא סמכתי, לא חשבתי שאני עובר, לא ידעתי איך זה הלחץ אותי. אהה... [...] ביצוע מגדרי טרנס. כאילו ביצוע של המגדר שאתה רוצה להיות בו. והאם אתה מוצלח בו או לא והאם זה מגדיר אותך כטרנס או לא".

רון מציג את את המורכבות שבביצוע מגדרי טרנסי. הוא מתייחס כאן לא רק למבט החיצוני המאשר/שולל אלא גם לתפיסת ההגדרה העצמית כטרנס. האם הוא מצליח לספק ביצוע מגדרי טרנסי מוצלח דיו, ובהשלכה מה רמת הביצוע המגדרי שלו אומרת על הזהות שלו. ביטוי מגדרי מוצלח, בין אם הפרט שואף להתאים לאחד מקצות הסקאלה המגדרית, ובין אם הוא שואף לבטא מגדר שנע בין שני קצוות אלו, שכן הוא נוגע במהות הבסיסית של הפרט, מהווה את הביטוי הראשון של הצלחה.

⁴ "לעבור" הוא עברות למונח "Passing" המתייחס ליכולתו של הפרט להיתפס על ידי אחרים/ות בהתאם לתחושת המגדר הפנימית שלו/ה.

מדדים הגמוניים כסממן להצלחה – "ויש לי משפחה וחברים ועבודה ותואר ו... החלום

הבורגני הישראלי. שזה לפי כל מדד מקובל נחשב הצלחה."

בפרק סקירת הספרות התייחסתי לכך כי רוב הספרות העוסקת במונח הצלחה מתייחסת אליו מזווית של הצלחה כלכלית/מקצועית. תפיסה זו הרווחת בחברה אינה פוסחת על משתתפיות המחקר, וגם בסיפורי החיים שלהם/ם ובתפיסתם את המונח הצלחה ניתן לזהות אימוץ של מדדים הגמוניים כסממנים להצלחה. מדדים אלו מקבלים משמעות חדשה כאשר מדובר בפרטים טרנסג'נדרים המתמודדים עם אפליה ועם דחייה הן בשוק העבודה והן בחייהם הפרטיים. מיכאל מתייחס לזוגיות כמדד להצלחה:

"כי אין לי שום תעודה שתוכיח שאני מוצלח. אין לי שום תעודה למען האמת. אבל אה... אני מרגיש רוב הזמן די מוצלח. אה... אני מרגיש שאני... וזה די מתחלק לשניים. במובן אחד של החיים אני נמצא בדיוק במקום שאני רוצה להיות בו. יש מובן שאני לא מתקרב בכלל למקום שאני רוצה להיות בו. במקום שאני מרגיש שאני כן במקום שאני רוצה להיות בו אז זה כמובן מבחינה זוגית ומשפחתית וכאלה. [...] כאילו מצד אחד אני מסתכל על עצמי ואני אומר: אני בן 24 אני בזוגיות יציבה מזה שלוש וחצי שנים, יש לנו ילד מאוד מאוד בדרך אמ... אני חושב שבסך הכל הזוגיות שלי היא בריאה וטובה וטוב לי בה. ואני מרגיש שזו הצלחה, בייחוד לאור מה שאני רואה מסביבי כי אני חושב שבתוך ה... זה משהו ש... כאילו, זה אולי אחד הדברים הראשונים כשאתה מבין שאתה טרנס, כשאתה יוצא מהארון בפני הסביבה שלך זה "מי ירצה אותך בתור טרנס". זה איזושהו פחד די גדול וזה שאני טרנס בזוגיות אז אז... זו כן איזושהי הצלחה."

ניתן לראות כי מיכאל מחפש אישור פנימי לתחושת ההצלחה שהוא מרגיש בחייו, והוא מוצא זאת בזוגיות היציבה שמצא, בניגוד לחששות שליוו אותו לאורך חייו כי בשל היותו גבר טרנסג'נדר לא יוכל למצוא זוגיות. בתחילת התהליך המחשבתי הוא מציין כי אין לו אף תעודה שמראה שהוא מוצלח, ומתייחס לכך שלא סיים בגרות מלאה, ולא למד בלימודים גבוהים בעת קיום הריאיון. גם בכך יש התייחסות ל"מדדים אובייקטיביים" להצלחה, אותה תפיסה הרווחת בחברה. גם עודד מתייחס לתפיסה זו כאשר הוא בוחן את המונח הצלחה בחייו:

"אני מניח שאם היית שואל אותי כאילו, מה הפרמטרים שלי להצלחה ו... זו רשימה מאוד בורגנית במובנים מסוימים. כאילו, של עבודה, ושל אה... מקום לגור בו שהוא לא רק מקום לישון

בו, כל ה-סוג של בית, וזוגיות ואולי משפחה. כלומר לא רק זוגיות אלא אולי ילדים יום אחד, זה... להיות מעורב בקהילה, כלומר, כאילו, זברים ש... אם אני יכול לסמן V ליד הצ'קליסט הזאת אז אני יכול להגיד כן, אני חושב שאני... אני אני... אני אשכרה לא מסוגל להשתמש במילה הצלחה".

לעודד קשה עם המונח הצלחה, קושי שהיה בולט אצל רוב משתתפיות המחקר, ומסמל את הרתיעה מהנורמטיביות או אולי מהדחייה, שההגמוניה מפעילה כפלי הטרנסג'נדרים/ות. ולמרות זאת כשהוא מנסה להגדיר לעצמו מהי הצלחה הוא חוזר לאותה "רשימה בורגנית". התפיסה הרווחת בחברה כלפי המונח הצלחה רווחת גם אצל משתתפיות המחקר כאשר, כאמור, בשל הזהות הטרנסג'נדרית היא נתפסת כבלתי אפשרית, או כפחות ניתנת להשגה. ניתן לסמן כאן את הצורך בייצור מודל הצלחה שונה ומתנגד למדדים ההגמוניים.

תחושת רווחה פנימית כסממן להצלחה – "שטוב לי ואני מאושר"

עד כה הובאו על ידי משתתפיות המחקר מדדים "חיצוניים", המאמצים נקודת מבט חיצונית, בין אם לגבי הישגים בחיים ובין אם לגבי ביצוע מגדרי, המחזקת תחושה של הצלחה. ניתן לזהות בסיפורי החיים גם תפיסה של רווחה פנימית כמסמנת הצלחה. מאי מסבירה זאת:

"הנושא הוא סביב הצלחות. ואם אנחנו מסתכלים על אממ... טווח של חצי שנה. של מה... מה היה לפני ומה אחרי. זה... כאילו, אין מה להשוות. אנשים שמכירים אותי, לא מזהים אותי, לא בגלל שמשוהו חיצוני בי השתנה באופן מהותי. כי פתאום אני עומדת זקופה. הייתי כפופה לפני כן. גם בפן הפיזי, אני בלי מקל, אני בריאה. ו... אחרי שמבינים... שזו אני... ואוו, כאילו, על הפנים רואים אושר לעומת מה שראו לפני כן. ראו דיכאון. זאת אומרת לא היה ספק. אני מוצאת את עצמי הולכת ברחוב ושרה לעצמי שירים. [...] אז כן... יש גם הצלחות. אין ספק. אני ההוכחה לכך, אני חושבת".

בכל הסיפורים ניתן למצוא תחושות של דיכאון או מצוקה הנובעות הן מהתפיסה החברתית הדיכוטומית של מין ומגדר, והן בשל יחסה של החברה לאוכלוסייה הטרנסג'נדרית. אולי בשל כך בשביל טרנסג'נדרים/ות רבות/ים תחושה של רווחה פנימית ושל משמעות מהווה סממן מובהק להצלחה. בהתייחסותו למקום של הצלחה בחייו, רון מתאר את המשמעות של המילה "אושר" בתהליך החיפוש המגדרי שלו, ומסמן דווקא את ההפרדה בין שני מרכיבים אלו כתהליך משחרר:

“אחד הדברים שהטרידו אותי מאוד בתהליך החיפוש המגדרי היה 'אבל האם זה מה שיהפוך אותי למאושר'. ואני זוכר שהייתה איזו פגישה אצל הפסיכולוגית שלי, שבה פשוט ישבתי ומשהו השתנה, אני לא זוכר בעקבות מה זה היה, פשוט ישבתי שם, פשוט בכיתי ואמרתי תשמעי, יכול להיות שהסיפור המגדרי לא יפתור את הכל אבל הוא יפתור את הסיפור המגדרי. זה לא מעט! פשוט לא ידעתי להגיד לעצמי את זה עד אז. חשבתי שאם זה לא פותר את הכל אז כנראה שזה לא נכון וזה פשוט לא הסיטואציה”.

רון מתאר כיצד השליך על תהליך המעבר המגדרי שלו את פתרון כל בעיותיו, הוא קושר ביניהם בצורה כמעט בלתי ניתנת להפרדה, ומספר כי רק כאשר הצליח להפריד ביניהם ולשים את תהליך המעבר המגדרי בקונטקסט “ממוקד”, ואת החיפוש אחר תחושה של אושר בקונטקסט נפרד, הצליח לחוש התקדמות בחייו. למרות הפרדה זו הוא מדגים כיצד אלו קשורים זה בזה, וכיצד תחושת רווחה אינה עניין טריוויאלי לטרנסג'נדרים/ות.

גם עודד מתייחס למקום של רווחה פנימית בהתייחסותו למונח הצלחה. הוא מגדיר את חשיבות התחושה של משמעות בחיים :

“ברמה שכמו שאמרתי לא הרגשתי שיש לי סיבה לקום בבוקר. והרגשתי שאני נטל על הסביבה במקום... להביא תועלת למי שסביבי. אה... אז העבודה... בתפקיד משמעותי... ב... מקום שבו אני מרגיש שיש לי אישית ערך מוסף, והארגון שאני חלק ממנו הוא ארגון שמביא ערך מוסף בכלל לחברה שאני חי בה אז זה משהו שעבורי לפחות מייצר תחושה של 'ואללה אני עושה משהו שיש לו ערך ואני... ואני עושה משהו בעל משמעות עם החיים שלי'. לא סתם קם בבוקר והולך לעבוד בשביל לסמן V שעבדתי ולשלם את החשבון חשמל בסוף החודש. אלא אני עושה משהו שהוא... משמעותי יותר”.

עודד מציג את התחושה שהוא חווה כעת בחייו כניגוד לתחושת הדיכאון שחווה בתקופות מוקדמות יותר. הוא מסמן את עובדת היותו בעל ערך ובעל משמעות כסממן להצלחה. נקודה זו, תחושה של משמעות ורווחה פנימית, שאולי נתפסת כטריוויאלית אצל אלו שאינם/ן טרנסג'נדרים, מקבלת דגש רב אצל משתתפיות המחקר, בהתייחסותן/ם למונח הצלחה. כך גם אלה מגדירה את המונח הצלחה בחייה דווקא בהתייחסות למשפחתה :

“אני אישית חושבת שההצלחה שלי בחיים זה שהיום, גם בגיל 30, אני עדיין גרה אצל אמא שלי, ולא מרצון, זה ממצב כלכלי כמובן כן, כי אף אחד בגיל 30 לא רוצה לגור שם, אבל עצם זה שיש לי לאן לחזור, ויש לי משפחה מחבקת ועוטפת ומפרגנת ומלבישה ועושה הכל! יש לי אחיות כאלה מדהימות ויש לי אח כזה מקסים. כאילו... מה בן אדם צריך יותר מזה? מה? כי מבחינתי זו הזוגיות הכי טובה, זו האהבה הכי טובה שאני אקבל אי פעם בחיים... זה באמת הזוגיות הכי טובה שאי פעם תהייה לי, והכי בריאה גם. זה ההצלחה שלי.”

לכאורה נראה כי אלה שמה דגש על ההיבט של השינוי המגדרי, ועל כך שמשפחתה רואה בה אישה, אך למעשה היא מתייחסת למשמעות שיש למשפחתה בחייה ולהיפך. האהבה שמרעיפה משפחתה עליה ממלאת אותה תחושה של סיפוק וביטחון, ונותנת משמעות לחייה.

לחיות כסממן של הצלחה – “קודם כל, כאילו, בכלל שהצלחתי לחיות”

במקטע הקודם ראינו כי רווחה פנימית בחייהם/ן של טרנסגינדרים/ות מהווה סממן להצלחה. הבנה זו היא משמעותית להבנת הביטוי האחרון להצלחה, כפי שביטאו משתתפות/י המחקר - חיים. רועי מנסח זאת בפשטות:

“אני חושב שאם אתה מדבר על הצלחה אז זו ההצלחה שלי. קודם כל כאילו בכלל שהצלחתי לחיות. אני זוכר שבגיל 15 אולי 14 במסיבת סיום ממש השתכרתי ולקחו אותי למיון בבית חולים ועובדת סוציאלית אמרה לאמא שלי שכאילו... שתשכח ממני שכאילו... שאני אבודה. שתשים אותי במקום סגור ותשכח ממני. [...] ואמרו עלי שאני לא אגיע אפילו לגיל 18 כי הייתה באמת פגיעה עצמית מאוד קשה. אז עצם זה שאני חי ובוועט.”

דיכאון, פגיעה עצמית, מחשבות אובדניות ותחושת מצוקה מלוות את חייהם של טרנסגינדרים/ות רבות/ים, ובהתאם יכולת ההישרדות נותנת משמעות של הצלחה לעצם החיים עצמם. סממן זה מקבל ביטוי לאורך כל הראיונות. נדב מתייחס לכך בהתייחסותו למונח הצלחה, ומחדד בכך את הקושי שבשונות המגדרית. הוא מבקש להבהיר כי במקרה הטרנסי צריך לפעמים להסתפק במועט ולשים דגש על חצי הכוס המלאה:

“אני לא יודע לפני כמה זמן אז נזכרתי במחשבות האלה שהיו לי פעם, על איך שכאילו חרדות קיומיות כאלה על זה שחיי לא יגיעו לשום מקום. כי אני טרנס... כי אני לא יודע מה, אין לי מוסר עבודה גבוהה. כאילו, כל מני דברים. ומה אני אעשה ומה יהיה איתי כאילו מה יקרה. ואז נזכרתי בזה לרגע, כאילו כמה זה קשה to be different... and so different. זה עול שצריך להסתובב איתו. אהממ... ומשלמים עליו מחיר כבר. [...] בחוץ זה די קשה להיות טרנס ולא גבר או אישה. [...] ואז חשבתי על זה שאם כל חיי כאילו בשלב הזה של ח... כאילו אם כל חיי יסתכמו בואללה I did so far אז ואללה אני אחלה! [צוחק] אני כבר... כאילו זה כבר די מספיק ל-checklist הקטנה שלי”.

התנגדות כסממן להצלחה – “העובדה שאנחנו ממשיכים לחיות היא התנגדות”.

לימור מתייחסת לכך ישירות, ומבקשת להרחיב את התפיסה מההקשר של חיים כאישה טרנסג'נדרית, להקשר של חיים כהתנגדות למערכות מדכאות:

“אני חושבת ש... הצלחה... כל פעם ש... אני... מצליחה לקום בבוקר להתלבש ולצאת מהבית, זו הצלחה. אממ... וזה כבר לא משנה מה יקרה באותו יום. אממ... העובדה שאני בחיים היום. שלא כמו אחוזים מדהימים של אנשים טרנסג'נדרים שהצליחו להתאבד וסיימו את החיים שלהם, היא הצלחה! אממ... וגם המאבקים שבהם ברור שאני עדיין שותפה להם, גם היום, שבהם ברור שאנחנו ניכשל... [...] המטרות נראות אסטרונומיות [...] ההצלחה היא שזה לא עובר בשקט. ההצלחה היא ש... אה... שגם אם... אנחנו נכשלונו במובן הברוטאלי ביותר של המילה, [...] אנחנו ניצחנו כי היינו שם, אנחנו ניצחנו כי משהוא לא עבר בשקט... כי... כי... כי... ההתנגדות שלנו הייתה שם. ו... זה הדבר החשוב ביותר. גם לגבי העובדה שאני אישה טרנסג'נדרית חלק מהמאבקים שלנו כאנשים טרנסג'נדרים הם דברים אסטרונומיים. אממ... העובדה שאנחנו שם היא בפני עצמה הצלחה. ו... העובדה שאנחנו קהילה, העובדה שאנחנו שרדנו, אממ... העובדה שאנחנו מתחזקות כל יום. זאת הצלחה!”

לימור בתשובתה לוקחת את החיים הטרנסג'נדריים ורואה אותם בקונטקסט פוליטי רחב, שהיא מבקשת לסמן בו התנגדות כהצלחה, ובו בזמן מסמנת הצלחה זו כנוכחת תמיד. גם בראייה לאחור היא שואבת עוצמה מהיסטוריה של התנגדות, הן בהקשר הטרנסג'נדר וכן בהקשר הרחב של התנגדות:

“אנשים טרנסג'נדרים היו פה מאז ומעולם. אנשים טרנסג'נדרים לא נולדו במאה העשרים. אנשים טרנס... אה... ב... באירן, כאילו בפרס במאה השישית הייתה משוררת שכתבה על עצמה בנקבה. ובצרפת אה... גבר טרנסג'נדר הוביל את ה... את הקרב על אורליאן. ו... כלומר אנחנו תמיד היינו פה. מאז שהיה מגדר היה דבר כזה אנשים טרנסג'נדרים ומאז שהייתה משיכה מינית היו אנשים להט"בים. מאז שהיה דיכוי היה התנגדות ומאז שהייתה פטריארכיה היו נשים פמיניסטיות ומאז שצויר כאן וגזע היו אנשים שהתנגדו לגזענות, לבנים ושחורים. אי אפשר לספור שום תקופה בהיסטוריה שלא היינו קיימים. [...] ההתנגדות לא הפסידה אף פעם. וכאנשים טרנסג'נדרים החיים שלנו הם התנגדות. זה לא משנה מה אנחנו נעשה. העובדה שאנחנו קמים בבוקר, יוצאים מהבית. העובדה שאנחנו ממשיכים לחיות היא התנגדות. אממ... אי אפשר להרוס את זה. ולכן כישלון הוא לא אופציה.”

ניתן לראות כי משתתפיות המחקר מסמנות/ים מדדים שונים להצלחה בחייהן/ם, הנוגעים במקביל באספקטים אישיים, פנימיים, חיצוניים ואף פוליטיים. בעוד בתת-פרק זה הם מסומנים כמדדים שונים ונפרדים להצלחה בסיפורי החיים של משתתפות/י המחקר, מדדים אלו שלובים ומושפעים זה מזה.

לאחר שהבנו כיצד משתתפיות המחקר מגדירות/ים הצלחה נעבור לחלק הארי של המחקר במטרה להבין אילו גורמים מקדמים תחושה של הצלחה, כפי שאלו עולים מתוך סיפורי החיים של המשתתפות/ים.

גורמים מקדמי הצלחה

בתוך סיפורי החיים ניתן לזהות שישה גורמים מרכזיים שחזרו על עצמם בין כל המשתתפיות/ות במחקר. ניסיתי לסדר גורמים אלו בצורה זורמת המצביעה על מעין תרשים זרימה, המביא לתחושה של הצלחה בחיי טרנסג'נדרים/ות, אך זהו ניסיון מאולץ המבקש לפשט את הממצאים לקורא, ובתוך סיפורי החיים של המשתתפיות/ות ניתן למצוא גורמים אלו שלובים אלה בתוך אלה, וללא סדר קבוע. הראשון בו בחרתי להתחיל הוא “**שיום והגדרה**” – משתתפיות המחקר הראו כי כאשר ידעו להמשיג לעצמם/ן את תחושותיהן/ם חוו תחושה של הקלה, אשר אפשרה להם/ן להמשיך קדימה בחייהן/ם. הגורם השני הינו “**מרחב בטוח להתנסות מגדרית**” – המשתתפות/ים סימנו כי מרחב שכזה, בו יכלו לבחון את תחושותיהם/ן ואת הדרך בה הן/ם רוצות/ים להביא לידי ביטוי את זהותם/ן המגדרית, הינו

אבן דרך משמעותית בחייהם. לאחר מכן אציג את גורם ה"מודל" - המשתתפות/ים הדגימו כיצד סוגים שונים של מודלים טרנסגינדריים, בין אם קראו עליהם ובין אם פגשו אותם, הציגו כי תחושה של הצלחה אפשרית גם בחייהם. הגורם הרביעי משלב בתוכו למעשה שלושה גורמים והוא "אופק, בחירה וקול" – האפשרות לאופק, ראיית עתיד רצוי אפשרי, כמו גם היכולת לבחור את עתידך ולהשמיע את קולך הם גורמים משמעותיים בתפיסת ההצלחה בחייהם של משתתפות/י המחקר, שכן באמצעות אלו ניתן להגדיר יעד רצוי בחיים ולפעול למען השגתו. הגורם החמישי, שכמו סוגר את חוט התהליך המסתמן לתחושת הצלחה הינו "הכרה חיצונית" – המאפשרת למשתתפות/י המחקר לחוש הצלחה, הן בביטוי המגדרי שהן/ם בוחרים/ות לעצמם/ן והן באספקטים שונים במרכיבי זהותן/ם. הגורם האחרון, ואולי היחיד שיוצא מתוך "תרשים הזרימה" הינו "טרנסיות כמקדמת תחושה של הצלחה" – המשתתפות/ים במחקר הציגו כי הטרנסגינדריות בעצמה היא גורם המשחרר אותם/ן מכבלי החשיבה ההטרונורמטיבית, ומאפשר להם מבט אחר, ביקורתי וחיובי, על החיים ועל החברה המקיפה אותם/ן.

מתוך תת פרק זה ניתן להסיק, על דרך השלילה, גם גורמים אשר מדכאים תחושה של הצלחה. בתת הפרק הבא "גורמים מדכאי תחושת הצלחה" אתייחס רק לגורמים אשר אוזכרו באופן מפורש בסיפורי החיים. כעת אדגים כל גורם בעזרת ציטוטים מתוך סיפורי החיים. בפרק הדין ארחיב על המשמעויות של כל אחד מן הגורמים.

שיום והגדרה - "זה היה איזו בעיטה בבטן כזאת... וידעתי שזה אני. זה היה ברור לי

לגמרי. ופתאום הסתדרו לי המון דברים"

בתוך סיפורי החיים של משתתפות/י המחקר ניתן למצוא התייחסות רבה לקושי סביב חוסר ההגדרה, חוסר ההבנה איך להמשיג את התחושות שהציפו את המשתתפים/ות. טיילור (Taylor, 1992) בחיבורו "הפוליטיקה של ההכרה" מתייחס לזהות כתהליך שבו האדם מבין מיהו, ומהם המאפיינים הבסיסיים המגדירים אותו כאדם, בדרך של דיאלוג תוך אישי ובין אישי בין יחידים ובין קבוצות. בתהליך זה בורר ומעצב היחיד את מסגרות השייכות שלו, וכך מבנה את זהותו. תהליך זה מאפשר לפרט להציב לעצמו/ה מטרות ושאיפות בתוך קונטקסט הזהות, ועל כן אינהרנטי לתחושת הצלחה.

אלעד מתאר באריכות את המשמעות הגדולה שהייתה לפעם הראשונה בה נפגש עם המונח:

“זאת הייתה תכנית של אורנה בן-דור על טרנסים. קראו לזה “עוד סקס ישראלי” נדמה לי. הייתה לה איזה, מסתבר, כאילו. תכנית כזאת וזה היה פרק על טרנסים. [...] אני אפילו לא ידעתי שדנה אינטרנשוניל היא טרנסית. באמת. [...] אבל... זאת הייתה תכנית, זאת הפעם הראשונה בחיים שקודם כל שמעתי את המילה הזאת בכלל. אבל יותר מזה אבל פעם ראשונה ששמעתי מישהו שמתאר את התחושות שלי אחת לאחת בדיוק! במילים שבכלל לא היו לי. [...] פתאום נפתחו לי העיניים. אבל ברמה של כאילו חטפתי איזה פטיש מאה קילו לראש. לא סתם. אף פעם בחיים לא ראיתי אף אחד שמבין על מה אני מדבר ומה אני מרגיש. אף פעם בחיים לא הצלחתי להסביר מה אני מרגיש לאף אדם. גם לחברות הכי טובות שלי. גם כשהיינו מדברים על דברים כאלה. אף פעם. וזה לא בגלל שהסתרתי, פשוט בגלל שלא ידעתי בכלל מה אני מרגיש. וכאילו לא ידעתי שאפשר להפריד את זה. שאני נולדתי נקבה אבל אני לא אישה. זה לא היה קיים בעולם שלי. בכלל! האופציה. כלום כלום. [...] ו... אבל... אבל... התוכנית הזאת של אורנה בן-דור... זה היה... זה היה איזו בעיטה בבטן כזאת... וידעתי שזה אני. זה היה ברור לי לגמרי. ופתאום הסתדרו לי המון דברים”.

רון מתאר בסיפורו את הקושי של התקופה בה הרגיש חסר הגדרה ואת ההקלה שחש כשמצא אחת:

“אז המונח שהיה לי זה לסבית. לא ישב אף פעם מאוד טוב אבל ... ואז גם שום דבר לא מתאים ואז אין קטגורית זהות שאליה אתה יכול להיכנס והיא כאילו משלימה אותך. ואז הבלבול הוא קצת גדל, לא כי לא מקבלים אותך או כי דופקים אותך, אני לא מדבר על נרטיב של “אנשים מבחוץ לא יאמינו לי, אמרו לי שזה לא בסדר” אלא אתה לא מאמין לעצמך ואומר לעצמך “אולי אני לא” או “משהו לא בסדר בי”. [...] ואז אחרי כמה שנים בעצם גיליתי את המונח בוקי. זה היה הפעם הראשונה שהרגשתי שיש קטגורית זהות שהתאימה לי. אז אה... וזה היה מאוד מרגש, פתאום לראות את עצמך מישהו אחר, שזה איזשהו סיפור של הזדהות שתמיד עבד אצלי נורא חזק”.

כמו רון גם ריקי מחפשת את ההגדרה שתתאים לתחושותיה. היא עושה זאת באמצעות האינטרנט שנכנס לבית הוריה ומשמש לה כלי לחיפוש אחר מידע שיוכל להסביר לה את אשר היא מרגישה:

“פעם ראשונה שההורים שלנו חיברו אותנו לאינטרנט. מאוד איטי, מאוד ישן, מאוד דל במידע, אבל מהרגע הראשון, מהלילה הראשון שבו נשארתי לבד עם המחשב שמחובר לאינטרנט ניסיתי לחפש משהו על... לא בטוחה אפילו שהגעתי למילה טרנסג'נדר, אבל משהו. חיפשתי קוקסינל, אבל כמובן שלא מצאתי כלום כי קוקסינל באנגלית זה פרת משה רבנו. אהה... וכל פעם שהייתי חוזרת הביתה במהלך הקורס, בשישי בלילה, [...] אז הייתי יושבת באינטרנט והייתי חורשת עוד ועוד

אתרים ולאט לאט כן התחלתי להכיר מונחים של קרוסדרסר, וטרנסווסטייט, וטרנסקסואל וטרנסג'נדר וכל מיני דברים כאלה. והתחלתי להכיר את הזירה הזו מאוד מאוד מקרוב גם אה... אתרים אישיים של כל מיני טרנסיות מארצות הברית, וגם כל מיני דברים יותר כלליים, מאמרים והסברים ודברים כאלה".

שלב החיפוש חוזר כמעט בכל סיפורי החיים. המשתתפים/ות לא משייכים אותו ישירות למונח הצלחה אבל מסמנים/ות אותו כשלב משמעותי בחייהן/ם.

תהליך השיום ומציאת ההגדרה התואמת את תחושות האני הפנימי של המשתתפות/ים במחקר מהווה את הבסיס לתחושה של הצלחה בחייהן/ם. בחלק מהסיפורים אפשר לראות כיצד לאחר תקופה, ומתוך תפיסת עולם ביקורתית, חלק מהן/ם בוחרים/ות להשתחרר מכבלי ההגדרה המקובעת, ומאתגרים את המונח טרנסג'נדריות. אך גם תהליך זה לא יכול להתקיים ללא קבלה של הגדרת הזהות, וביסוסה כמצע יציב להבנת התחושות הפנימיות. מצע יציב זה מאפשר להן/ם להתקדם בחייהן/ם וכאמור להציב מטרות ויעדים הרלוונטיים לרצונותיהן/ם האמיתיים.

מרחב בטוח להתנסות מגדרית – "מין מקום כזה של ניסויים. כאילו לבדוק דברים, זה

היה כזה לא מחייב..."

לאחר שזיהו כי תחושותיהן/ם הפנימיות אינן תואמות את המגדר המשוך להן/ם על ידי החברה, ניתן לזהות בתוך סיפורי החיים חשש או פחד מביטוי תחושות אלו. לעיתים הצורך במרחבים בטוחים להתנסויות מגדריות מקדים את שלב השיום וההגדרה, ומשמש ככלי למציאתם, אך אין להמעיט בחשיבותם של אלו. בין אם התנסויות אלו מגיעות לאחר אימוץ ההגדרה של טרנסג'נדר/ית ובין אם זהו כלי בדרך לאימוץ זהות זו, זהו גורם חשוב המקדם, אם אכן נמצאו מרחבים בטוחים אלו, תחושה של הצלחה. דגש רב מושם בסיפורי החיים על הצלחה בדרכי הביטוי המגדרי המבוקש, ועל תפקידם של מרחבים בטוחים ביצירת תחושה זו. בנוסף ניתן למצוא במרחבים אלו תחושה של קבלה, שותפות וקהילה אשר מהווים בסיס יציב להמשך החיים במגדר המבוקש על ידי משתתפות/י המחקר. מרחבים מוגנים אלו שונים ומשתנים מפרט לפרט. כך למשל מצאה את עצמה ריקי בוחנת אפשרות להתחיל לבוא בבגדי אישה לאוניברסיטה באמצע קורס קיץ אליו נרשמה:

“הבנתי שלמרות שעוד לא סיימתי את התואר ועוד לא הגעתי לקו הגמר שסימנתי לעצמי [נושמת עמוק] זה כבר מתחיל יותר לבעור בי העניין הזה. אז עשיתי... התחלתי ניסיון בקטן. נרשמתי לסמסטר קיץ לקורס אחד. אמרתי “נראה איך זה”. היה לי עוד סמסטר אחרי זה אמרתי נלך על קורס אחד ילך יופי לא ילך אין שום בעיה, אף אחד לא מכיר אותי אני אמשיך לסמסטר הבא כמו שהייתי קודם. סמסטר קיץ עבר מאוד בנעימים. אף אחד לא חשד בשום דבר כולם התחילו לדבר איתי...”.

לעומת ריקי שבחרה להתנסות בביטוי מגדרי שונה דווקא **במרחב הגמוני זמני**, גיימס מתאר כיצד הופעות הדראג אפשרו לו להתנסות בביטוי מגדרי גברי וכיצד אלו, שהן **מרחב קהילתי**, היוו את הבסיס לתחושות חיוביות כלפי עצמו ולא־א־מוֹץ זהות של גבר טרנסג'נדר :

“והופעתי בדראג, והופעתי בתור... ההופעה הראשונה הייתה בתור מין ראפר כזה. זה אני... כאילו זה היה מאוד משמעותי בשבילי... כאילו להתאפר ולהסתכל על עצמי במראה. וזה... נראיתי חתיך, והתלהבתי מעצמי ו... אה... ומהר מאוד גם ביחסים שלי עם נשים וגם... כאילו, יותר תפסתי את עצמי בתפקיד הגברי כביכול. ולאט לאט, אחר כך גם הופעתי בתור מין ערס כזה. אממ... ולאט לאט הבגדים של [דמות הדראג שלי] עברו להיות הבגדים שלי. כאילו בגדי דראג והתחלתי ללבוש אותם גם ביום יום. והבמה של הדראג הפכה בשבילי למין מקום כזה של ניסויים. כאילו לבדוק דברים, זה היה כזה לא מחייב ולא הייתי חייב לצאת מהארון כטרנסג'נדר”.

כמו גיימס גם עודד מצא את מופעי הדראג והקהילה שהתגבשה מסביבם כמרחב בטוח למרות שהוא עצמו לא הופיע מעל במת הדראג. מתוך סקרנות הוא הולך לראות את מופעי הדראג במועדון השושן [גיי בר בירושלים דאז]. הוא מתאר חוויה ראשונה של שייכות באותם ערבי דראג ואותה חברה :

“פתאום ירד לי איזשהו אסימון מאוד גדול. פתאום היה איזשהו מרחב קבוצתי שבו זה היה... כאילו החריגות שלי הייתה... לא שונה כל כך. היו עוד כמוני, וזה היה בסדר, וזה היה אה... רצוי. וזה היה אה... בסדר גם לא להחליט, זה היה בסדר גם לא לדעת ב-200 אחוז אממ... איך ל... איך להזדהות ואיך לדבר ואיך להגדיר [...] כלומר זה היה מין safe space מאוד משמעותי בחבורה הזאת”.

עודד מבטא צורך חזק להתנתק מהסביבה אשר מקיפה אותו ומחליט לקחת הפסקה מחייו ולטוס לאוסטרליה, **מרחב גאוגרפי-חברתי שונה** מאלו שהוא מכיר ובייחוד מאלו אשר בהם מכירים אותו.

הוא כמו לא מסוגל לבחון את השינוי שהוא מבקש לעצמו מחשש או רתיעה מתגובת הסביבה המוכרת לו ומוצא צורך להיות במקום בו לא מכירים אותו ולכן הוא יכול להתנסות בצורה חופשית בביטויים מגדריים אחרים :

“ובערב שנחתתי שם אה... עמדתי מול ה... ראי בבית מלון וגזרתי לעצמי את השיער. היה לי שיער ארוך. עד אז בעצם עדיין חייתי ברמה מסוימת איזשהו אורח חיים דתי, גם מבחינת הלבוש גם מבחינת בכלל כל מיני דברים. ובערב שנחתתי שם הרגשתי שזהו, שמשוהו צריך להשתנות. והדבר הראשון שעשיתי היה לגזור לעצמי את השיער הארוך ולהפסיק אה... להתחיל ללבוש מכנסיים. זה היה אה... צעד שכנראה לא הייתי מסוגל לעשות אם לא הייתי בצד השני של העולם. אה... ולולא הידיעה שמחר בבוקר אני לא צריך להסתכל לאף אחד שאני מכיר בעיניים. כלומר זה ביני לבין עצמי, לא ביני לבין אף אחד אחר. והייתי שם קרוב לשישה חודשים, קניתי איזשהו רכב ופשוט טיילתי לי בכל מיני מקומות ביבשת. והיה מדהים. חוויה מאוד מאוד טובה של חופש ושל שחרור ושל בנייה מחדש של עצמי”.

בדומה לעודד גם לימור הרגישה חופש ובטחון רק כאשר התרחקה מן המוכר, מעיר הולדתה. בסיפורה היא מתארת כיצד רק לאחר המעבר לתל-אביב היא הרשתה לעצמה לתת ביטוי מובהק יותר לזהותה המגדרית האוטנטית. היא מסבירה בסיפורה את הסיבות לכך שביטוי זה מתאפשר רק באמצעות מרחק :

“אני חושבת שזה באמת שני דברים שהם מאוד קשורים. האחד זה באמת המרחק הפיזי מהבית, מההורים שלי וגם מהעבר שלי ומירושלים בכלל. [...] והשני אני חושבת, באופן מאוד ברור, היה באמת זה שאני בפעם הראשונה בחיים שלי הייתי בסביבה שאני בחרתי לחלוטין. זאת הייתה הפעם הראשונה בחיים שלי שלא היה... שאם היו אנשים ש... לא טובים לי... שלא מתנהגים אליי בצורה מכבדת אה... הייתי יכולה פשוט להעיף אותם [...] זה בעצם התהליך שבמסגרתו אני ממש אה... אני לא בטוחה עם כמה תשומת לב... בחרתי את האנשים בחיים שלי. בחרתי אנשים שיהיו לי טובים. בערך בתחילת התהליך [...] איפשהו סביב השנה של גיל 19-20 אני גיליתי שיש לי, לראשונה בחיי, דבר כזה שנקרא עמוד שידרה וזה משנה אם אנשים מתייחסים אלי כמו זבל או לא. ושנאשים לא אמורים להתייחס אלי כמו זבל [...] אני חושבת שזה גורם מאוד משמעותי ב... בתחושת ה... ה... wellbeing שלי. היו תקופות שבהן הרגשתי מאוד אשמה על זה. היום אני לא. אמ... גיליתי

שהאנשים הסטרייטים בחיים שלי גרמו לי להרגיש כל כך חרא עם עצמי אז אני לא מרגישה שאני חייבת לאף אחד שום התנצלות".

כפי שניתן לראות מהציטוטים שבחרתי להביא, המרחב ההתנסותי הבטוח הוא גורם משמעותי בתהליך גיבוש הזהות המגדרית, אך גם בתחושת הביטחון הפנימי והרווחה האישית של משתתפות/י המחקר. הבחירה של מרחב שבו הסך יכולות/ים להביא את עצמ/ם לידי ביטוי מלווה אותס/ך גם בהמשך החיים, ומאפשרת להסך להקיף עצמ/ם בחברה תומכת, מאפשרת ומאשררת תחושה של הצלחה ומסוגלות.

מודל חיובי לדוגמה – "ושוב מין זיהוי כזה שאני לא... לא לבד, שאני לא היחיד, שאני לא כזה פריק שואו וטעות של הטבע".

הגורם השלישי שאני בוחר להביא נובע באופן ישיר מתוך "המרחב המוגן" והוא "המודל לדוגמה". מקומו של גורם זה בסיפורי החיים מזכיר במידה רבה את מקומו של גורם ה"שיום וההגדרה", אך יש לעמוד על ההבדלים ביניהם. לאורך כל סיפורי החיים במחקר זה ניתן למצוא מודלים רבים אשר להם תפקידים שונים בגיבוש הזהות של משתתפות/י המחקר, הן הזהות המגדרית והן מרכיבי זהות אחרים כמו זהות פוליטית, חברתית ואישית. מודלים טרנסג'נדרים אלו מאפשרים בחינה של הפרט את עצמו/ה, ומאפשרים לה/ו מחשבות על עתיד אפשרי ורצוי. כמו הגורמים שצינתי עד כה, גם מודלים טרנסג'נדרים חיוביים מאפשרים לפרטים שהשתתפו במחקר לראות הצלחה קיימת או עתידית בחייהם/ן שלה/ם.

ניתן לזהות שלושה סוגי מודלים בתוך סיפורי החיים: **המודל המתווך** – דמויות טרנסג'נדריות עליהן קראו משתתפות/י המחקר אך לא נפגשו איתן (כאן ניתן למצוא גם מודלים אשר נתפשו כשלייליים והרחיקו את משתתפות/י המחקר לאימוץ הזהות הטרנסג'נדרית. אך על כך ארחיב בתת הפרק "גורמים מעכבי הצלחה"). בקטגוריה זו נכנסים גם דמויות מספרים או טקסטים אותם קראו המשתתפות/ות לצד א/נשים אמיתיים אשר ניתן היה לקרוא עליהם בעיתונות ובאינטרנט או לצפות בהסך בטלוויזיה. המפגש עם מודלים אלו נעשה דרך גורם מתווך ועל כן שמו; **המודל הישיר** – דמויות טרנסג'נדריות שמשתתפות/י המחקר ראו ופגשו; **והמודל הרב-גוני** – כאן אין מדובר במודל אחד, אלא במשמעות של ריבוי מודלים, המאפשר הבנה כי אין דרך אחת להיות טרנסג'נדר/ית. בהבאת הציטוטים

בתת פרק זה אתייחס בעיקר למודל המתווך ולמודל הישיר. שני סוגי מודלים אלו ממלאים כמעט את אותה פונקציה בעבור משתתפיות המחקר, אך למודל הישיר, כשמו, השפעה ישירה ועוצמתית יותר. בסוף תת הפרק אתייחס לפונקציה המתקיימת בריבוי המודלים.

בביקורו באוסטרליה ערך מוצא בחנות ספרים ספר שמשנה את חייו :

”ובאיזשהו מקום בדרך מצאתי באיזושהי חנות ספרים להט”בית את Stone Butch Blues שהייתה חוויה מכווננת עבורי. ו... זה גרם לי לתחושת הזדהות עמוקה ולתובנה שיכול להיות שיש שם למה שאני וש... ושוב מין זיהוי כזה שאני לא... לא לבד, שאני לא היחיד, שאני לא כזה פריק שואו וטעות של הטבע, מה שהיה ברור לי שאני. אז זה היה מאוד מחזק, מאוד מחזק. אני חושב שאם אני צריך לשים אצבע שבה הרגשתי שהחיים שלי משתנים באותה נקודה זו הייתה הנקודה, כשקראתי את הספר הזה. שהוא ספר מאוד קשה... סיפור חיים מאוד מאוד קשה אבל... הסיטואציה המגדרית היא סיטואציה שהיא פשוט... הרגשתי כאילו... במובן מסוים הוא פרש שם חלק מהסיפור חיים שלי. מבחינת התפיסה של הגוף, מבחינת התפישה של עצמי, מבחינת האינטראקציה במערכות היחסים השונות, מבחינת הקושי מול הסביבה עד התובנה המגדרית שאפשר אחרת, שאפשר לחיות את החיים אחרת... אה... אז זה היה... רגע המאוד מאוד משמעותי, המאוד מאוד מחזק עבורי”.

הספר Stone Butch Blues (Feinberg, 1993) חוזר כמעט בכל סיפור של טרנסג'נדר F2M שהשתתף במחקר. כולם מתארים את חווית קריאת הספר כאירוע משמעותי ביותר בתהליך גיבוש הזהות המגדרי שלהם. ספר זה מציג סיפור חיים קשה ומעורר תחושות קשות ואף חרדות לגבי עתידם של אלו הקוראים אותו, ולמרות זאת הוא מהווה עבור רבים את הפעם הראשונה שבה נתקלו בתיאור מדויק של תחושותיהם.

בדומה לתחושות שמתאר עודד בהקשר של ספר זה מתארת לימור את הפעם הראשונה בה נתקלה במונח טרנסג'נדר בדמותה של דנה אינטרנשיונל :

”המורה כינסה את הכיתה ואמרה “כן, דנה אינטרנשיונל זכתה באירוויזיון היא”... אני לא זוכרת באיזו מילה היא השתמשה, קוקסינל, טרנסית, זה ממש לא לא... לא היה אפילו משנה, מה שהיא הסבירה זה שזה אומר שהיא אישה שנולדה בגוף של גבר והיא כל כל החיים שלה הרגישה שהיא אישה ואז שהיא גדלה היא עשתה איזשהו שינוי... אה... שינוי אה... שינוי מגדרי. אממ... ובאותו

רגע זה היה ממש תחושה של "אה!" [צוחקת] "אז יש עוד כאלה אנשים בעולם". [...] כאילו נפל איזשהו אסימון שלא כאילו... אני הבן אדם היחיד בעולם. תחושה שמאוד לוותה אותי לאורך כל החיים שלי וגם היום באיזשהו מקום יש תחושה שאני סוג של חיזור. [צוחקת] כאילו שאני לחלוטין בטעות בתוך... בתוך ה... אממ... החברה הזאת. אני אומרת בצחוק שכשואלים אותי שאני מרגישה שנולדתי בתוך הגוף הלא נכון אני אומרת "לא אני חושבת שנולדתי בתוך החברה הלא נכונה". אממ... אממ... כן. אז זה היה זה. אבל אז היה לי את המידע הזה בעצם בכיתה ב' או ג' לא היה לי שום דבר לעשות איתן. אמ... אז אהה... אז לא עשיתי איתו כלום. אבל זה היה איפשהו בראש שלי לאורך השנים האלה. אה... ואז אה... זה בעצם רק צף שוב בגיל ההתבגרות שכבר היה לי מה לעשות עם המידע הזה".

בתוך סיפורי החיים ניתן למצוא מודלים להתנהגות מגדרית גם באנשים סיסג'נדרים. כך במקשה אחת שמה ריקי את אימה כמודל להתנהגות מגדרית נשית, לצד דמות של דראג-קווין עליה קראה כתבה בעיתון:

"היינו מנויים אז על עיתון מעריב ועל השער של מוסף סגנון הייתה סדרת תמונות, שבתמונה הראשונה ראו תמונה של גבר ובתמונה התשיעית ראו אישה, וכל התמונות באמצע הראו איך הוא הופך להיות אישה. אף אחד לא יודע להגיד drag queen בישראל של שנת 86. היה כתוב את השם של אותו אדם, שהוא שחקן בלאס וגאס שאוהב להופיע בתפקידי נשים. אני התחלתי לפנטז שכשאני אהיה גדולה אני אסע לארצות הברית ואני אגיע ללאס וגאס ואני אמצא את הבחור הזה והוא ילמד אותי איך גם אני יכולה להיות אישה. [...] אבל משהו בתמונות האלה נורא נורא משך אותי, כל הזמן הסתכלתי עליהן, בדיוק כאילו, מה ההבדל בין תמונה לתמונה לנסות להבין איך אני יכולה אולי, גם, בלי הטובות של השחקן בארצות הברית לעשות את אותו הדבר. הסתכלתי מאוד מקרוב כל פעם על אמא שלי כשהיא הייתה מתאפרת לראות, כאילו, איך משתמשים בכל דבר שיש לה".

המודל המתנוך מאפשר למשתתפיות המחקר להמשיג את השינוי אותו הן/ם מבקשים/ות לעבור בדומה לשיום ולהגדרה אך גם מאפשר, במקרים מסוימים, תחושה של שייכות והיסטוריה ובכך מעמיק את משמעות הזהות הטרנסג'נדרית, ואף מעורר השראה לעשייה בהמשך הדרך. כך לימור משתפת אותנו בדוגמה על המשמעות של קריאת ההיסטוריה הטרנסג'נדרית בחייה:

"הייתה איזושהי תקופה שהייתי בין עבודות והיה לי הרבה זמן בבית וישבתי באינטרנט וקראתי הרבה על היסטוריה טרנסג'נדרית, וקראתי הרבה על התנועה באצות הברית ועל סטאר, שזה ארגון פורץ דרך של נשים טרנסג'נדריות, שהיה גם בהרבה מובנים מאוד רדיקאלי, ואחת המקימות שלו סילביה ריביירה. ובלילה כשהלכתי לישון אה... סילביה ריביירה באה לי בחלום ו... היא פשוט אמרה לי אה... שה... שאנחנו צריכים פרויקט של דיור. אה... ואז אה... בבוקר אני התקשרתי מאוד מאוד נלהבת, אני התעוררתי מאוד מאוד נלהבת ואני ממש... עשר דקות אחרי שהתעוררתי אני התקשרתי לאלישע ואמרתי לו "תקשיב אנחנו צריכים לעשות פרויקט דיור ואני רוצה שזה יהיה חלק מהקבוצה להעצמה כלכלית" אז עוד לא היה לזה שם. והוא אמר "אחלה תבואי לפגישה הבאה ונדון בזה" ובאמת זה מה שעשינו וככה התחיל הצוות דיור. אממ... זה היה מאוד חשוב כי גם סילביה ריביירה באמת היה חלק בלעשות פרויקט מאוד חשוב דומה בניו-יורק. סילביה ריביירה זיכרונה לברכה. [...] הדיור היה לי מאוד... מאוד חשוב. אה... וגם התחושה של ההצלחה בפרויקט של הדיור היא חשובה לי. כלומר, התחושה שהצלחנו לעשות איזשהו מהלך כבר חצי שנה של לארגן את הקהילה בצורה שתגן האנשים הכי פגיעים בקהילה אממ... ושאנשים הכי פגיעים בקהילה הופכים להיות פחות פגיעים".

לעומת המודל המתווך המפגש עם **מודל ישיר** מאפשר בחינה מעמיקה יותר עם הזהות הטרנסג'נדרית, ועם הבחירה האישית כיצד להביא אותה לידי ביטוי. רון קורא לזה "התלת ממדיות" כשהוא מתאר כיצד בחן תנועה בוציית במסיבה אליה הגיע:

"הייתה את ההרצאה של אפרת רותם [הרצאה על ביטוי מגדרי בוצי בכנס "סקס אחר"] שבאמת היה איזשהו רגע מכונן, ושנה אחר כך פגשתי אותה [...] ואז ניגשתי אליה ודיברתי, [...] ואז היא הזמינה אותי למסיבה, [...] הכנתי תלבושת מאוד... היה לי כזה מכנסיים רחבות וחולצת כפתורים, ועניבה ווסט. היה לי אז שיער ארוך יחסית, ואז... אני הייתי מאוד מרוצה הייתי כאילו very admiring myself in the mirror [...] ואז הגעתי. ולא הכרתי עוד כל כך את האנשים, [...] אני זוכר שמה שהכי כאילו... אה... מה שהכי הדהים אותי שם זה מה שהיה ה... איך שה... הה... איך שהאנשים שם זו. כאילו... פתאום אתה... כאילו אני זוכר את השפת גוף. פתאום אתה מגלה שיש צורות שונות לרקוד. פתאום אתה מגלה עת העניין של הכתפיים ואת שפת הגוף הבוציית. כאילו, דברים שלא ראיתי קודם".

רון מתאר כיצד המפגש הישיר מאפשר בחינה עמוקה יותר של דברים כמו לבוש, תנועה, דיבור ותספורות שיער. לעומתו מאי מספרת על העוצמה שבהיחשפות בצורה ישירה ובלתי מתווכת לתהליך מוצלח של אדם טרנסג'נדר. היא נחשפה לסיפורו של מיכאל דרך בלוג אינטרנטי שכתב והרגישה כי היא רוצה להכיר אותו:

“ואמרת. ואללה, הוא מדבר בדיוק על מה שאני מרגישה [...] יצרתי איתו קשר באימייל ואמרת לו... היי, כאילו אני פה, אני... גם אה... אה... גם מבית דתי וגם אה... טרנסג'נדרית והכל. והוא הציע שניפגש. ואני זוכרת שכאילו זה היה הפעם הראשונה שנפגשתי... זאת אומרת ש... ש... יצאתי מהארון כביכול כלפי מישהו שאני לא מכירה, כאילו. עד אז זה היה סביב אנשים שאני מכירה. אבל... זאת הייתה פעם ראשונה שאני הולכת לפגוש מישהו זר. ומאוד חששתי. אבל אה... נפגשנו פה במרכז העיר [...] באמת היה בזה משהו מאוד... אה... מאוד עוצמתי. מאוד אה... אה... אחר כך בשלבים היותר מתקדמים שלו הוא גם מאוד ריגש אותי. זאת אומרת לראות את התהליך שלו. שזה היה תהליך מדהים, שהוא עבר, הסביבה שלו, המשפחה שלו והכל”.

למרות שמאי התמודדה עם לא מעט מכשולים בחייה וחווה הצלחה כמו גם קושי לאורכם, המפגש עם מודל ישיר טרנסי בדמותו של מיכאל גורמת לה להתרגשות ולתחושה מעצימה כי, כמו מיכאל, גם היא יכולה להתמודד עם האתגרים שעוד ניצבים בפניה. הסיפור שלו מאפשר לה ראיית אופק חיובי. כמוה, ובהקשר אחר, גיימס מתאר בקצרה ובפשוט את החשיבות של מודל ישיר, כשהוא מדבר דווקא על BDSM והרצון שלו לחקור את הזהות הזו בו (ללא תלות בזהות הטרנסג'נדרית שלו). הוא מציין ברקע זוג בוץ-פאם מבוגרים שהיווה מודל לחיקוי:

“כאילו מבחינתנו הם היו כאילו ההורים שלנו של ה... כן לא היה לנו מודלים לחיקוי קווירי. והם היו בשנות ה... ארבעים חמישים שלהם, אנחנו היינו כזה... עשרים שלושים. ו... כאילו, כשאתן לך על מה להסתכל אז אין לך עתיד. אז אה... מאוד... מאוד הערכנו אותם, ובצדק האמת, אהממ... חוץ מזה ש[...] BDSM זה מגניב”.

המפגש עם מודל ישיר טרנסי יכול להיות גם אירוע מערער. אלה מציינת כי בצעירותה פגשה אישה טרנסית שליוותה אותה בדרכה הראשונה בתהליך. בסיפורה היא נשמעת אמביוולנטית לגבי המשמעויות של המפגש עם אותה אישה. מצד אחד היא שמחה שהראתה לה את הדרך וליוותה אותה,

ומן הצד השני היא חושבת שאותה אישה האיצה את התהליך. אלה מדברת גם על המודל שהיא בעצמה מהווה עבור טרנסיות צעירות:

“ובגיל 17 הכרתי בחורה טרנסית. ש... ממש הערצתי וממש רציתי, זה היה בגיל 16 וחצי, והיא כאילו התחילה להראות לי את הדרך. איך אפשר להפוך להיות אישה. [...] חוץ מדנה בעיתונים היא הייתה הראשונה האמיתית. [...] זה היה ממש הדדי כאילו. כי היא ראתה אותי מדחוק והיא אמרה לי “ואיי איך את תהיי יפה כאישה”. ככה זה מתחיל. [...] אני הייתי... הייתי נשית ראשית [צוחקת] נשית ראשית! ככה אתם אומרים על ההומואיות הילדות שהן נשיות. נשית קוקיצה. הייתי יותר מקוקיצה... נשית ראשית, כאילו אישה פראירית לידי, אפילו כשיש לי זקן, אישה הייתה פראירית לידי, ממש אישה הייתי. ו... זה חיזק את המקום הזה. נכון שזה משרת אותי אבל אני חושבת שהייתי יכולה להיות ככה בדרך שלי, בלבד שלי. היא האיצה דברים. ואני לא חושבת שדבר כזה צריך להגיד לילד מתוסבך, מגיל 14 ועד גיל 20. בשום פנים ואופן. [...] היא עשתה מה שאני לעולם לא אעשה. היא האיצה את מהלך העניינים. בוא נקרא לדברים בשמם. אוקיי. כי... יכולתי לסיים תיכון ובגרות ואחרי זה הייתי יכולה לעשות את מה שאני רוצה כי לצבא בכל מקרה לא היו מגייסים אותי. [...] חלמתי על זה. אני חלמתי על זה! זה שתמיד הייתי בתוך תוכי נשית [...] כן, תמיד הייתי... תמיד הייתי... אמ... לא גבר ולא אישה, תמיד... נכון, כן, שוב פעם היא האיצה את מצב העניינים. אם היא הייתה בן אדם שפוי ונורמאלי, כמו שאני היום, ובאו אליי המון אנשים, בגילאים מסוימים, שראו בי ורואים בי, ולא משנה מה. [...] אבל כשמישהו בא ומבקש ממני עזרה ומבקש שאני אדריך אותו, אני אעשה את זה באהבה ואני אעשה את זה כמו אחות גדולה. לא... את המרמור שלי על מה שעשו לי ומה שאני אני לא אוציא עליו, זה מה שהיא עשתה. שבאיזשהו מקום אני נורא כועסת על זה. כי לקחת בחור תמים, בן 16 וחצי... אמ... ולהביא לו אחרי שבוע גלולות זה משהו שלא עושים. הן כבן אדם והן כמטפל. לא עושים. אז אה... כשפונים אלי בחורים בגילאים האלה ואומרים לי “אני מעריך אותך ואני רוצה” אני יושבת ואני מנהלת ואני... אני... אני הופכת להיות סוג של חונכת ואח ואחות ואמא ואבא.”

עד כה עסקתי במשמעות של מודל מתווך ומודל ישיר, אך בתוך סיפורי החיים ניתן היה למצוא גם התייחסות למשמעות שברייבוי מודלים. גורם זה הוא המשך ישיר למודל המתווך ולמודל הישיר, ושם דגש על המשמעות שברייבוי. בעצם החשיפה למודלים רבים מאושררת ההבנה אצל הפרט כי אין דרך

אחת להיות "טרנס/ית מוצלח/ת" וכי יש הרבה דרכים להביא לידי ביטוי זהויות מגדריות רבות. עודד מדבר על משמעות זו בשבילו :

"[...] ואז הכרתי את כל החבורה ה... פמיניסטית האקטיביסטית סביב ה... אממ... סביב הדראג-קינגז. אממ... ואז התחיל תהליך מאוד מאוד משמעותי עבורי אישית של להרגיש אממ... פתאום היו פה בחיים שלי ולא באיזשהו ספר שקראתי אנשים שהיו כמוני והרגישו כמוני ודיברו כמוני, והיה להם את הדיסוננס הזה בין העולם ה"אמיתי" בחוץ לבין העולם הפנים קהילתי הקטן שלנו, והיו לנו ערכים דומים של פמיניזם ושל אה... אה... הפרו-אקטיביות ולא רה-אקטיביות. אהה... ורצון לשנות את העולם ולהביא את המהפכה וכל מיני כאלה... אה... אז זה היה... אני חושב ש... ש... כאילו... זה... ההיכרות עם החבורה הזאת וההשתלבות בתוכה ש... לקח לי קצת זמן כי הייתי מאוד חשדן למה החבורה של האנשים האלה רוצה בכלל לתקשר איתי כאילו... אממ... אז... אז... לקח זמן עד שאני נפתחתי אליהם ועד שהרגשתי מספיק חופשי להגיד להם שגם אני כמוהם. אממ... אבל אז, כאילו רגע שההשתלבות הזאת קרתה... אז... אה... פתאום היה לי בסיס תמיכה חברתי מאוד מאוד משמעותי אה... שעזר לי כל ה... התנסויות המגדריות השונות. אהה... אפשר לי, כמו שאמרתי קודם, מוקדם יותר, מרחב בטוח אה... בעצם לבדוק את עצמי ולבדוק את עצמי ביחס לסביבה אה... ולשקף במובנים מסוימים אהה... דברים שלא ידעתי איך לשקף עד אז".

עודד מספר לנו סיפור של קהילה ושל שייכות, אשר מהווה בסיס חשוב למסע המגדרי אליו יצא, ובמובנים מסוימים אפשרה לו את היציאה לדרך. אבל הוא גם שם דגש על השוני בתוך אותה חבורה, ועל כך ששוני זה אפשר לו בחינה עמוקה יותר, באמצעות שיקוף של הסביבה הבטוחה, את זהותו ורצונותיו שלו. הוא מקבל אישור לכך שאין "דרך נכונה" להיות "טרנס מוצלח", וריבוי המודלים מאפשר לו מגוון רחב להתייחסויות. גם רון מדבר על החשיבות של ריבוי מודלים אבל מתייחס לכך מכיוון אחר :

"בעיני כאילו כל סיפור של טרנס או קוויר הוא חשוב כי הוא מהווה מודל שאין. לא היה קיים לפניו בעולם. ועל כן כולנו הצלחות באיזשהו מקום. אני לא מדבר איתך על העניין האובדני של כאילו שרדנו. זה לא כזה. זה פשוט עניין של הצלחנו להיות חריגים, שזה גם לא פשוט. כאילו אם אמרתי לך על הציר ההטרונורמטיבי אז באיזשהו מקום הלחץ הזה של להתאים עובד עליי מאוד חזק, עדיין. אני עובד עליו אבל הלחץ להתאים הוא מאוד חזק. ולכן מודלים שהם לא אז הם מאוד עוצמתיים מבחינתי".

רון מספר בסיפורו כי הלחץ החברתי להתאים אל הנורמה הוא פקטור מעכב מאוד חזק, ואילו ריבוי של מודלים המתנגדים לנורמה הוא כוח עוצמתי המאפשר הרבה מודלים של התנגדות "ההצלחה להיות חריג". שרון מזהה אצל אחרים היא זו שנותנת לו את הכוח להמשיך ולהיות עצמו, חריג, בדרכו שלו ואל מול הלחץ המופעל עליו ולראות בכך הצלחה.

המודלים השונים מאפשרים לפרט להתכוון להצלחה. הם מאפשרים לו/ה לבחון את עצמו/ה, את זהותה/ו המגדרית והאופן שבו הוא/היא רוצה לבטא אותה. הם מאפשרים לו/ה לראות כיצד אפשר להיות חיים שלמים באופן שאינו תואם את הנורמה המגדרית השרויה בחברה. מודלים אלו, בין אם מדובר במודל מתווך או ישיר, מאפשרים לפרט לדמיין חיים שבהם הוא/היא בא/ה לידי ביטוי בצורה מלאה על מרכיבי זהויותיה/ו השונות.

אופק, בחירה וקול – "ועכשיו אני כן מצליח לראות כמה שנים קדימה".

מתוך סיפורי החיים ניתן לראות כי יש קשר הדוק בין שלושה גורמים המקדמים תחושה של הצלחה והם – בחירה, אופק וקול (voice). גם כאן ניתן למצוא קשר ישיר לגורם המודל שבחנו קודם לכן. ראייה והכרה של מודלים מוצלחים של א/נשים טרנסג'נדרים/ות מאפשרת תחושה של אופק ויכולת בחירה אצל הפרט שבוחן/נת את תחילת תהליך השינוי המגדרי. תחושה של בחירה מאפשרת תחושה של שליטה בגורלו של הפרט, גם אל מול מכשולים העומדים בפניו. תחושה של אופק מאפשרת לו/ה לראות עתיד רצוי ואפשרי ולפעול להשגתו. תחושה של קול מאפשרת תחושה של עצמי (self) בעל משמעות.

בתוך סיפורי החיים ניתן למצוא התייחסויות ישירות לשלושת גורמים אלו. מיכאל מתאר כיצד כשהחל לקחת הורמונים החל להרגיש תחושה של אופק:

"לפני ה... הניתוח התחלתי לקחת הורמונים שזה גם שינה הרבה. כי הייתי אז די בדיכאון לפני וזה חיסל את הדיכאון. ו... וזה עשה לי ממש ממש טוב. ברגע שהתחלתי "לעבור" אז התחלתי לעבוד והרגשתי שאני חי כאילו בכל מובן אפשרי. פתאום העתיד נהייה קצת יותר ברור".

גם רון מדבר על **אופק** בסיפורו. הוא מתאר כיצד התחושה שיש לו אופק, תחושה חדשה בחייו, מאפשרת לו להתנהל בחיים. הוא מבדיל זאת מהתקופה הקודמת שעברה עליו בה היה בדיכאון ולא היה מסוגל לעשות עם עצמו שום דבר :

“הקונספט של עתיד, שיש לי עתיד, שיש עוד שנים לפני זה גם משהו שצבר נוכחות רק בזמן האחרון. זה לא שחשבתי שאני הולך למות, זה לא שהנחתי שהכל הולך להיגמר, פשוט לא הצלחתי לראות איזשהו אה... אופק. ועכשיו אני כאילו... אממ... ועכשיו אני כן מצליח לראות כאילו כמה שנים קדימה. שזה לא בהכרח אומר שזה מה שהולך לקרות אבל זה שיש לך יכולת לראות היא מרגיעה”.

בדומה לרון, גם כשעודד מספר על דיכאון עמוק שהביא אותו כמעט שלא לצאת מביתו. כשהוא בוחן מה עזר לו לצאת מאותו דיכאון הוא מסמן את גורם האופק :

“פתאום חודש חודשיים אחרי זה היא שולחת לי מייל עם הצעה לתפקיד ב[ארגון חברתי] ושואלת אותי אם זה מעניין אותי. כן. מאוד מעניין אותי. ממש. הייתי במין, כמו שאמרתי, תקופה שאני כזה מתחיל לטפס למעלה, וזה היה כאילו משהו... לשאוף אליו. כאילו תפקיד משמעותי בארגון לשינוי חברתי וזה... אז אמרתי כן. ואז עברתי שמה איזשהו תהליך של מיונים ופתאום התקבלתי לתפקיד. כאילו... וכל החיים שלי פתאום התהפכו. [...] אני... מסתכל על איפה הייתי היום לפני שנה... אני יודע שהיום לפני שנה [...] ישבתי ובהיתי בקיר. והיו חודשים שלמים שבהם קמתי בבוקר, לא שקמתי אבל... התעוררתי בבוקר ושאלתי איך אני יכול למות היום כדי להפסיק את החיים המיותרים האלה. ו... אני עד עכשיו לא מצליח להבין כאילו מה... מה קרה שם שהכל התהפך”.

לעומת עודד, מיכאל ורון שמדברים ספציפית על המשמעות של אופק בחייהם, מאי קושרת בין התפיסה של אופק בחייה לתחושת ה**בחירה** וההחלטה שלה להתחיל בתהליך השינוי המגדרי והשפעתה של החלטה זו על חייה :

“הגעתי למסקנה שזהו, אני יוצאת לדרך. למחרת אהה... התקשרתי לאקסית שלי. אמרתי לה בואי. כאילו עד אז היינו עדיין ביחד. ואמרתי לה “בואי, אני צריכה לדבר איתך”. היא הגיעה. אמרתי לה שאני מתחילה ואמרתי לה שעכשיו זו החלטה שלך. את רוצה שנמשיך להיות ביחד? אם לא אני אקבל את זה וזה בסדר”. וזה מדהים. ברגע שקיבלתי את ההחלטה הזאתי, פתאום הצלחתי להיגמל ממשככי כאבים נרקוטיים שהייתי איתם במשך שנים, הצלחתי לתפקד הרבה יותר טוב

פיזית. [...] באותה שניה החיים שלי השתנו. זאת אומרת עוד לא התחלתי לקחת את ההורמונים פיזית. זאת לא איזו השפעה כימיקלית... שום דבר. נטו נטו נטו הידיעה ש"אוקיי, עכשיו באמת אני יוצאת לדרך". משהו שחיקתי לו 27 שנים. נגמר. כאילו מתחילה את החיים שלי באמת ו... זו פעם ראשונה שאני זוכרת ב... לפחות 17 שנים האחרונות. זאת אומרת מגיל 10 לא שרתי ככה. נכנסתי לאוטו ופשוט שרתי כל הדרך חזרה".

גם גיימס מתייחס בסיפורו לגורם הבחירה כגורם משחרר, ולחוויה של מימוש הבחירות שלו כתחושה מעצימה ומשחררת:

"מבחינתי היכולת להגדיר את עצמי כסטון בוך' הייתה מאוד משחררת במובן הזה שאני אוכל, כלומר שזו בחירה בעצם. שאני לא צריך אה... שהפרקטיקה המינית שלי לא נקבעת על ידי האיברים שלי אלא על ידי ההחלטה שלי. אני חושב שזה מה שאפשר לי בעצם אה... להגיד "אוקיי, יש לי את הבחירה ועכשיו אני בוחר". זה לא מובן מאיליו. [...] אממ... כאילו, לאט לאט הבנתי מה היה העניין הזה של השונות. [...] אז גם העניין הזה של אם אני נמצא עם גברים זה לא הופך אותי לאישה, אם אני נחדר זה לא הופך אותי לאישה, אם אני Bottom זה לא הופך אותי לאישה. ו... ובאמת במסיבת סקס של הקווירפושן אני יכולתי לבדוק את זה בפועל. זה היה מאוד נחמד ומעצים".

היכולת לראות אופק מאפשרת תחושה של בחירה ושליטה ואלו בתורן מאפשרות את השמעת **הקול** האישי. זהו כמו רצף המאפשר לפרט להביא את עצמו/ה לידי ביטוי בחייו בצורה מלאה ומוצלחת. טל מתארת בסיפורה קשר זה כשהיא מספרת על החלטתה להתחיל בתהליך השינוי המגדרי באמצעות שיחות עם תרפיסטית:

"התחלתי שיחות עם התרפיסטית. ו... אני חושבת שהדבר הראשון ששמתי אליו לב, אחרי כמה חודשים של שיחות, זה שפתאום יש לי קול. לפני זה אני לא יכולתי לדבר בשיחה של מעבר לאחד על אחד. וגם אז בקושי. בטח בשלישייה או יותר אני פשוט נעלמתי. לא... לא שמעו את הקול שלי. ופתאום יש לי קול. פתאום אני מתחילה לדבר במקומות. פתאום אני עומדת על רצונות שלי. כי היה לי אז... עד אז אני... אני חושבת שאחד הדברים הכי... ברורים בתוך כל... תקופה הזאתי של ההסתרה, זה היה החוסר הערכה עצמית המאוד מאוד גדול שהייתה לי. כי למעשה מה אני חתיכת מפלצת. ו... פתאום... פתאום אז בתור אחת כזאתי ש... שאני צריכה להגיד בכלל תודה על זה שמישהו בכלל מדבר איתי, כמובן שלא יכולות להיות לי רצונות משלי ואני צריכה לקבל את

רצונותיהם של אחרים. ופתאום לא. פתאום יש לי קול משלי. ופתאום אני מתחילה לעמוד על דברים שנראים לי חשובים, מה שלא הייתי עושה לפני".

כמו טל גם לימור מבקשת לקשור בין תחושת הבחירה, הצורך באופק והדרך שלה לקול משל עצמה בתוך סיפורה. היא קושרת בין החלטתה לחיות בצעירותה לבין עשייתה כיום :

"אני חושבת שבאיזשהו מקום אחרי כיתה ח' אני אחרי התקופה שהייתי מאוד מאוד בדיכאון ואז יצאתי ממנו, אחרי הניסיון התאבדות שלי... אני עשיתי איזושהי החלטה, חכמה או לא חכמה, אה... שאני הולכת לחיות. אממ... וזה... זו הייתה החלטה מאוד משמעותית. אממ... וש... לא משנה כמה המצב הולך להיות דפוק אני הולכת לחיות. אה... וזה מה שמחבר אותי. ולא במקרה מעט מאוד זמן אחר כך אני התחלתי לעשות פעילות פוליטית. זה היה חלק מההחלטה שלי כן לחיות למרות הכל. ו... והיום המשמעות של ההחלטה שלי לחיות, חלק מהמשמעות שלה זה הפעילות שלי בקהילה הטרנסג'נדרית".

ניתן לראות קשר ישיר בין שלושת הגורמים הללו, וכי מתוך סיפורי החיים עולה כי למעשה לא ניתן להפריד ביניהם. כאשר אנו מתייחסים למונח הצלחה כיכולת של הפרט לחיות את חייו/ה בצורה מלאה, לפי בחירתה/ו ותוך ביטוי עצמי מלא, לא ניתן להפריד את שלושת הגורמים האלו, ואנו רואים כי אלו מהותיים על מנת שהפרט ת/יוכל לחיות עם תחושה של הצלחה בחייו/ה.

הכרה חיצונית – "כשמישהו רואה אותך בצורה מסוימת זה עוזר לך לראות את עצמך

ככה"

הגורם החמישי שזיהיתי מתוך סיפורי החיים כמקדם תחושה של הצלחה הוא הכרה חיצונית. הכרה זו באה לידי ביטוי במעגלים שונים: משפחה, חברים, זוגיות, תפקיד מיני ועיני זרים, ויש לה משמעות בשני מובנים שונים. ראשית באה לידי ביטוי, אולי מכיוון שבשאלת הריאיון ביקשתי לשים דגש על הזהות הטרנסג'נדרית, חשיבותה של ההכרה החיצונית בזהות המגדר האוטנטית. הכרה זו מאשרת לפרט כי החברה החיצונית מקבלת את זהות/ה הנבחרת ומכבדת את בחירותיה/ו, ובכך מאשררת ומעודדת תחושה של הצלחה בתהליך השינוי המגדרי. בנוסף, בסיפורי החיים באה לידי ביטוי החשיבות שבהכרה החיצונית בפרט כאדם/אישה שלם/מה שאינו/ה מצומצם/מת רק לכדי זהות/ה הטרנסג'נדרית. הכרה חיצונית זו מחזקת אצל הפרט תחושה של ערך ומשמעות בחייו/ה.

לימור משתפת בסיפורה כי, יחסית לסיפורים אחרים ששמעה, **משפחתה** קיבלה את היותה טרנסגינדרית בצורה מאוד טובה. היא מרחיבה על קבלתה של אימה אותה :

“...זה היה מאוד מרגש. אממ... [...] אני מניחה שגם הסביבה המשפחתית התומכת מאוד מאוד מאוד עזרה למצב שלי. אממ... תגובה ראשונה של אמא שלי הייתה “אבל את תהיי מאוד מכוערת בתור בת”. [צוחקת] שזה עניין כי... כי אמא שלי קיבלה את זה פחות יפה אבל גם קיבלה את זה מאוד מאוד יפה ביחס לאנשים אחרים. להורים אחרים שאני שמעתי את הסיפורים איתם. אה... הקטע עם אמא שלי זה שהיא מאוד מקבלת את זה כ... אמא שלי מאוד קשה. על כל האחיות שלי. אממ... בנושאים של... כלומר, אמא שלי אפשר לכתוב עלייה סמינר על כאילו הסוכנות להעברת... כאילו סוכנות בהעברת דיכוי נשים לדור הבא. והאופן שלה לקבל אותי היה בעצם פשוט להחיל את כל זה עליי באופן מייד. אה... [צוחקת].”

בהחלתה עליה את הדיכוי המגדרי שהיא מפעילה כלפי אחיותיה, אימה של לימור בעצם מסמנת לה את קבלתה אותה כאישה. גם ריקי מספרת על רגע חשוב בו הבינה כי היא יכולה לחיות את עצמה באופן מלא. בחיפושיה אחר **זוגיות** היא החלה לצאת עם גברים שנמשכים לטרנסיות אבל לא מצאה שם את שחיפשה. היא מחליטה לבדוק את האופציה של זוגיות עם אישה :

“אז בערך אחרי חודשיים של נדנודים נפגשנו. זה היה דרך אגב בשלב שעוד לא ממש העזתי לצאת סתם למקומות בתור אישה. היו את הכמה מקומות... את אילנה ברגר שהייתי מגיעה אליה לטיפולים בתור אישה והיה את הקבוצת תמיכה שהייתי מגיעה לשם בתור אישה, וגם אם היינו יוצאים אחרי זה לריינבו או לקפקא או למקומות האלה אז הייתי ממשיכה לשם בתור אישה, לדייטים שיצאתי אליהם עם הגברים יצאתי אליהם בתור אישה, לעוד איזה שניים שלושה מקומות, למפגשים החברתיים של GOGAY גם הגעתי בתור אישה, אבל פחות או יותר זהו. ועדיין מאוד חששתי מסתם ללכת ברחוב בתור אישה. אז בסופו של דבר שבסוף נפגשנו פשוט הזמנתי אותה אליי הביתה. [...] ונשארנו ביחד במערכת יחסים לסבית חצי שנה. זה היה לי מאוד מבלבל ומאוד לא ברור. תוך כדי החצי שנה הזאת אז כמובן שנכנסתי מאוד לעומקה של הקהילה הלטבית, כי כל החברות שלה היו לסביות והלכנו לכל המקומות הלטביים האפשריים, והיינו במצעד הגאווה ביחד, והתחלתי... גם היה לי את הביטחון שהנה אם ככה לסביות רואות בי אישה אז כנראה שאני באמת כבר יכולה להיות אישה.”

ריקי מסמנת את הזוגיות הלסבית והמעבר כלסבית בעיני **חברותיה** כאישור חיצוני לזהותה כאישה. רון מספר על החשיבות שבמבט חיצוני מפרטנר זוגי ומדגיש את המקום של **המגע המיני** וכיצד אלו משפיעים על ראייתו את עצמו :

“ובעיקר ה... עניין המיני בסיפור הזה, אה... פעם ראשונה שהיה לי קשר מיני, רציף, ארוך טוב, היה מאוד... וגם מה שהיא ראתה בגוף שלי, שאני לא יכולתי לראות את הסיפור של גדול, חזק אה... Potent . Potent כמו ההיפך מ-impotent. יכול. היה בזה משהו... כי המבט החיצוני חשוב. כי הוא אה... כשמישהו רואה אותך בצורה מסוימת זה עוזר לך לראות את עצמך ככה. גם כשאתה לא מסוגל לראות את זה. ואתה נואשות זקוק לאישור הזה”.

רועי מסמן את ההתרגשות שהרגיש כאשר חש את המבט החיצוני המופנה אליו **מזרים** משתנה וממבט כלפי אישה למבט כלפי גבר לאחר הניתוח שעבר :

“ונסעתי לחו”ל. הייתה חוויה מרגשת. היה קצת קשה, ההתאוששות אחר כך. אבל חזרתי עם חזה שטוח וזה מה שמשנה. אמ... אז זהו. אה... התחלתי לעבוד כעובד סוציאלי. גם כן, כאילו זה... זה נורא מרגש כאילו כי זה דברים ש... שאתה עושה בפעם הראשונה. פעם ראשונה שאתה הולך לראיון עבודה בתור גבר. פעם ראשונה שאתה מתחיל לעבוד איפשהו בתור גבר. פעם ראשונה שגבר דתי לוחץ לך את היד. פעם ראשונה שמזמינים אותך “בבקשה, בוא תשלים איתנו מניין, חסר לנו אחד”. כאילו... לא יודע, כל האינטראקציות משתנות ו... כאילו אתה נכנס לתפקיד חברתי אחר”.

בסיפורו נדב מדבר על התסכול **בציפייה החברתית** ממנו לצאת מהארון ולהסביר את זהותו מול החברה החיצונית בכל פעם מחדש. הוא מעלה את הקושי שנחוה ממבט שאינו מאשר, מבט חוקר ומטיל ספק :

“אבל גם כאילו אני חושב שבשלב זה כבר הייתי מאוד fed up מכל הסיפור הזה של היציאה מהארון כי כאילו אני לא... כי אני לא באמת בארון... מה כאילו אף אחד לא רואה אותי? כאילו... [צוחק], כאילו זה לא נראה כאילו הכל בסדר איתי ונורמלי לגמרי. וזה כבר הפך להיות מין ריטואל כזה שאני צריך כאילו מין לאשר לאנשים את השמועות החצי צהובות שלהם. והפסקתי לעשות את זה. והאמת היא שברוב ההזדמנויות הזדהיתי כנדב והרבה חברים שלי שהכירו אותי מהדראג גרו אז בירושלים. אהמ... וככה נהייה יותר ויותר אנשים שמכירים אותי בתור נדב ופחות שמכירים אותי בתור דברים אחרים”.

למבט החיצוני, כאשר הוא מבט מאשר ולא חוקר, יש חשיבות עצומה לתחושה של הצלחה, כפי שמדגימה אלה בסיפורה. היא מדברת על הקושי שבמבט החיצוני מקטין, מחפץ ומצמצם את זהותה:

“אין לי מה להציע היום. אז באיזשהו מקום הפכתי להיות ה... השוליים של החברה. כשאתה יושב איתי אחד על אחד אתה מכיר אותי כבן אדם אז אתה מבין שמהתחלה שאמרתי לך שאני אינטליגנטית אתה יכול להגיד V יש, אני חכמה, יש! אתה עכשיו איתי. מי שלא מכיר אותי רואה אותי כאלה החמודה, הסקסית, שווה זיון. אף אחד לא מתעמק בי, ואף אחד לא יודע מי אני באמת. כאילו אני... או זונה או שווה זיון, לא מעבר. [...] שלא ישימו אותי במשבצת. כי בשנייה שרואים אותי ולוחצים לי יד אז מכלילים אותי. אז נורא חשוב לי להוכיח שאני לא שם. זה יותר בשביל עצמי. אני גאה, אני גאה, אני גאה במי שאני היום. ואני גאה ב... במה שאני היום. אני שלמה עם מה שאני. ו... חשוב לי, חשוב לי שגם האנשים שמסביבי, חשוב לי שכולם ידעו מי אני ומה אני. באמת, זה נורא חשוב לי.”

בהמשך הסיפור כאשר היא מבקשת להתייחס ישירות למונח הצלחה היא מסמנת את **משפחה** כהצלחה הגדולה של חייה. אלה מתייחסת בדבריה לכך שמשפחה, שהתקשתה לקבל את זהותה המגדרית, רואה בה אישה בעלת ערך:

“אני הצלחה אדירה כי אני חיה איתם, אני נושמת אותם. כאילו זה... תרצה או לא תרצה, ואתה יכול לדאייך אלפים כמוני, אבל אף אחד אני לא מאמינה תבוא אליך מהמקום שאני יושבת פה ואומרת לך אני הצלחתי כי גרמתי למשפחה שלי לכבד אותי, להעריך אותי, לאהוב אותי כמו שאני. אני חושבת שזו ההצלחה הכי גדולה שלי. שלי, אישית בחיים. מה שעשיתי חוץ מזה... מבחינתי זה לא הצלחה, זה הכל חומרי זה לא מעניין בכלל. [...] אני לא רוצה לצאת מתנשאות ולעוף על עצמי כי אני לא בן אדם כזה. אני באמת לא כזו. אני נורא צנועה. ... שוב פעם, שבע שנים אחורה לא היית פה. אז אני אומרת לך שאני נבחרתי בין העשר אנשים הכי משפיעים בירושלים בקהילה הזאתי כי עשיתי, עשיתי ועשיתי את זה באהבה אחת גדולה.”

בעוד אלה מתייחסת לתחושת משמעות במעגל הקרוב ביותר לה, **המשפחה**, טל מדברת על החשיבות **שבהכרה החיצונית** כאישה בעלת ערך, ובמקרה הספציפי הזה כאישה המוכשרת במקצוע אשר רכשה, בתוך מציאות של אפליה בעבודה. לאחר שלא התקבלה למספר עבודות בתחום תעסוקתה בשל היותה אישה טרנסית היא אומרת:

”אז כן, זה קטע שאני יודעת שמדברים עליו. זה ביצה מאוד קטנה, זה ביצה מאוד קטנה [תחום התעסוקה שלה]. אז אה... אני מנסה להוכיח את עצמי כמה שיותר ואני מאוד מקווה שאנשים אה... יבחנו אותי לפי הכישורים המקצועיים שלי, ולא לפי כל מיני דברים שעברתי בחיים. והנה יש אחד שכן עושה את זה. אבל כנראה שלא כולם... לא כולם כמונו. זה קטע שהוא נורא מפחיד. בגלל זה מאוד התחברתי לפרויקט תעסוקה הזה [”פרויקט גילה להעצמה כלכלית של הקהילה הטרנסית”] זה קטע ששוב, הוא בנפשנו הדבר הזה.”

גיימס תוהה בינו לבין עצמו, תוך סיפור סיפורו, על המקום של הכרה חיצונית מא/נשים הרחוקות/ים ממנו ומסכם בצורה פשוטה את מקומה של הכרה חיצונית בקידום תחושה של הצלחה:

”לא יודע, מצד אחד אני לא רוצה להתעסק בבולשיט הזה, כמה מעריכים אותי אנשים שאני לא מעריך, מצד שני זה כן איזשהו מדד להצלחה עבורי. אממ... יכול להיות שזה גם איכשהו קשור לעניין הטרנסי שההכרה החיצונית זה מה שמאשש סוג של הצלחה. השאלה היא אם אתה הולך לקבל את ההכרה החיצונית הזאתי מטרנספובים או שאתה הולך לקבל את ההכרה החיצונית הזאתי מאנשים סביבך? אני חושב שזה עניין הקשר [...] איכשהו אם זה מגיע ממש מרחוק זה יותר אובייקטיבי.”

גורם ההכרה החיצונית כמו סוגר את הרצף התיאורטי שציירתי כאן סביב הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בקרב משתתפות/ות המחקר, וניתן לראות מהציטוטים שהבאתי כי הוא מהווה גורם מפתח משמעותי, הן בתפישת הצלחה בביטוי מגדרי מבוקש, והן בתפישת הצלחה כללית כאדם/אישה שלם/מה.

”You Can Do It Yourself” – הצלחה של הצלחה

בתוך סיפורי החיים ניתן לראות גורם שישי, שאינו נכנס לתוך אותו רצף מתפתח של גורמים המקדמים תחושה של הצלחה, והוא ראיית הטרנסיות עצמה כגורם המקדם תחושה של הצלחה. בנקודות מסוימות של חייהם/ן מצאו משתתפות/י המחקר כי עובדת היותן/ם טרנסיות/ים קידמה את הצלחתם/ן אל מול אתגרים שונים, והתהליך המורכב שעברו בינם/ן לבין עצמם/ם סביב גיבוש הזהות המגדרית עזרה להם/ן לראות סיטואציות בצורה אחרת, חיובית יותר.

נדב מספר כי עובדת היותו טרנס שימשה לטובתו כשניסה להתקבל לעבודה בארגון לשינוי חברתי:

“אבל כשבאתי לאגודה לזכויות האזרח אני כבר אבוא אליהם בתור נדב. אל”ף הם [הארגון בו הוא עובד], אני מצפה מהם להסתדר עם זה. ובי”ת כאילו אני מעדיף שככה יקראו לי, [...] ואז אני חושב שזה, כאילו אני די בטוח שזה עבד לטובתי כי כאילו יש מקומות, כמו [מקום העבודה] שיש להם אינטרס, כאילו, I give an extra edge וכל הסיפור. ואז התקבלתי לעבוד שם”.

לעומת נדב שמדבר על יתרון מסוים שהטרנסיות נתנה לו בתוך ארגון מאוד מסוים שרואה בשונות ומגוון יתרון, טל מספרת כי התהליך שעברה עזר לה למצוא זוגיות. היא לא מדברת ספציפית על היותה אישה טרנסג'נדרית, אלא על השינויים שקרו בחייה בעקבות התהליך :

“...מאז התחלתי להכיר יותר אנשים בקהילה הטרנסית, יותר אנשים בקהילה הכללית. אחד דברים שבאמת הטרידו אותי זה הנושא של הזוגיות. כי אני אוהבת נשים ונורא חששתי שאף אחת לא תרצה אותי, בגלל מה שאני. ולמזלי, כמו שאמרתי לך, כשהתחלתי את כל התהליך הזה אז גם יצא הקול שלי, והתחלתי... כחלק מהדרכים שהוא יצא בהן אז גם התחלתי לכתוב פתאום. לא הייתי כותבת לפני זה. [...] ואז תוך כדי, כתוצאה מהכתיבה הזאת, הגעתי לאיזושהי קבוצת כתיבה של לסביות. ו... ושם הכרתי את בת הזוג שלי דה היום. כאילו אנחנו כבר 7 שנים ביחד. ט'. אהה... זהו, התחלתי להכיר כל מיני דמויות בקהילה ולעשות כל מיני דברים בקהילה. אה... אני חושבת שהפעולה הראשונה שעשיתי בקהילה הטרנסית, זה היה פעולה טרנסית של ערב טקסטים בין מגדריים. [...] אספנו חומרים מאנשים, אספנו חומרים מהספרות ועשינו ערב שלם [בבית קפה]. היה מדהים, היה ממש מדהים”.

כמו טל גם מאי מרגישה שהתהליך שעברה, על הקשיים איתם התמודדה, חיזקו אותה ובראייה לאחור הם אלו שהובילו אותה לתחושת הרווחה אותה היא חשה כיום :

“היום אני יכולה להסתכל אחורה ולהגיד 'ואו, איזו דרך קשה עברתי'. ואני חושבת שחלק מזה שעומדת מולך היום, כמו שהגדרת את זה, אישה חזקה ואישה שחוגגת את ההצלחה שלה, זה דווקא בזכות כל המכשולים שעברתי. זאת אומרת יכול להיות שאם בגיל 15 הייתי באה להורים שלי והייתי אומרת להם תקשיבו, אני טרנסקסואלית ואני רוצה לעבור תהליך והכל היה בסדר והם היו כאילו עוזרים לי אז ואני הייתי מתחילה אז. אז יכול להיות שהיום הייתי אישה, יושבת כאישה בסדר הכל זה, אבל לא הייתי מאושרת כמו שאני מאושרת היום כי בעצם עבדתי מאוד מאוד קשה

בשביל להגיע לרגע הזה. ו... זה משהו שכאילו... נותן לי את ה... ואוו. איזשהו תחושה של ניצחון באמת".

מאי וטל מסמנות את התהליך האישי שהתחולל אצלן סביב תחושת המגדר הפנימית שלהן ותהליך השינוי המגדרי אותו עברו כמקדם תחושה של הצלחה ורווחה. גיימס לעומתן קושר בסיפורו בין תהליך השינוי המגדרי לתהליך שינוי מחשבתו. התהליך עזר לו לפתח תפיסת עולם ביקורתית, הנחשבת חיובית בעיניו, הרחיבה את הספקטרום דרכו הוא בוחן את העולם, וחיזקה את החוסן האישי ואת האמון העצמי שלו :

"תהליך השינוי שלי, המגדרי, מאוד מאוד קשור לתהליכים של גם שינוי מקצועי אהה... גם שינוי... של פרקטיקות מיניות, גם שינוי בקהילה שבה אני נמצא, גם שינוי בפוליטיקה, שבכלל לא דיברתי על זה. שמלהיות ציוני שרוצה לתרום ולהיות בצבא וכאלה... כאילו הפכתי להיות... לא יודע אם אנטי ציוני אבל קרוב לזה. אמ... כאילו, ממישהו שחשב שאנרכיסטים זה אנשים שעושים בלגאנים וזה... כאילו נהיו לי דעות יותר אנרכיסטיות. העניין הזה של הקוויראפשן השפיע עליי גם מהבחינה ה... של מיניות ומגדר, אבל גם מבחינה של אה... איך עושים שינוי חברתי. הרעיון של Do it yourself. שהרבה מהאקטיביזם הפוליטי שלי זה להגיד לאנשים "you can do it yourself".

נראה שראיית הטרנסיות כגורם מקדם הצלחה שמורה לאלו אשר כמו השלימו את המהלך, גם אם הן/ם רואים/ות את תהליך השינוי המגדרי כתהליך מתמשך ובלתי נפסק, וחיים כיום ממקום של קבלה שלמה את זהותם/ן. נקודה זו, ממקום של כוח ועוצמה מאפשרת להן/ם לראות גם את התהליך הקשה והמורכב שעברו כנקודה של חוזק ועוצמה.

גורמים מלווי תהליך

עד כה הצגתי את הגורמים שרווחו בכל סיפורי החיים של משתתפי ומשתתפות המחקר. ניתן לראות חוט מקשר, היוצר תהליך המוביל לאורכו לתחושת הצלחה בחייהן/ם של משתתפי המחקר. בתוך הסיפורים היה ניתן למצוא גם גורמים נוספים אשר הובילו לתחושה של הצלחה, וכמו ליוו מן הצד וקידמו את התהליך המתואר עד כה.

מלווה חברתי – "הוא הביא אותי למקומות נורא נורא גדולים. הן מבחינה רוחנית והן

מבחינת גאווה"

בחלק מהסיפורים הוקדש חלק משמעותי לדמות קרובה אשר שימשה כמלווה בתהליכים שונים בחיי המספר/ת, וכדמויות שקידמו תחושה של משמעות, שותפות ותמיכה, תחושות מהותיות לתפישת הצלחה בחיי משתתפיות המחקר. כך לדוגמה מספרת לימור על השותפות שהיא חווה עם אחותה התאומה:

"בערך באותה תקופה, גיל 16, אחותי יצאה מהארון כביסקסואלית, הייתה לה בת זוג. אה! סליחה, כל הסיפור הזה מה שמאוד חשוב, החל מתחילת הכניסה שלי לנושאים של פעילות פוליטית היא שאחותי תמיד הייתה שם, אחותי היא גם פעילה פוליטית מאוד רצינית אחותי התאומה ואנחנו מאוד קרובות. [...] ואז כאילו חיבקתי אותה והכל היה בסדר והייתי מאוד תומכת ו... וכאילו זה היה ממש [צוחקת קלות] זה היה כאילו... כן. אני חושבת שזה היה רגע מאוד חשוב. [...] ובאמת לאורך השנים גם נהייתה לנו מערכת יחסים של מאוד "אני לא אספר לך מה עשיתי אם את לא תספרי לי מה עשית". [...] אבל זה גם בהקשר של נטייה מינית וזהות מינית. היא ידעה עלי ראשונה, כאילו על הנושא הטרנסי במשפחה, אממ... ובפניה ממש לא הייתי צריכה לצאת מהארון כי פחות או יותר הסתובבנו באותם מעגלים. כאילו היא באה, היא ראתה... בסוף היא התעצבנה עליי שכאילו לא יצאתי בפניה מהארון באופן רשמי כמו שהיא עשתה, אבל אני לא ממש הרגשתי שהיה בזה צורך אז לא ממש עשיתי את זה."

בדומה ללימור שמתארת את הכוח שנותנת לה תחושת השותפות עם אחותה מספרת ריקי על חברתה ל' שהיוותה עבורה גשר לקהילה הלסבית, ומצע תמיכה רחב סביב תהליך גיבוש הזהות המגדרית שלה ותהליכי היציאה מהארון. דוגמה לכך ניתן למצוא בחלק בו ריקי מספרת על המפגש הראשון שלה עם טרנסים/ות אחרות/ים:

"כמה חודשים אחרי שהתחלתי לגלוש במקומות האלה אז החליטו לארגן מפגש פורום. זה היה בחול המועד סוכות אני אמרתי שאין שום סיכוי שאני באה. בפורום ניסו לשכנע אותי. ניסו לשכנע אותי, ניסו לשכנע אותי, ניסו לשכנע אותי. גם ל' אפילו אמרה שזה יכול להיות רעיון טוב שאני אלך לשם. אז אה... בסופו של דבר, זה היה אמור להיות בקפה תיאור בתל אביב, אמרתי בסדר, שאני אסע לשם אבל אמרתי לל' שתתקשר אליי עשר דקות אחרי שאני נכנסת כדי שאם אני אהיה בפאניקה

מוחלטת זה יהיה לי תירוץ שאני חייבת ללכת כי קרה משהו בעבודה. נכנסתי, [...] והבנתי שכנראה כל מי שיושב מסביב לשולחן הזה זה טרנסים וטרנסיות. כולם נראו אנשים רגילים לגמרי. ואני הגעתי לשם ואני הצגתי את עצמי. מאוד מאוד מפוחדת. ישבתי שם כל הערב ולא הוצאתי מילה אבל כשל' התקשרה אחרי עשר דקות אמרתי לה "בסדר, נראה לי שאני אשאר פה".

חברתה של ריקי מעודדת אותה לפסוע עוד צעד בקבלתה את עצמה, ומציעה לה רשת של תמיכה אליה תוכל לחזור במידה והדרך תהיה קשה עבורה. לולא תמיכתה של לי לא הייתה יכולה ריקי לעשות את צעדיה בתהליך קבלת זהותה המגדרית. גם אלה מספרת על חבר ש"הוא אח שלי" אותו הכירה בתקופת השפל שלה כשנמצאה בזנות בתל אביב. חבר זה פוגש בה בבר גאה ומזהה כי היא נמצאת במצוקה ומבקש לעודד אותה:

"פשוט סתם ככה, תבין איזה בן אדם. הוא בן אדם נורא... באמת! וככה אנחנו חברים מגיל... 18 שלי ואני חושבת ש20 שלו. [...] אני חושבת שזה היה הקשר, במירכאות, ומערכת יחסים, במירכאות, חוגיות, במירכאות, הכי בריאה בחיים שלי. הוא הביא אותי למקומות נורא נורא גדולים. הן מבחינה רוחנית והן מבחינת גאווה".

אלה מספרת כי חברה שימש כמלווה וכמורה, ועזר לה להתרומם בחייה מבחינות רבות, ולהביא אותה למקום שבו היא שלמה עם עצמה ויכולה לחוש גאווה.

המלווה החברתי, כאשר הוא/היא מוזכר/ת בסיפורי החיים, משמש כגורם משמעותי בסיפור, שמהווה גורם תמיכה והעצמה עבור משתתפיות המחקר, ונדמה כי מעורבות/ה בחיי המספר/ת סייעה רבות בהתקדמות ובהגעה אל תחושה של הצלחה בחיים.

נשות מקצוע⁵ - "קרקע בטוחה כזאת שאני אוכל להתחיל ללכת עליה"

גורם נוסף שמקדם תחושה של הצלחה ואוזכר בחלק מסיפורי החיים הוא מקומן או תפקידן של נשות מקצוע וגורמי טיפול בתוך הסיפור. אלה משתפת כי בגיל צעיר, כשלא היה לה אף גורם תמיכה בחייה,

⁵ "נשות מקצוע" מתייחס לנשות ולאנשי מקצועות הטיפול כאחד. מכיוון שמקצועות הטיפול ככלל ומקצוע העבודה הסוציאלית בפרט הם מקצועות בעלי רוב נשי, אני בוחר להשתמש בלשון רבות לאורך מסמך זה. בחירה זו נובעת מהאידיאולוגיה הפמיניסטית, הקוראת להתייחס לקהל שיש בו רוב של נשים בלשון רבות.

היא מצאה את התמיכה המבוקשת בפתחו של שירות "קידום נוער" בירושלים. היא משתפת כי עד היום היא "מעריצה" את העובדות בקידום נוער ואת מה שהן עשו בשבילה :

"הם באמת לקחו אותי ו... ואימצו אותי. הם באמת אימצו אותי, אני עד גיל 20 הייתי מטופלת שם שזה שנתיים ומשהו. אם זה כשהייתי באה אליהם רעבה כי אין לי אוכל ולא הייתי אוכלת כמה ימים. ואני הייתי יושבת עם העובדת הסוציאלית שלי והקיבה שלי הייתה גרררר והיא הייתה פשוט מחווייה "את לא אכלת" אמרתי לה לא. כאילו אין מי שיביא לי אוכל, אין לי כסף אין לי זה... ואני באמת... ואיי באמת... קידום נוער, שאפו שאפו. מורידה את הכובע בפניהם, באמת באמת".

אלה נעזרה בנשות מקצוע בתקופה בה לא הייתה לה ברירה אחרת, בשבילה הן היו המפלט האחרון. לעומתה רועי מספר על תפקיד אחר שממלאת אשת המקצוע עבורו. בצעירותו קיבל רושם שלילי מעובדת סוציאלית שליוותה אותו ולא נתנה מענה לצרכיו. בהמשך הדרך כאשר הרגיש מוצף סביב שאלות של תהליך השינוי המגדרי החליט ללכת לטיפול ממקום שונה :

"כשהדברים התחילו להיות קצת יותר מדי, הרגשתי ממש מוצף ולא ידעתי מה לעשות, אז הלכתי לטיפול, אצל אילנה, הייתי שם שלושה חודשים. כאילו הייתי יותר צריך... קרקע בטוחה כזאת שאני אוכל להתחיל ללכת עליה. יותר מ... כאילו מישהי שתגיד "זה בסדר, ואפשר לעשות את זה, ובוא נתכנן את זה, צעד אחרי צעד ונראה כאילו איזה דברים... עם מה אתה חושב... איפה צפויים קשיים ובוא נראה ביחד איך אפשר להתמודד איתם". וזה נורא נורא הפחית את החרדה. זה הדבר שאני הכי זוכר מהטיפול שהייתי נכנס כאילו עמוס וזה וכאילו יוצא נורא רגוע".

נראה כי רועי לא התחיל את הטיפול בשביל לברר את זהותו המגדרית, אלא יותר כי חיפש מקום מוגן לבטא את זהותו המגדרית ולהתחיל את תהליך השינוי. תפקיד המטפלת כאן הוא לאשר ולחזק. רון לא בוחר סתם מטפלת, אלא את מי שידועה כמלווה טרנסג'נדרים/ות בתחילת המעבר המגדרי שלהן/ם, ד"ר אילנה ברגר. שמה של ד"ר ברגר אוזכר כמה פעמים בסיפורי החיים במחקר זה, ותמיד בהקשר של מקום בטוח ומאשרר לתחושות סביב זהות המגדר. תפקיד זה של מאשרת ומלווה מקצועית נותן למשתתפיות המחקר אישור מקצועי כי הן/ם יכולים/ות להתקדם הלאה בתהליך הרצוי להן/ם. חשוב לציין, כי בתקופה בה עדיין מופעלת פתולוגיזציה וסטיגמה מקצועית על א/נשים טרנסג'נדרים/ות, לאישור מאשת המקצוע חשיבות מרובה, אשר כמו נותנת את האישור של הממסד הרפואי והטיפולי.

חשיבה אופטימית – "אני מנסה לחגוג כל פעם שכאילו, עשיתי משהו שהוא משמעותי"

הגורם האחרון שאני מוצא לנכון להוציא מתוך סיפורי החיים הוא חשיבה אופטימית. זהו גורם פנימי, אישיותי, של הפרט, הבא לידי ביטוי במעט מסיפורי החיים במחקר זה. החשיבה האופטימית כמו מסמנת מיקוד שליטה פנימי, מאפשרת לפרט לראות ולכוון את חייו בתוך פריזמה של עוצמה והצלחה.

כך למשל אלעד מספר כיצד כבר מגיל צעיר הרגיש שראייתו את העולם שונה ואף "נכונה יותר" מרוב האנשים. הוא מייחס זאת לבית שבו גדל ולחינוך שקיבל מאימו:

"אני זוכר שתמיד השרת היה בא ואומר "אני צריך שני בנים להרים שולחנות". ואני מרים כאילו פי 10 יותר טוב מכל הבנים בכיתה. היינו בני 9, זה לא שהיה להם איזשהו יתרון גופני. או שאתה צריך יתרון גופני בשביל להרים כיסא. תמיד היה נראה לי מטומטם כזה. אבל הבנתי שהעולם סביבי הוא מטומטם בגיל מאוד צעיר. כאילו זה לא הפתיע אותי שהעולם ממשיך להתנהל בצורה טיפשית. אף פעם זה לא גרם לי לחשוב שאני לא בסדר. אף פעם".

החשיבה האופטימית ותחושת המסוגלות הפנימית של אלעד מלווה את כל סיפור חייו מגיל צעיר ועד לקיום הריאיון עמו. כמוהו גם גיימס גדל בבית שפיתח אצלו תחושת מסוגלות רבה. תחושה זו מביאה אותו לקבל החלטה כי, בתקופה בה הוא לא רואה הרבה הצלחה בחייו, עליו לחגוג בעצמו הצלחות קטנות גם אם אינו חווה תחושה כללית של הצלחה:

"אז כן, אני עושה לעצמי העצמה. אני מנסה לחגוג כל פעם שכאילו, עשיתי משהו שהוא משמעותי. כן, אני יודע שאני מריץ קמפיינים שהם מדהימים, במיוחד בכמות המשאבים המזערית המושקעת בהם. ושכן אני מצליח לשנות חיים של אנשים ו... ואני מצליח להיות בקהילה שאנשים בה משנים את החיים שלי. [...] אני לא חושב שאני אשקוט עד שאני אמלא את המדדים האלה של הצלחה על פי מה שהפנמתי שזו הצלחה".

גיימס מציג את הקונפליקט הקיים בין ההבנה שיש מקום רב להצלחה בחייו וכי עליו להנכיח אותה בצורה עצמאית בשגרת היום-יום שלו, לבין הצורך לקבל לתחושה זו הכרה ואישור חיצוניים, ובכך מזכיר לנו את מקומה של ההכרה החיצונית בקידום תחושה של הצלחה.

בתת-פרק זה הצגתי את הגורמים המרכזיים המקדמים תחושה של הצלחה כפי שאלו באו לידי ביטוי בסיפורי החיים של משתתפות/י המחקר ואת משמעותם, ואף ניסיתי ליצור קו מחבר ביניהם. במשמעויות של גורמים אלו אדון בהרחבה בפרק הדיון.

גורמים מדכאי תחושת הצלחה

לאחר שהצגתי את הגורמים אשר מקדמים תחושה של הצלחה בתוך סיפורי החיים של משתתפות/י המחקר, אני מוצא לנכון לסמן גם גורמים המעכבים תחושה של הצלחה. חשוב לציין כי שאלת המחקר ביקשה מן המשתתפות/ים להתמקד במקום של המונח הצלחה בחייהם/ן, ולכן לא התעכבו על גורמים שליליים. למרות זאת, בתוך סיפורי החיים, היה ניתן למצוא כמה גורמים אשר צוינו במפורש כמעכבים תחושה הצלחה. גורמים אלו צוינו במפורש בתוך סיפורי החיים כגורמי מפתח בסיפור, ולכן אני מוצא אותם ראויים להארה על פני כלל מערכות הדיכוי המופעלות על הקהילה הטרנסגינדרית.

בתוך סיפורי החיים זיהיתי חמישה גורמים מרכזיים שמהווים מכשול בדרך לתחושת הצלחה אצל משתתפות/ות המחקר. השניים הראשונים שאציג מתקשרים ישירות ומהווים מראה שלילית לשניים מהגורמים אשר מקדמים הצלחה: **הדחקה וחוסר הגדרה** אל מול שיום והגדרה; **ומודל שלילי** – אל מול מודלים חיוביים. הגורם השלישי הוא **השתקה** של השיח על הטרנסיות **והזרה** אשר מופעלים על הקהילה הטרנסית במישורים שונים. שני הגורמים האחרונים, **אפליה במקומות עבודה וחשיפה לאלימות**, מדגימים לנו כיצד חיי היום-יום של טרנסגינדרים/ות רבות/ים מדכאים תחושה של ביטחון והצלחה.

הדחקה וחוסר הגדרה – "אז כשאתה לא סומך על עצמך ואתה לא בתקשורת עם הרגשות הפנימיים שלך ועם מה שקורה ואתה פשוט מנסה כאילו, "to hang in there".

ניתן למצוא בסיפורי החיים ביטוי עוצמתי לקושי המלווה את חוסר ההגדרה. קושי שמקבל ביטויים רגשיים ונפשיים ומערער את הביטחון הבסיסי של הפרט. רועי מספר על ההשלכות של ניסיונותיו להדחיק את תחושותיו המגדריות. הוא מספר כי חווה לחצים מהסביבה "להיות בסדר" ולהיות בת, ומתאר שכאשר "נכנע", הסתדר יותר מבחינה חברתית. התקופה "של לנסות להיות בן" מוסגרה אצלו

כתקופה רעה, שהוא צריך להתרחק ממנה. אך מיד הוא מתאר כי תחושה זו החזיקה כשנה, ולאחר מכן הוא הרגיש שהוא "מחקה", והוא אינו באמת מי שהוא.

"כן הייתי כאילו נורא יפה כזאת. והציונים היו טובים והצלחתי להתקבל לתיכון טוב. והיו לי פתאום חברים, חברות. ועשיתי דברים אחרי שנים שהייתי כאילו נורא בודד, חוץ מהחבר הקטן. ו... וזהו התחיל כזה מין acting out כזה מאוד גדול. ש... כאילו לא כל כך הבנתי כאילו למה זה קשור. כי ממש הרגשתי ששמתי את זה בצד ואני לא נוגע בזה כי זו הייתה תקופה לא טובה. אז התחלתי הרבה עם פגיעה עצמית, וניסיונות אובדניים, וצריכת אלכוהול. אז ירדו לי הציונים וחברים שלי לא רצו להסתובב איתי יותר ועוד פעם מצאתי את עצמי לבד".

לרועי אין דרך להסביר לעצמו את תחושותיו, והתסכול הרב מניסיונותיו להדחיק את אותן תחושות מתבטא בפגיעה עצמית קשה. כמוהו גם רון מתאר את ההשלכות הנפשיות שיש לחוסר ההגדרה, הסיטואציה בה אין לו שם לתת לתחושותיו מערערת את בטחונו העצמי:

"ברמת המטה אם אני חוזר שנייה לעניין של היכולת לסמוך על עצמך ולהאמין לעצמך. אז כשאתה לא סומך על עצמך ואתה לא בתקשורת עם הרגשות הפנימיים שלך ועם מה שקורה ואתה פשוט מנסה כאילו, to hang in there כאילו, להתאים את עצמך לספייס שלך, אם זה הקומונה ואם זה הצבא, כאילו אתה מנסה להשתייך למשהו לצורך העניין כי אתה לא מבין כל כך מה אתה רוצה, כאילו מה הסיפור. אז היכולת למקם דברים כאלה חריגים בתוך העולם הפנימי שלך אני מניח שהוא מאוד מטלטל, אם לעשות פסיכולוגיזציה כאילו עם מה שאני יודע היום. כי אז לא הנחתי שאני לא בתקשורת עם עצמי, הנחתי שאני כן. אבל היום אני מבין כמה זה היה... [...] הרבה הלקאה עצמית והרבה רגשות שליליים, ולמה אני לא מספיק, ולמה אני לא בסדר. אתה יודע גם הכל לפי סטנדרטים חיצוניים, שבתנועה יש מהם בשפע".

מתוך סיפורי החיים נראה, כי לא רק ששיום והגדרה מעודדת תחושה של הצלחה, אלא גם חוסר ההגדרה מהווה סיכון ממשי לחייהם/ן ושלומו/ם של משתתפיות/ות המחקר. המסגרת לה משוועים משתתפיות/ות המחקר, גם אם מסגרת זו נתפסת שלילית בעיני החברה או בעיני הפרט, מאפשרת ל/ה נקודת התייחסות לתחושותיה/ו והבנה של התהליכים המציפים אות/ה.

מודלים שליליים – "לא רק שאני לא כמוה, אני מאוד דוחה את הדמות הזאת אז לא יכול

להיות שאני כמוה"

בהרבה מסיפורי החיים, בשלב מוקדם של הסיפור, כאשר המספר/ת עוד מנסה לברר את זהותה/ו, מסופר על רתיעה מטרסגינדריות. לא בשל המחשבה שהזהות המגדרית אינה תואמת את הזהות שהחברה מסמנת, כי אם בשל התווית שהחברה מצמידה לדמויות טרנסגינדריות. דמויות אלו מהוות מודל מתווך שלילי עבור המשתתפים/ות במחקר. כך מספרת ריקי:

"המילה קוקסינל הייתה מאוד נפוצה גם בשנות ה-80. כשהמייצג של המילה הזאת היה זלמן שושי, שזה היה... אני אפילו לא בדיוק ידעתי מה זה אומר, אבל ידעתי שיש זלמן שושי שהוא קוקסינל שהוא בן אדם שהוא לא לגמרי בסדר בראש, שהוא גבר שחי כמו אישה, חי ברחוב, מכור לסמים עובד בזנות. שום דבר מזה לא רציתי שיהיה קשור אליי כמובן אז כמובן שאני לא זה. אבל אני כן כנראה משהו שקרוב לזה כי אני כן בן שרוצה להיות בת וכן כל העניין הזה מושך אותי מאיזושהי סיבה שלא לגמרי הצלחתי להסביר אותה לעצמי".

ריקי נרתעת מהמחשבות האישיות שלה סביב זהותה המגדרית בשל דחיית החברה את זלמן שושי. מודל שלילי זה לא מאפשר לה לבחון בלב שלם ובצורה בריאה את תחושותיה. היא מסתירה אותן כדי שלא יקשרו אותה לאותה דמות שלילית. כמו ריקי, גם טל מתארת את הקושי במפגש עם מודל הנתפס בעיניה כשלילי:

"אהה... [...] 98, דנה אינטרנשיונל זכתה באירוויזיון. ופתאום יש את מישהי שעשתה בעצם את מה שאני רוצה. אבל... שוב פעם, לא מסתדר לי שאני כמוה. דמות נורא מוחצנת ודמות נורא כזאת... ואני לא מסתדר לי שאני כמוה. ואני לא רק שאני לא כמוה אני מאוד דוחה את הדמות הזאת אז לא יכול להיות שאני כמוה. ואני כמובן גם מדברת לא טובות עליה בדיוק. אהה... [...] גם שלא יקשרו בינינו".

טל מתארת שתי תחושות מקבילות. מצד אחד היא נחשפת לראשונה למישהי ש"עשתה את מה שאני רוצה", אך מצד שני היא לא יכולה לראות בה מודל חיובי מכיוון שדמות זו דוחה אותה, ועל כן היא מפנימה מסר פנימי וחברתי כי עליה להרחיק ולהדחיק את אותן תחושות של הזדהות אשר מציפות אותה, ובכך מרחיקה ומעכבת את תהליך הקבלה הפנימי שלה.

מסיפורי החיים עולה כי המודל השלילי הוא תמיד מודל מתווך ולא מודל ישיר. ניתן לטעון כי הגורם שמעכב את תחושת ההצלחה הוא לא עצם המודל עצמו, כי אם התווית והיחס שמצמידה החברה הסובבת את משתתפיות המחקר לאותו מודל. הסטיגמה החברתית היא זו שיוצרת את התחושה השלילית סביב אותו מודל.

השתקה והדרה – "היא ביקשה שלא לבוא לירושלים כי היא לא ידעה איך יגיבו אחי

ואחותי"

הגורם השלישי שניתן לסמן כגורם מעכב תחושת הצלחה הוא חוסר הקבלה של הסביבה והשתקת השיח הטרנסי, או שיח על טרנסג'נדריות, במישורים שונים. בסיפורי החיים מדגימים/ות משתתפיות המחקר את ההשלכות של חוסר הקבלה על חייהן/ם, וכיצד אלו מהווים מכשולים לתפיסת הצלחה בחלקים משמעותיים בחייהן/ם. אלה מספרת על השלכה מאוד פרקטית לחוסר הקבלה של היותה טרנסג'נדרית. היא משתפת כי בגלל תהליך השינוי העיפו אותה **מבית הספר** :

"המנהל לקח אותי לשיחה ואמר לי ש... ברומא אני צריכה להתנהג כרומאית. ואני הייתי באה לבית ספר עם אה... ציפורניים ולק, וגבות וחולצות בטן וזה. היה לי גם חזה קטן קטן, לקחתי הורמונים כל החופש הגדול בין י"א לי"ב. טוב, אז העיפו אותי מהבית ספר בגלל זה לא עשיתי בגרויות..."

אלה תולה את עובדת היותה חסרת תעודת בגרות כאחת הסיבות לכך שאינה יכולה למצוא עבודה טובה, וצריכה להתמודד עם חוסר ביטחון תעסוקתי. להחלטת בית הספר לא לקבל את הדרך של אלה לבטא את מגדרה ולסלקה מבית הספר יש השלכות על חייה הבוגרים.

טל משלבת בסיפור החיים שלה את העובדה כי **משפחתה** ניסתה "להעלים" ולהשתיק את היותה טרנסג'נדרית :

"מה שקרה בפועל דווקא עם אותה אחות שאמרה לי 'אתה אחי ותמיד נאהב אותך' וזה, דווקא איתה נוצר נתק מאוד ארוך. אני חושבת שזה די בגלל בעלה, שבחש בקלחת, ואמר מה יגידו וזה. קטע שנורא כואב היה. כי את הילדות שלה, פחות או יותר, גידלתי. אהה... ו... עם אמא שלי נוצר... אף פעם לא היה נתק תמיד, נתק לגמרי, אבל לא היינו מתראות הרבה... כמה חודשים טובים בין

פגישה לפגישה שלנו. היו פגישות שבין פגישה לפגישה היא לא זיהתה אותי כי השינויים בתקופה הזאתי מאוד דרמטיים. אבל מה שכאב לי היה שהיא ביקשה שלא לבוא לירושלים כי היא לא ידעה איך יגיבו אחי ואחותי. אז שנתיים וחצי לא ראיתי אותם".

המשפחה היא גורם חשוב ומחזק, לתפיסתה של טל, והעובדה כי משפחתה המיידית מתרחקת ממנה מכאיבה לה מאוד. טל מספרת כי בניגוד למשפחתה שלה, המשפחה של גרושתה הפגינה כלפיה אהבה וקבלה, והפער הגדול ביחס שתי המשפחות הבלטי את הקושי בחוסר הקבלה של משפחתה שלה.

טל מספרת בחלק מאוחר יותר בסיפור חייה על אלמנט ההדרה של טרנסגינדרים מהשיח **בקהילת הלהט"ב**. היא מספרת על התנדבויות שונות במרחבים קהילתיים שונים, ומסבירה מדוע כיום היא מתמקדת בעשייה בתוך הקהילה הטרנסגינדרית:

"אני היום באמת, אני חושבת שקיבלתי החלטה אסטרטגית בזמן האחרון, ממש בחודש חודשיים האחרונים, אני הפסקתי... אני לא... אני הפסקתי להתפרש. אני מצמצמת אה... זה, ומשקיעה את כל המשאבים שלי בקהילה הטרנסית. כאילו... כי נמאס לי, אני הייתי בכל מיני מקומות. אני לא ראיתי שיצא מזה משהו, כולל שוב"ל, היו לי שמה מריבות עצומות עם אנשים. גם בכנס פה בירושלים, גם סביב חבר הכנסת שנלך שרצה להפגיש את שוב"ל עם כל מיני פונקציונרים של משרד החינוך, של הממ"ד, של החינוך הדתי. ואז החליטו שאני לא באה לפגישה בכנסת, אני יותר מדי בשבילם. ואני צרחת ואף אחד לא הקשיב לי, כולל בשוב"ל. ואני מבחינתי זה משהו ששבר אמון עם הגוף הזה. כאילו... אה... אז אומנם אני עדיין ממשיכה ללכת לפעילויות של שוב"ל, כאילו להרצות מטעם שוב"ל, אבל אבל... אבל זה משהו מבחינתי שנשבר האמון שם. ואז באיזשהו שלב אמרתי גם שאני מקבלת החלטה אסטרטגית. שאני לא משקיעה את המשאבים הכספיים והנפשיים המעטים שישי לי. לא בחוש"ן⁶ ולא בשוב"ל⁷ ולא ב... ולא בארגונים אחרים אלא בקהילה הטרנסית. במקומות שאני אבחר לשפר את מצבה של הקהילה הטרנסית. בפרויקט "גילה גולדשטיין" ואני רוצה להתחיל לראות מה קורה ב"ערים בלילה" כי יש שם הרבה בנות טרנסיות".

⁶ חוש"ן – "חינוך ושינוי", מרכז החינוך של הקהילה הלהט"ב בישראל - הינו מלכ"ר שמטרתו שינוי הסטריאוטיפים כלפי הומוסקסואליות, לסביות, ביסקסואליות וזהות מגדר, והכשרת אנשי מקצוע לעיסוק בנושאים הקשורים לקהילה.

⁷ שוב"ל – "שהכל ברא לכבודו", ארגון לקידום החינוך לסובלנות בחברה הדתית בנושא נטייה וזהות מינית ומגדרית.

טל מסמנת כי הארגונים הגאים נוטים "להחביא" את הקהילה הטרנסית מכיוון שזו "קשה לעיכול" עבור הקהל ההגמוני (סטרייטי). בהשתקת הקול הטרנסי אף בתוך המרחבים והארגונים הקהילתיים, מסמנת הקהילה הגאה את הטרנס/ית כחריגה ושונה, ויוצרת בידוד ומצוקה במרחבים שאמורים לתת תמיכה לא/נשים טרנסג'נדרים.

סימון של מרחב נוסף בו מתקיימת השתקה וחוסר קבלה של טרנסג'נדריות מבטאת ריקי. בסיפורה סביב תהליך ההיריון והלידה שלה ושל זוגתה היא מתארת כיצד נתקלה בחוסר קבלה של זהותה מצד גורמים במערכת הרפואית:

"... ועכשיו סביב כל הנושא הזה של ילדים מצאתי את עצמי יוצאת מהארון בפני הרבה יותר רופאים ממה שחשבתי שאני אצטרך לעשות. וחלקם, בייחוד בכל מה שקשור לנושאי הפריון, מאוד קשה להם עם העובדה שמישהי יכול להיות שיהיה לה זרע אבל צריך לדבר עליה בנקבה. אם יש זרע מדברים בזכר. גם אם אני יושבת מולם ונראית בחורה, אישה לכל דבר מדברים בזכר. כולל פרופסור מאוד מפורסם מנהל מחלקה באיכילוב שאמרתי לו "אני נראית לך גבר באיזו שהיא צורה?" "זה לא משנה עכשיו. אז אתה שומע... "לא. זה לא אתה שומע. זה את שומעת." "כן כן בסדר, אתה תצטרך לסלוח לי. אני לא יכול ככה".

חוסר המוכנות של הרופא לפנות לריקי לפי זהות המגדר שלה מעלה רמות גדולות של תסכול, ומסית את ההתמקדות בשיחה מההיריון והלידה. בשלב זה של חייה ריקי היא אישה חזקה ובטוחה בעצמה, והיא לא נותנת לאינטראקציה לערער אותה, אך עם זאת היא כן בוחרת לציין זאת כנקודה משמעותית של תסכול וקושי בתוך סיפור חייה. בכך היא מצביעה על קושי שחווים/ות טרנסג'נדריות/ים רבים/ות אל מול המערכת הרפואית הנוקשה, קושי שגורם לרבים/ות מהן/ם להימנע מפנייה למערכת זו, ומעמיד אותם/ן בסיכון (רייכרט, 2012).

אפליה במקומות עבודה – "ולא עברתי אף ראיון, וכולם נמשכו חמש דקות, וזה היה ממש

מבאס וזה היה obviously כי אני טרנס"

מקצוע ועבודה, עבור רוב הא/נשים, הם עוגן חזק בחיים ו אחד ממרכיבי הזהות המשמעותיים לאדם. הזהות המקצועית מתבטאת, בין היתר, במציאת תעסוקה במקצוע שהפרט רכשה. גם כיום, החוק בישראל מאפשר אפליה על רקע של זהות מגדר בשוק החופשי, וא/נשים טרנסג'נדרים/ות מתקשות/ים

למצוא עבודה שתעניק להם ביטחון כלכלי ותעסוקתי וביטוי לזהותם/ המקצועית, מציאות המדכאת תחושה של הצלחה בחיים.

טל מספרת כיצד, לאחר שפוטרה מעבודתה וחיפשה מקום עבודה חדש, נאמר לה בצורה ישירה כי לא מעסיקים אותה בשל היותה טרנסגינדרית:

“וניסיתי למצוא מקום עבודה חדש, ואני בלי עין הרע יש לי CV יפה. אהה... ואני לא מוצאת. אני יודעת שהמצב בשוק חרא, והגיל שלי כבר לא משהו. ואני לא מוצאת ולא מוצאת ולא מוצאת. ואז יום אחד מתקשרים... ואז, כשאני כבר ב... בכלל זה מכניס לדיכאון העניין הזה. האין עבודה הזאת. מבחינתי עבודה זה היה מקום... זה היה עוגן מאוד חזק בחיים. ואז אה... ואז גם מתקשרת אליי מישהי שהייתה איתי במקום עבודה אחר. והיא אומרת לי “אני יודעת שאת מחפשת מקום עבודה...” היא עכשיו הקימה חברה. “אני יודעת שאת מחפשת מקום עבודה. אבל אני רציתי שתשמעי את זה ממני, אני לא יכולה להציע לך מקום עבודה אצלי, כי אני חששת מה יגידו הבוסים הדתיים של מקום העבודה במידה ויתגלה להם מה את. ואני בשבילי זה היה כמו לחטוף אגרופ בבטן. [...] היא עוד התקשרה ואמרה לי את זה... עכשיו לך תדע כמה לא התקשרו אליי. לך תדע לכמה מקומות עבודה בכלל לא הגעתי בגלל זה. וזה מכניס אותי לסרטים... היסטריים”.

לעומת טל, אשר רכשה מקצוע, אלה משרטטת קו משותף לטרנסגינדריות רבות אשר לא זכו לרכוש השכלה גבוהה, ובשל אפליה זו מוצאות את עצמן מדורדרות לשולי החברה ואל מעגל הזנות, חשופות לאלומות מינית ופיזית רבה:

“1... דבר גורר דבר. כי אין לך איך להתפרנס. את חייה אצל בן אדם שבאיזשהו מקום ... סוג של סרטור. זה באמת סוג של סרטור. כי אם אני רוצה או לא רוצה אני צריכה לעשות זנות. כי כאילו זה השכר דירה שלי, זה המחיייה שלי וכל הכסף הולך הלאה, זאת האמת. אממ... אחרי חודש שם ... שנאנסתי שם בתל ברוך, נאנסתי. אמ... [נשימה עמוקה] כן זה היה... זה ממש לא פשוט. זה... זה ספציפית לא פשוט כי כן נאנסתי בעוד שלבים בחיים שלי. הן לפני והן אחרי כל התהליך. שם זה פשוט היה נורא נורא קשה כי... גם בשביל לתפקד בסיטואציות האלה אה... צריך משהו שיחזק. אז הייתי מעשנת המון אה... חשיש. אה... ו... כשאת לא בפקוס... אז יש המון אה... את נורא חלשה. ... וכשאת נכנסת לאוטו עם מישהו זר את אוטומטית עוד יותר חלשה. כי כל הכוח בידיים שלו בעצם. אמ... וזהו אז... נאנסתי. אני לא... לא כל כך בא לי להיכנס לפרטים...”.

אלה מציגה את ההשלכות הברוטאליות וההרסניות של האפליה וההדרה המופעלת כלפי הקהילה הטרנסית בשוק החופשי כמו גם באספקטים נוספים בחיים. היא קושרת בין האפליה במקומות העבודה כגורם מעכב הצלחה לחשיפה הרבה לאלימות רחוב כלפי הקהילה הטרנסית שאינה "עוברת", גורם מעכב תחושת הצלחה נוסף.

חשיפה לאלימות – "אלימות פיזית ו... אני חושבת שאלה דברים שדי אטמו אותי

מבחינה... שבאיזשהו מקום כן פיתחתי חרדה מפני אנשים"

הגורם החמישי המדכא תחושה של הצלחה המסתמן מפורשות מתוך סיפורי החיים, וכפי שאלה כבר סיפרה עליו, הינו החשיפה הרבה לאלימות רחוב שאנשים טרנסג'נדריות/ים מתמודדים/ות איתה. המשמעות של גורם זה היא כי אפילו הליכה ברחוב הופכת מורכבת ואף מסוכנת בעבור א/נשים טרנסג'נדרים/ות שאינם/ן "עוברות/ים". אי אפשר למצוא בסיפורי החיים של משתתפיות/ות המחקר התייחסויות רבות לנושא, אך כאשר הן מופיעות הן מתארות אירועים קשים ביותר. נדב מתאר כיצד החשיפה לאלימות היוותה גורם משמעותי מבין הגורמים שהובילו לדיכאון, עליו סיפר מוקדם יותר בסיפורו:

"... וגם בין שנה א' לב' חטפתי מכות בברלין ובין שנה ב' לג' חטפתי מכות במדרחוב בירושלים. [...] והאמת שגיליתי שמאז המכות זה עשה לי ממש פוסט-טראומה. ביליתי איזה משהו כמו חצי משנה ג' בלהיות בדיכאון. ממש להיות כזה בחדר מתחת למיטה. ועוד חצי משנה ג' בלצאת מהדיכאון שזה בערך אותו דבר רק עם אופק חיובי".

הדיכאון מלווה את נדב לאורך זמן רב, ומשפיע על פעולותיו ותפישתו את עצמו במשך שנה שלמה. כמו נדב, גם אלה משתפת את החשיפה לאלימות בחייה, שמשפיעה עליה באופן ממשי עד יום קיום הריאיון ולאחריו. היא מספרת על אלימות רחוב מזרים לצד אלימות זוגית:

"... אלימות פיזית ו... אני חושבת שאלה דברים שדי אטמו אותי מבחינה... שבאיזשהו מקום כן פיתחתי חרדה מפני אנשים. וכן פיתחתי חרדה של לצאת ממקומות שאני מרגישה בהם מודדת. כי עברתי המון אלימות בחיים שלי... המון המון המון אלימות. ו... היום כשאנשים רואים אותי הולכת ברחוב זה נכון, כי היום אני עם הביטחון שלי, ואני יודעת מי אני ואני שלמה עם עצמי. ומי שידבר אלי לא במקום גם יקבל נעל לראש. אני גם היום יכולה להחזיר לאותו בן אדם. אבל אנחנו לוקחים

עשר שנים אחורה וכאילו... אה... אה... שהיו מנפצים לי בקבוקים על הראש והרגליים... סתם כי הלכתי ברחוב. אתה מבין? אז כן עברתי המון המון דברים אלימים בחיים שלי. אתה יודע, הבן זוג האחרון שלי אה... אה... כן אנס אותי, וכן עשה לי... וכן הוריד לי דם... מהמון המון פתחים בגוף. ו... עברתי אונס נורא קשה איתו. שזה היה במשך חודשיים שלמים. ... אני לא יודעת אם זה תיסבך אותי, ואני לא יודעת אם זה עשה לי משהו חוץ מזה שזה עשה לי אה... שאני מאז מר... כל פעם שאני עושה סקס אני מרגישה שאני נאנסת. זה משהו ש... ואני הלכתי לטיפולים ואני הלכתי למרכז לנפגעות. אני הלכתי. אבל זה לא משהו ש... שאני מדברת עליו וזה לא מכאיב לי, זה לא עושה לי עצוב, זה לא אה... זה משהו שתיסבך אותי, נכון. כי אני לא יכולה היום לפתח שום סוג של מערכת יחסים נורמאלית עם גבר. אני לא יכולה".

אלה ונדב מדגימים בסיפוריהם כיצד האלימות הרבה, לא רק ששמה אותם בסיכון פיזי ונפשי, אלא ממש משפיעה על תפיסתן/ם את עצמם/ן ועל התנהלותן/ם בחייהם/ן.

כפי שניתן לראות מסיפורי החיים, חלק מהגורמים המדכאים תחושה של הצלחה קשורים בצורה ישירה לגורמים המקדמים תחושה של הצלחה, וחלק קשורים בצורה עקיפה. לא ניתן להבין בצורה מעמיקה כיצד לסייע לא/נשים טרנסג'נדרים/ות לפתח תחושה של הצלחה בחייהן/ם ללא הבנה מעמיקה של הגורמים המהווים מכשול ומדכאים תחושה זו. מודל שלילי, חוסר הגדרה, השיח על הטרנסיות, אפליה במקומות עבודה וחשיפה לאלימות, הם רק הגורמים המדכאים שבלטו בסיפורי החיים של משתתפות/י מחקר זה, בעוד, כפי שהובא בפרק סקירת הספרות, חייהן/ם של א/נשים טרנסג'נדריות/ים רצופים באינטראקציות שליליות עם הסביבה הנובעים מבורות וטרנספוביה.

המלצות והערות של משתתפי המחקר לפרקטיקה טיפולית

לאחר שסימנתי הגדרות שונות למונח הצלחה לצד גורמים המקדמים ומדכאים תחושה של הצלחה בסיפורי החיים של משתתפות/י המחקר, בתת פרק זה אני מבקש לסמן כיצד המשתתפות/ים רואים/ות את תפקידן של נשות המקצוע, שנמצאות בקשר מקצועי-טיפולי עם הקהילה הטרנסג'נדרית. נשות המקצוע סומנו כגורם מלווה לתהליך המוביל לתפיסת ההצלחה בחיי הפרט. ישנה הסכמה רחבה בקרב המשתתפות/ים כי הן באות לסייע ולקדם את תפיסת ההערכה העצמית ואת חווית החיים של הפרט איתן/הן באות בקשר טיפולי. לאחר ששיתפו אותי בסיפור חייהן/ם, ביקשתי מן המשתתפות/ים לתת

המלצות לנשות המקצוע. מתוך המלצות אלו ניתן לשאוב הבנה מעמיקה על תפקידן בקידום תחושת ההצלחה בחייהן/ם של משתתפות/י המחקר, כמו גם על המקומות בהן הקהילה המקצועית נתפסת כגורם מדכא ומכשיל.

בניסוינו לרכז נקודות מרכזיות סימנתי חמש תמות: **אישור** – חוסר שפיטה וקבלה של הזהות הטרנסגינדרית; **הבנה של זהות מורכבת** – התייחסות לזהות הטרנסגינדרית כמרכיב אחד מתוך מרכיבי זהות רבים; **קידום אושר** – אל מול קידום תפקודיות חברתית; **הקשבה ולמידה** – גישה אקטיבית ללמידה של טרנסגינדריות; **והבנת מקור הקושי** – קבלת עמדה כי הבעיה היא בהתייחסות החברה לטרנסגינדריות ולא באדם/אישה הטרנסגינדר/ית. תמות אלו יכולות לשמש כמו מצפן לאשת הטיפול העובדת עם טרנסגינדריות/ים.

אישור – "אתה לא חייב להסביר שום דבר לאף אחד, אתה צודק, אתה נכון"

משתתפות/י המחקר סימנו כקושי, במפגשים שהיו להן/ם עם גורמי טיפול, כמו גם עם החברה הכללית, את העובדה כי תמיד עליהם/ן להסביר את עצמם/ן, לנמק ולהצדיק את תחושותיהם/ן. מתוך המלצותיהן/ם של משתתפות/י המחקר ניתן לזהות קריאה לאישור הזהות כאותנטית ולקבלה מיידית ובלתי מותנית. נדב קורא לדרישה זו "מיצוב כבעלי ברית":

"או... זה גם באמת ההבדל בין אתה בסדר כמו שאתה לבין להיות טרנס טוב כמו כל דבר אחר כאילו... זה לא לקבל אותך כי אתה שונה, זה לא ליברל כאילו, אתה מבין, זה לא קבלת השונה לתוך הכתלים של הנורמה זה הרחבה. אתה לא חייב להסביר שום דבר לאף אחד, אתה צודק, אתה נכון. כאילו מין... אולי זה מה שחסר לי כי זה גם מה שמשמע ממך שאמרתי לך והחוסר וודאות והחוסר בטחון והצורך בחיזוקים של כאילו אמ... חיזוק האינדיבידואליות?"

כמו נדב, גם אלה מדברת על הצורך בקבלה אוטומטית. היא שמה דגש על התרת המחסומים שבסטינג הטיפולי, ובמערך הכוחות המובנה בין מטופל/ת טרנסגינדר/ית למטפל/ת סיסגינדר/ית:

"שייתנו להם את ההרגשה הכי טובה בעולם. שהם הכי בסדר בעולם. שאנחנו, אנחנו כמטפלים, לא בסדר. אנחנו כבני אדם לא בסדר. ואנחנו פה בשבילכם. כי זה ... נותן הרגשה כל כך מדהימה כי באמת, שוב פעם, זה מה שהיה לי עם לימור, העובדת סוציאלית שלי בקידום נוער, ועם איילה

המנהלת. הם פשוט נתנו לי להרגיש שאני בן אדם, שאני שווה לכלל הבריות, שזה משהו שלא הכרתי ואני עד היום לא מכירה את זה, הם האנשים היחידים שנתנו לי את ההרגשה הזאת. שזה משהו חשוב מבחינתי, מאוד חשוב מבחינתי. אל תיתן לבן אדם להרגיש שהוא מטופל, נחקר, לא משנה מה. תן לו להרגיש שהוא החבר הכי טוב שלך, שאתה לא שופט אותו ואתה לא פה בשביל לשפוט אותו, אתה פה בשביל לעזור. זה משהו שאני חושבת שהעובדים הסוציאליים והפסיכולוגים למיניהם די איבדו בשנים האחרונות”.

בעוד נדב ואלה מתייחסים לקשר הטיפולי בין אשת המקצוע לטרנסג'נדרים/ות בתוך "חדר הטיפולים", לימור מבקשת לקחת את השיח למקומות פרקטיים. היא מרחיבה את הדרישה לאישור אוטומטי, ושמה דגש על העובדה כי הפרט הטרנסג'נדר/ית זקוקה לאישור נשות המקצוע כדי לעבור את התהליך ההורמונאלי ו/או הכירורגי להתאמת הגוף לתחושת המגדר:

“אני חושבת שיש צורך לבטל כל מחסום שנמצא בין אנשים טרנסג'נדרים לשינוי שלהם. לשינוי מגדרי. כל מחסום. אל תבררו, אל תבדקו, אל תניחו שאתם יודעים יותר טוב, אל תנסו לבדוק [...] אל תנסו לדאוג שאולי אה... אה... אנשים אחר כך יתחרטו. אני בעד של... לוועדה בתל השומר יהיה זמן המתנה של כמה זמן שלוקח להכין את חדר הניתוח. אמ... אה... ואני ממש ממש לא חושבת שזו... החלטה שצריכה להיות באיזושהי צורה בעיניהם של איזשהו אדם מטפל. אני חושבת שהרבה מאוד מאוד הרבה הרבה הרבה נזק נעשה להרבה מאוד אנשים טרנסג'נדרים אממ... מהניסיון של אממ... של רופאים שמושפעים, רופאים ומטפלים, שמושפעים מעמדות טרנספוביות כלפי ה... של החברה שלנו. אה... לנסות להציל אנשים טרנסג'נדרים מעצמם ומהטרנסג'נדריות שלהם, זה בא בהרבה הרבה מאוד צורות. אבל זה הדבר הכי פוגעני. זה שם את ה... את המטפל בעמדה אה... בעמדת המדכא פשוט, כלפי אנשים טרנסג'נדרים, אה... ובעמדת השוטר. זה לא רק שובר אה... באופן מוחלט את ה... את האמון של הרבה מאוד אנשים טרנסג'נדרים במטפל, ובאמונה שהוא שם בשבילם ולטובתם, אה... זה בעיני לא אתי”.

לימור קושרת בין הפרקטיקה הנהוגה כיום, של שאלות לבירור האותנטיות של תחושות המגדר שהמטופל/ת מבטא/ת, לדיכוי החברתי המופעל כלפי טרנסג'נדריות/ים. מטפל/ת שאינה/ו מקבל/ת את האמת האישית של המטופל/ת מפנים עמדות טרנספוביות, הפוגעות ביכולת של אשת הטיפול לרכוש את אמונה/ה של המטופל/ת הטרנסג'נדר/ית. לדידה, מי שמבקש/ת לקדם ולעזור למטופל/וה צריך/ה להשתחרר מהפנמת העמדות המדכאות הללו.

הבנה של זהות מורכבת מעבר לטרנסג'נדריות - "הזהות המגדרית שלנו היא לא הדבר

הראשון שצריך להכתיב את האינטראקציה איתנו"

נקודה מרכזית נוספת שעלתה מתוך ההמלצות לנשות הטיפול הייתה שלא להתרכז אך ורק בזהות הטרנסג'נדרית של המטופל/ת. גם כאן למעשה מצביעות/ים משתתפיות/ים המחקר על סממן של חוסר קבלה. במקרה זה לא מדובר בחוסר קבלה של הזהות הטרנסג'נדרית, אלא על חוסר קבלה של האפשרות כי זהות המגדר אינה הנושא המרכזי המעכב את רווחתו של הטרנסג'נדר/ית. יש כאן הצבעה על צמצום זהותו של המטופל/ת לכדי יחידה אחת משלל היחידות המרכיבות את זהותה/ו ובכך, לעיתים רבות, פספוס של אפשרויות לטיפול מועיל. נדב מביע תסכול רב מנקודה זו:

"התחלתי לעשות טיפול. ניסיתי לעשות טיפול כמה פעמים. וכל הזמן המטפלות רצו לחפור איתי על הזהות הטרנסית שלי ו... אולי אחת מהן זה היה בתקופה שזה היה רלוונטי אבל אה... אבל נראה לי ש... כאילו... אני כאילו כל הזמן יותר ויותר זה אבל חושב כבר די הרבה שנים ש... כאילו אני לא מתחבט בשאלה הזאת. אני התחבטתי הרבה לגבי מה זה אומר ומה זה אומר לגבי אבל אני לא... כאילו זה משהו ש-I resolved it, אבל זה היה גם דבר טוב בשבילי. זה לא היה איזה משהו שהייתי צריך לפתור בניגוד למטפלות שלי לפסיכולוגיות שלי שהן מאוד רצו להתעסק בזה."

גם עודד מזהיר מפני הפספוס הגדול שקיים בצמצום זהותה/ו של המטופל/ת רק לכדי הזהות המגדרית:

"אני לא יודע מה להגיד חוץ מכל הדברים הבנאליים מאוד של אנחנו גם בני אדם, והזהות המגדרית שלנו היא לא הדבר הראשון שצריך להכתיב את האינטראקציה איתנו. ו... זה משהו למשל שאני מאוד מעריך ב... באינטראקציות שלי עם ד"ר גופן מהמרכז הגאה, שכאילו הזהות המגדרית שלי היא חלק מהספקטרום שבו היא מטפלת בי, אבל זה לא הדבר היחיד. [...] והייתי רוצה שמטפלים ומטפלות, או בכלל אנשים מהתחום המקצועי של אה... שאתה עוסק בו, כשהם יבואו לתקשר איתנו שיבינו שיש עוד כמה דברים שמטרידים אותנו כמו אם רבתי עם אימא שלי אתמול, או אם הבת זוג שלי עזבה אותי או כמו אם אה... לא יודע... אני מפחד ליציבות של העבודה שלי, או אם יש לי כסף לשלם את השכר דירה, שזה הכל דברים שלפעמים יש להם ממשק לזהות המגדרית שלנו, אבל הם עניינים בפני עצמם."

עודד משתף כי לא רק שצמצום הזהות מפספס את המטרה והופך את המפגש הטיפולי למיותר, אלא שעצם ההתייחסות למורכבות הזהות היא אספקט מקדם. התייחסות לזהות המגדרית כ"עוד מרכיב" מיני רבים, מקדמת את היכולת לראות הצלחה בחיים ולעמוד על עוצמתו של הממשק בין הבעיות שהמטופל/ת מבקש/ת לפתור, לבין הזהות הטרנסג'נדרית. לפעמים יימצא כי קיים קשר חזק ובלתי ניתן להפרדה, ולפעמים יימצא כי אין כל קשר ויהיה ניתן להתמקד בפתרון אפקטיבי.

הקשבה ולמידה – "והן גם אף פעם לא ידעו כלום. go get a fucking book כאילו... "

כדי להבין את מורכבות הזהות של הפונה, על נשות הטיפול לאמץ פרקטיקה של הקשבה ולמידה אקטיבית. משתתפות/י המחקר מציינים/ות, כי על המטפלת להשתחרר מהנחות מוקדמות, ולהכיר בידע ובתפיסות של הפונה הטרנסג'נדרית. מאי מציינת לטובה את המטפלת שלה, וממליצה להקשיב ולשאול. היא מדברת ספציפית על פנייה במגדר המתאים לפונה העומד/ת מולה, אך ניתן לשאוב מכך פרקטיקה כללית לשיח טיפולי:

"בקטע המגדרי זה יותר רלוונטי ש... היא היא... זאת אומרת דיברתי בלשון נקבה, אז היא הבינה וזרמה כבר, אפילו לא הייתה צריכה לשאול. עכשיו, זה בסדר לשאול אני חושבת, זאת אומרת יש כאלה שפחות נוח להם ויש שיותר, אבל אם יש דילמה עדיף לשאול מאשר לא לדבר בכלל ולטעות. אהה... זאת אומר עדיף כן לדעת מה... מה המטופל או המטופלת רוצים ו... זה בקטע של הפנייה המגדרית".

מאי מצביעה על כך כי על המטפלת להיות קשובה/ה לפרט שמולה/ו, ולפגוש את אותו/ה פרט במקום המתאים לו/ה. היא ממליצה, במקרה של אי ודאות, לשאול. השאלה עצמה מאפשרת שיח פתוח על כך, וממחישה למטופל/ת כי המטפלת/ת פתוחה/ה לנושא, וכי אין זה טאבו שלא מדברים עליו. היא מעבירה את האחריות מאפשר הנושא והלמידה מהמטופל/ת אל המטפלת.

גם נדב מעביר את האחריות מהפונה אל אשת המקצוע, ומתמקד בציפייה של אשת הטיפול כי ייקח על עצמו תפקיד אקטיבי של מורה ומחנך. הוא דורש מאשת הטיפול להיות אקטיבית בלמידתה, ולהבין כי עליה ללמוד ולא עליו ללמד, ומשתף כיצד לקיחת האחריות ללמידה סימן לו כי עומדת מולו מישהי שניתן לסמוך עליה:

“והן גם אף פעם לא ידעו כלום. go get a fucking book כאילו... ואז הלכתי לפסיכולוגית ממש אה... והתחלתי טיפול ממש אחלה. וגם היא בעיקר דיברה איתי על מה שהיה מפריע לי. היא פשוט כיבדה את מי שאני. וגם היא פעם ניסתה לשאול שאלה ואמרתי לה בקול מאוד כועס שתלך לקרוא ספר והיא עשתה את זה. אז אני מעריך!”

גיימס מצביע על כך כי הידע הרלוונטי ביותר למתן מענה לפונות/ים טרנסג'נדרים/ות נמצא אצל הא/נשים הטרנסג'נדריות/ים עצמם/ן, ומזהיר כי אל למטפלים/ות סיסג'נדריות/ים להניח כי הן/ם יודעיות/ות טוב יותר. הוא מזמין את הקהילה המקצועית להיעזר בקהילה הטרנסג'נדרית:

“הייתי שמח אם נניח מטפלים היו נכנסים לרשימת התפוצה הטרנסית והיו כותבים “יש לי מטופל טרנס, יש לו שאלות כאלה וכאלה...”. אולי פונים לנורה [גריןברג]. דווקא מטפלים שיש להם ידע מוקדם לפעמים הם הרבה יותר בעייתיים כי הם חושבים שהם יודעים. זאת הבעיה.”

נדב קורא להנגשת מקצועות הטיפול לקהילה הטרנסג'נדרית, ומבקש להרחיב את הפריזמה מאשת הטיפול הפרטית אל הפרקטיקה הטיפולית הרחבה. הוא מצביע על כך שיש חומר מקצועי בנושא זהות טרנסג'נדרית, ומבקש ליצור התמחות טיפולית בנושא:

“מה שעולה לי לראש כמו שיש טיפולים פמיניסטיים שהם women oriented, שהם מכוונים לנשים. אני רוצה שיהיו כאלה לטרנסים. שלמטפל יהיה רקע בלימודי מגדר. כאילו איזשהו רקע. זה לא חייב להיות תואר, אולי איזשהו תחום התמחות למשל. אה... הרבה חומר שנגיש גם.”

אלו הן ארבע הצעות פרקטיות, שבבסיסן עומד הצורך כי המטפלים/ות עצמם/ן ייקחו תפקיד אקטיבי של למידה והקשבה למטופל/ת שמולן/ם. בצירוף נקודות אלו מסתמן כי הלמידה צריכה להיעשות בשלושה מישורים: למידה מהמטופל/ת, למידה מן החומר המקצועי הקיים, ולמידה מהקהילה הטרנסג'נדרית.

כידום אושר – “האושר של אנשים טרנסג'נדרים נספר בפחות מתפקוד חברתי”

כמו נדב, המציף את הצורך בהתמחות טיפולית סביב זהות מגדרית, גם לימור מעלה צורך בשינוי הנדרש ברמת המאקרו של מקצועות הטיפול. היא מבקשת להצביע על מטרת הטיפול בנושא הדורש

בחינה מחדש. לתפיסתה, בעוד מקצועות הטיפול כיום ממוקדים בתפיסה של קידום תפקוד חברתי-יצרני, על הטיפול לקדם את המטופל/ת דווקא לתחושה של אושר:

“באופן כללי זה שזה קשור מאוד להיסטוריה ולאופן שבו מערכות בריאות הנפש ומערכות אממ... סוציאליות ומערכות של טיפול בנויות כדי אה... לא כדי ליצור חברה מאושרת ולא כדי... בנויות מיסודן מתחילה של המקצוע הזה של פסיכולוגיה וטיפול סוציאלי לא בנויות כדי לייצר חברה מאושרת לא בנויה כדי לייצר חברה חופשית. זו פשוט לא המטרה. מי שבא לטיפול סוציאלי זה לא מעניין את אותו עובד סוציאלי מה יעשה אותו מאושר בחיים ואם אה... וכל הדברים האלה. מה שחשוב זה אנשים מתפקדים חברתית. ו... בגלל שאנשים בחברה שלנו צריכים לתפקד ולייצר רווח חומרי עבור השליטים בחברה ו... אממ... זה חלק ממה שקורה מול אנשים טרנסג'נדרים. אממ... האושר של אנשים טרנסג'נדרים נספר בפחות מתפקוד חברתי. תפקוד חברתי אומר שאנחנו לא יכולים לתת לאנשים להסתובב ולעשות מה שבא להם עם המגדר שלהם. אממ... זאת הסיבה שבעצם הרבה מאוד מהאנשים המטפלים הופכים להיות מה שנקרא gateway, סליחה, מה שנקרא gate keeper כלומר הופכים להיות אממ... שומרי הסף של אה... של תהליך השינוי המגדרי. שזה מקום מאוד מסוכן ומאוד לא אתי בעיניי להיות בו”.

לימור מנתחת את החברה כפי שהיא רואה אותה, וטוענת כי הטרנסג'נדריות בבסיסה מערערת על הסדר החברתי הקיים, ולכן נתפסת כמעכבת או פוגעת בתפקוד של המטופל/ת כפרט תורם לחברה. בבסיסה היא רואה כיום את מקצועות הטיפול כחלק מהמערכת המדכאת, המבקשת לשמור על הסדר הקיים. היא קוראת לנשות הטיפול להתמקד בקידום האושר על פני קידום התפקוד היצרני, אם ברצונן להיות בנות ברית אמיתיות. את הביקורת הזו משמיעה לימור כלפי מקצועות הטיפול בכלל, ולא ספציפית על הטיפול בטרנסג'נדרים/ות, אך מדגימה כיצד אלו הופכים להיות מקדמי הסדר החברתי ולא מקדמי רווחתו/ה של הפרט, בשל הצורך של הפונה הטרנסג'נדר/ית באישור הגורם המטפל לצורך תהליך ההתאמה המגדרית.

הבנת מקור הקושי - "ההבנה שהעולם הוא טרנספובי"

הנקודה האחרונה העולה מהמלצות המשתתפים/ות לפרקטיקה הטיפולית ממשיכה בקו ישיר את דרישתה של לימור לשינוי בגישה הטיפולית, ומתייחסת לאספקטים של שינוי מחשבתי. משתתפיות

המחקר מעלים דרישה כלפי נשות המקצוע, להבין כי הבעיה והקושי שאנשים טרנסג'נדריות/ים מתמודדים איתם אינם טמונים בזהות המגדר, כי אם בטרנספוביה השרויה בחברה. על הבנה זו להתבטא בסטינג הטיפולי, ועל המטפלות/להעלות זאת על פני השטח. כך מסביר זאת נדב:

“פתאום עולה לי ההבדל בין טרנס-פרנדלי לטרנס-פוזיטיב, כמו שאני מבין אותו. אחד הדברים המקדמים [...] היא ההבנה שהעולם הוא טרנספובי. כאילו שכל המחשבות השליליות האלה, הן מגיעות איפשהו, שיש להן מקור שמכניס אותן לתוכי, שיש פה תרבות שולטת ודומיננטית. שזה דבר שהוא לכאורה נורא נורא מובן מאיליו אבל כשזה נשמע כמו הקול הפנימי שלך אז זה לא תמיד קל לאתר את זה. אז גם היכולת להפריד בין מה שלך למה לא שלך, זה מאוד חשוב”.

גם בנקודה זו לימור מבקשת להעלות את ההבנה הזו למישור של ההשלכות הפרקטיות:

“הרבה פעמים תהיתי לעצמי אה... “רגע... אז אולי אני בסך הכל טרנסית כי התעללו בי בילדות וכי היה לי כל כך קשה וזה וזה... אממ... ואז הייתה התגלית המאוד חשובה שלי... אה... כשהבנתי בעקבות משהו שכתבה ריקי-אן ווילצ'אנס, היא פעילה טרנסג'נדרית אמריקאית יהודייה, גם ניצולת גילוי עריות, אממ... והיא כתבה משהו מאוד חשוב. זה לא שאנשים נעשים אנשים טרנסג'נדרים בגלל שהם עוברים התעללות. ילדים טרנסג'נדרים פגיעים במיוחד להתעלות בגלל שאנשים אה... ש... שיש בהם הנטייה להתעלל בילדים ידעו ללכת ישר לילדים הטרנסג'נדרים... אה... היא כתבה את זה בצורה מאוד מדויקת. מה זה ילדים טרנסג'נדרים? זה ילדים מבולבלים, מנותקים מהחברה בדרך כלל, שמאוד צריכים מבוגר אה... לסמוך עליו, שהם מבולבלים לגבי הגוף שלהם ומה טוב לגוף להם, רגילים להיות מנותקים מהגוף שלהם... אממ... לא יודעים כל כך מה נורמאלי ומה לא ומה בסדר ומה לא. לא סומכים אה... על הסביבה בהכרח מספיק כדי לספר, תלתיים אה... היא אמרה, היא סיימה את התיאור הזה בזה היא אמרה שאם יש... “אם יש כרישים במים, ההתקפה החברתית על ילדים טרנסג'נדרים חייבת למשוך אותם”. אממ... וזה אני חושבת מאוד נכון. זאת אומרת צריך להבין את הדברים האלה מתוך הבנה ש... זה חלק מהאופן שבו... חלק מובנה מהאופן שבו החברה שלנו מתייחסת לאנשים טרנסג'נדרים”.

לקריאות אלו של נדב ושל לימור יש משמעות הן ביחס לאופי הטיפול והן ביחס למישור החברתי. הדרישה לשינוי מחשבתי סביב מקור הקושי איתו מתמודדים/ות אנשים טרנסג'נדריות/ים בקרב נשות הטיפול, נקשרת לנקודה הראשונה, והיא האישור הבלתי מותנה של הזהות הטרנסג'נדרית. ראיית

הזהות הטרנסית לא כמקור לקשיים ולבעיות שהפונים מתמודדים איתם, אלא ראיית הטרנספוביה המצויה בחברה כמקור לאלו. קריאות אלו יכולות להצביע על האחריות שיש לקהילה הטיפולית למצב החברתי ולמאבק בטרנספוביה. אף כי הסך לא אומרות/ים זאת במפורש, ניתן להסיק כי קיימת ציפייה, התואמת את הערכים עליהם נשען מקצוע העבודה הסוציאלית, ליציאה מן המקום הניטרלי, ויש שיטענו אף המדכא בניטרליות, לפעולה לשינוי חברתי אקטיבי.

תת פרק זה, המסכם את פרק הממצאים, מלמד על התפקידים שממלאים גורמי הטיפול בחייהם של מטופלות/ים טרנסג'נדרים/ות ועל הציפיות של מטופלים/ות אלו מגורמי הטיפול. כעת אעבור לפרק הדיון בו אחבר בין פרק סקירת הספרות לפרק הממצאים.

דיון

טרנסג'נדריות וטרנסג'נדרים מוצאים/ות עצמם/ם בתוך חברה, שעל פי רוב מחלישה ומדירה אותם/ן בשני מישורים. המישור הראשון מתבטא בהעלמת הטרנסג'נדריות מן השיח הציבורי, אשר משאירה טרנסג'נדרים/ות רבות/ים ללא יכולת להבין את תחושתיהם/ם, וכן בתחושת בדידות. השיח הרווח בנושא טרנסג'נדריות מקורו ברפואה ובפסיכיאטריה, אשר בדרך כלל מתייג לשלילה ומנציח תפיסה פתולוגית. המישור השני מתבטא באפליה תעסוקתית (הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון)- איסור הפליה בשל זהות מגדרית, התשע"ג-2013), המותרת על פי חוק, ובחשיפה לאלימות פיזית, מינית, נפשית וכלכלית. ניתן לראות כי רוב המחקר הקיים כיום סביב הזהות והקהילה הטרנסג'נדרית אינו חף מתפיסות אלו, ומתרכז בקשיים ובמכשולים הניצבים בפני טרנסג'נדריות/ים או בתהליך כינון הזהות הטרנסג'נדרית. המחקר שלכפניכ/ם ביקש, תוך הכרה במציאות החיים המורכבת של א/נשים טרנסג'נדרים/ות, לראות במשתתפים/ות בו פרטים מסוגלים (capable), בעליות כוחות וקול משל עצמם/ם ובעליות בעלות (ownership) על הידע הרלוונטי לחייהם/ם. בפרק זה אקשור בין ממצאי המחקר למחקרים שהוצגו בפרק סקירת הספרות, במטרה להצביע על הממצאים העיקריים של המחקר, תוך התייחסות לשאלות המחקר העיקריות המבקשות לסמן מהי הצלחה בעיני משתתפיות/ות המחקר, ומהם הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בקרב טרנסג'נדרים/ות. לאחר מכן אציג את תרומת המחקר וייחודו, מקומי כחוקר ביחס למחקר, מגבלות המחקר, וכן המלצות לפרקטיקה הטיפולית ולמחקרי המשך.

שאלת המחקר הראשונה במחקר מבקשת להגדיר מהי הצלחה בעיני משתתפות/י המחקר והיא מהותית להבנת הגורמים המקדמים תחושה זו. כאמור, זיהיתי מתוך סיפורי החיים של משתתפות/י המחקר ארבע נקודות שונות העונות להגדרת המונח "הצלחה" (עמ' 38): "לעבור" מגדרית, מדדים הגמוניים, תחושת רווחה פנימית, והחיים עצמם. רוב הספרות המקצועית הדנה במונח זה יוצאת מתוך פרספקטיבה של הישגיות, ומונעת מחשיבה הגמונית, המעבירה קו ישיר בין רווחתו של הפרט והחשיבות שפרט זה משליך על הצלחה כלכלית-חברתית. תפיסה זו של הצלחה מתיישבת עם תפיסתם/ן של משתתפות/י המחקר כי השגת יעדים "הגמוניים" כמו עבודה יציבה ומתגמלת, זוגיות ומשפחה, מעידים על הצלחה. חשוב לסמן כי במקרה של הקהילה הטרנסגינדרית, כפי שעולה מסיפורי החיים, מדדים אלו נראים כדמיוניים ובלתי אפשריים לא/נשים טרנסגינדרים בתחילת תהליך השינוי המגדרי, ולכן הם מקבלים משנה תוקף כמדדים להצלחה כאשר הם אכן מושגים.

מתוך המחקר עולה גם כי המשתתפות/ים רואים/ות בתחושת רווחה פנימית כסממן להצלחה. הגדרה זו תואמת את גישתה של הפסיכולוגיה החיובית, הרואה במימוש צרכים פנימיים כגון צמיחה, הגשמה עצמית ואינטימיות, מדדים להצלחה. גם כאן ניתן לומר כי תפיסה זו מקבלת משנה תוקף כאשר מדובר בא/נשים טרנסגינדרים/ות, שכן כאוכלוסייה מודרת הנמצאת תחת דיכוי, נערמים מכשולים וקשיים רבים בפניהם/ן בדרך לתחושה פנימית זו. משתתפות/ים המחקר משתפות/ים בסיפורי חייהם את הניתוק מתחושותיהם/ן הפנימיות שכפו על עצמם/ם כדי להמשיך ולהתנהל בעולם "הנורמטיבי", ואת תחושת ההקלה והשחרור כאשר השלימו עם תחושותיהם/ן, והחלו לחיות את עצמם/ם במעגלים שונים ומתרחבים.

ניתן לסמן כי תפיסת המשתתפות/ים במחקר לפיה ביטוי מגדרי אשר "עובר" את מבחן החברה הרחבה הוא מדד להצלחה, היא יוצאת דופן ומחדשת בספרות הקיימת על תפיסות של הצלחה. אומנם אפשר לטעון כי זהו מדד ייחודי לא/נשים טרנסגינדריות/ים, שכן הם/ן מבקשות/ים לבצע מעבר או שינוי מגדרי, אך אני מבקש לבחון מדד זה מתוך התיאוריה הקווירית, ולטעון כי גם פרטים סיסגינדריים מתמודדים אל מול מבחן הצלחה זה. באטלר (Butler, 1993) מסמנת כי מי שאיננה עונה לתכתיבי החברה על גבריות/נשיות בהתאם למינה/ו חשוף/פה לענישה חברתית. סימון המעבר המגדרי המבוקש

על ידי משתתפות/י המחקר כהצלחה, מאיר מבחן בו עומדת כל בן/בת אנוש למעשה, ומדגים את קביעתה של באטלר.

בסימון המעבר המגדרי כמדד להצלחה קיימת התכתבות מעניינת עם סימון החיים עצמם כטרנסגינדרים/ות כביטוי להצלחה, אשר בתורו מתכתב, אם כי לא באופן ישיר, עם הגישה הקווירית שמציג הלבסטם (Halberstam, 2011) לכישלון. הוא מצביע על כך כי הקוויריות משוחררת מקיבוען מחשבת, ובכך יוצרת ידע חדש ובהשלכה הכישלון מהווה מודל חדש להצלחה. פרקטיקות קוויריות שאינן עומדות בסטנדרטים של החברה ההגמונית להצלחה יוצרות צורות התקיימות יצירתיות יותר ושיתופיות יותר. בדומה לכך, מצביעים/ות המשתתפות/ים במחקר כי חיים כטרנסגינדר/ית מהווים מודל חדש, היוצא כנגד התפיסות הרווחות בחברה על מגדר ועל הצלחה, ובכך יוצרים אלטרנטיבה חדשה ויצירתית לחיים.

גורמים מקדמי תחושת הצלחה

בסקירת הספרות הוצגו שני מודלים הבוחנים עידוד ושימור תחושה של הצלחה: המודל של קאנטוול-ווילסון (Cantwell-Wilson, 2002) אשר קושרת את המונח הצלחה למונח "מסוגלות עצמית" ומסמנת "מקורות מידע" חיצוניים המשפיעים על תפיסת ההצלחה של הפרט; והמודל של הייז ווטסון (Singh, Hays & Watson, 2011) הקושרת את המונח הצלחה למונח "חוסן נפשי", ומסמנת אסטרטגיות פעולה אישיות שמקדמות תחושה זו. בתוך ממצאי המחקר שלפנינו ניתן למצוא הקבלה בין הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בשני המודלים השונים.

שלושה מתוך "מקורות המידע" שמסמנת קאנטוול-ווילסון (Cantwell-Wilson, 2002) מקבילים לשלושה מתוך הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה, כפי שסומנו על ידי משתתפי המחקר: "ביצועיות של הצלחה", הגורס כי אתגרים שהפרט עבר בעברו בהצלחה יעודדו תחושת מסוגלות כלפי אתגרים דומים בעתיד, תואם את השיח בסיפורי החיים סביב "מרחבים בטוחים להתנסות מגדרית" (עמ' 48). ההתנסות החיובית במרחב בטוח עודדה את משתתפות/י המחקר להתנסות בביטויים מגדריים בספרות רחבות, שנתפסו בעיניהם כפחות "בטוחות"; מקור המידע "אחרים שהצליחו" המבטא את הצורך במודלים קודמים שעמדו בהצלחה באתגר העומד בפני הפרט, מקביל לסימון "מודל חיובי" (עמ' 90).

51) כמקדם תחושה של הצלחה ו"מודל שלילי" (עמ' 74) כמדכא תחושה זו; מקור המידע "עידוד חיצוני", המדגיש את חשיבותה של רשת תמיכה והכרה חיצונית, כמעט זהה ל"הכרה חיצונית" (עמ' 61). אף כי לא סומנו כגורמים מקדמי הצלחה באופן גורף בכל סיפורי החיים, גם המקום של מלווה חברתית ואשת מקצוע תומכת ומבינה כגורמים מלווי תהליך ההצלחה מתאימים למקור מידע זה. כמוה גם גרדרסוטייר, דיטמאר ואספינאל (Gardarsdóttir, Dittmar & Aspinall, 2009) קושרים פיתוח ותחזוק מערכות יחסים ומערכת תמיכה חברתיות עם תחושת הרווחה הסובייקטיבית של הפרט. הם מסמנים גם הקשר בין תחושת רווחה סובייקטיבית זו ותפיסת הצלחה תעסוקתית וכלכלית, מכיוון שאלו מצביעות על הכרה חברתית חיצונית במסוגלותו ובהישגיו של הפרט. בקשרים אלו ניתן למצוא הסבר לסימון אפליה בתעסוקה וחשיפה לאלימות כגורמים המדכאים תחושה של הצלחה בסיפורי החיים של משתתפות/י המחקר, שכן אלו מצביעים על חוסר בהכרה חיצונית הכה נדרשת.

למרות שקשה להפריד בצורה סטרילית בין מקומה של החברה ומקומו של הפרט בתוך ממצאי המחקר, והפרדה זו הינה מלאכותית, חשוב לשים דגש על תפקידם של הפרט, הידע שברשותו ותפיסותיה/ו, בקידום תחושה של הצלחה בחייו/ה. כפי שממצאי המחקר, מראים ליכולת לשיים ולהגדיר את תחושותיהם/ם של המשתתפים/ות תפקיד חשוב, ואולי אף ניתן לסמן יכולת זו כגורם מפתח. כך מצאו במחקרן סינג, הייז ווטסון (Singh, Hays & Watson, 2011) כי הנקודה בה יכלו להגדיר את זהותם/ם סומנה כנקודת מפתח המגבירה את החוסן הנפשי של משתתפות/י המחקר. כמו כן הן מסמנות באותו מחקר את היכולת לפתח תחושה של תקווה לעתיד כמקדמת חוסן נפשי, סימון העומד בחפיפה עם המקום של אופק, בחירה וקול בקידום תחושת ההצלחה בחייהם/ן של משתתפות/י המחקר שעומד לפניכם/ם. חפיפה נוספת בין ממצאי המחקר של סינג, הייז ווטסון (Singh, Hays & Watson, 2011) למחקר זה ניתן לראות בסימון את היותם/ן של משתתפות/י המחקר שלהן טרנסג'נדרים/ות, ובכך משבשות/ים את התפיסה הטרנספובית הקיימת בחברה הרחבה, כנקודת כוח המעודדת תחושה של חוסן נפשי. סימון זה מקביל להצגת הטרנסג'נדריות כגורם משחרר מן החשיבה ההטרונורמטיבית שהוצגה על ידי משתתפות/י המחקר הנוכחי. לבסוף ניתן להשלים את החפיפה בין ממצאי המחקר המובא לפניכם/ם לממצאי המחקר של סינג, הייז ווטסון (Singh, Hays & Watson, 2011) בהארה של גורם מלווה תהליך של הצלחה אשר נמצא בצורה בולטת רק במיעוט מסיפורי החיים והוא "חשיבה אופטימית", אשר מסמנת מיקוד שליטה פנימי, ומאפשרת לפרט לראות ולכוון את חייו בתוך פריזמה

של עוצמה והצלחה, והיא מקבילה לאימוץ הערכה עצמית חיובית שהן מוצאות כגורם מהותי בפיתוח תחושה של חוסן נפשי.

כאמור, ניתן לראות כי ממצאי המחקר שלפניכן/ם מציג תפיסה הוליסטית רחבה של גורמים המקדמים תחושה של הצלחה ומדגים את החיבור החשוב בין גורמי מיקוד סביבתיים/חיצוניים לגורמי מיקוד פנימיים. האתגרים העומדים בפני טרנסג'נדרים/ות בחיפושן/ם אחר מקום של הצלחה בחייהם/ן הם רבים, ונובעים כולם מתהליך חיברות בחברה סיס-נורמטיבית שאינה, נותנת מקום או ביטוי לאפשרות של זהות טרנסג'נדרית, ואף מציגה אפשרות זאת כדחוויה, סוטה ושלילית. אך למרות שהגורמים המדכאים נובעים כולם מגורמי מיקוד חיצוניים, או מהפנמה של ביטויים חיצוניים אלו, הגורמים המאפשרים להתמודד עם אתגרים אלו הם שילוב של גורמי שליטה חיצוניים ופנימיים כאחד.

תרומת המחקר וייחודו

המחקר הנוכחי ייחודי בכמה אופנים. ראשית, מחקרים מעטים בעולם, באופן יחסי, עוסקים בקהילה הטרנסג'נדרית, ובארץ הוא בין המחקרים הבודדים המבקשים להפנות זרקור על קהילה זו. טרנסג'נדרים/ות החווים/ות אפליה והשתקה בחברה ההגמונית "זוכות/ים" לאותה הדרה גם באקדמיה בישראל, וכמעט שאי אפשר למצוא מחקרים ישראליים בנושא. אף בתוך הפרופסיה של העבודה הסוציאלית, המבקשת להשמיע את קולן של הקהילות המוחלשות, זהו מהמחקרים הבודדים המחברים בין עולם העבודה הסוציאלית לעולמם/ן של הטרנסג'נדריות/ים, ולתוצאות המחקר השלכות רבות על הקשר בין העובדות/ת הסוציאליות לפונה הטרנסג'נדר/ית, ועל כך ארחיב בהמשך.

בנוסף, מחקר זה הוא בין המחקרים היחידים אשר מתמקדים בהצלחות. בזירה המחקרית בעולם העבודה הסוציאלית אומנם ניתן למצוא מחקרים המגיעים מפרספקטיבה המאמצת את גישת הכוחות ומבקשים, מתוך המחקר, להעצים אוכלוסיות מוחלשות, אך מחקרים אלו שמים דגש, על פי רוב, על המכשולים העומדים בפני מושאי המחקר ועל הכוחות אשר משמשים את משתתפיות המחקר בהתמודדות עימם. מחקר זה מבקש להאיר את מקום ההצלחה בחיי משתתפיות המחקר, ובעוד המכשולים העומדים בפניהן/ם באים לידי ביטוי, אין הם מרכז המחקר. כמו כן, כפי שהודגם בפרק סקירת הספרות, המחקרים המעטים אשר עוסקים בהצלחה ניגשים לנושא זה מתוך גישה הישגית או

חומרית, ואינם בוחנים תחושה פנימית של הצלחה אלא משתמשים במדדים חיצוניים לפרט על מנת להגדיר מהי הצלחה.

נקודה נוספת שייחודית למחקר זה, והיא לב ליבו של המחקר, היא התפיסה הרחבה המביאה לידי ביטוי ראייה אינטגרטיבית בין גורמים חיצוניים וגורמים פנימיים המשפיעים על הפרט ועל תפיסת חייו/ה כהצלחה. בהתאם לעקרונות המלווים את מקצוע העבודה הסוציאלית יש לבחון את האינטראקציה בין הפרט לחברה הסובבת אותו/ה מתוך ראייה הוליסטית רחבה, המכירה במעגלי השפעה מתרחבים, אשר מרכזים בפרט עצמו. כך מחקר זה מבקש להאיר גם את מיקוד הכוח הנמצא אצל הפרט עצמו/ה, אך לא להתעלם ולתת מקום גם להשפעתה של החברה החיצונית על חווית חייו/ה של האדם/אישה. ראייה אינטגרטיבית זו ייחודית למחקר המובא בפניכם/ם ומהותית כדי להתחבר לחוויית החיים הרחבה של משתתפיות/ות המחקר.

לבסוף, הייחודיות של המחקר טמונה בכך כי הוא נעשה עם המשתתפות/ים עצמם/ן. עולם המחקר האקדמי בהווייתו נוטה לשמר את מארג הכוחות הקיים בחברה, בכך שהוא משמר את פערי הכוחות בין חוקרות/ות ונחקרות/ות. על פי רוב משתתפיות/ות המחקר הם מושאי מחקר בלבד, והידע אודותיהם/ן מקבל תוקף רק כאשר זה נכתב על ידי חוקרות/ות חיצוני. במחקר שלפניכם/ם, מתוך הבנה כי הבעלות על הידע לגבי חייהן/ם של משתתפיות/ות המחקר נמצא אך ורק בבעלותן/ם, ניתנה למשתתפיות/ות המחקר שליטה מוחלטת על ניתוח סיפורי החיים. לאחר ניתוח ראשוני ניתנה למשתתפיות/ות המחקר היכולת לאשר, לשנות או לבטל חלקים מן הניתוח, שכן להסן/ן הגושפנקא על הידע. גישה זו יוצאת דופן ורואה במחקר, כמו גם בחוקר עצמו, כלי בידי המשתתפות/ים אשר להסן/ן בעלות עליו.

מגבלות המחקר

דאייר (Dyer, 1988) טוען כי המחקר המערבי המתמקד ב"אחר", וכך מחד מכיר בקיומו באמצעות המבט עליו, ובו זמנית מפעיל עליו החפצה באמצעות אותו מבט, מקבע את אחרותו ומאשרר את מיקומו בשוליים. גם כוחו של המבט וגם אשרור החריגות מקצינים את ההדרה וההחלשה של אותן קבוצות, ומתוך כך שבים ומבססים את המרכזיות ההגמונית של האליטה ואת שקיפותה, וכך את כוחה. חשוב להבין כי גם אם כוונתי במחקר היא השמעת קולה והעצמתה של הקהילה הטרנסגינדרית, יש בעצם קיומו גם קיבוע של מעמדה כתופעת שוליים.

כאשר אני ניגש למחקר, ומבקש לחבר את קוראת המחקר לנקודת מבטם של א/נשים טרנסג'נדריות/ים, עלי להביא בחשבון את המגבלות החלות עלי כבר בהתחלה. ראשית, אינני טרנסג'נדר. החוויה הטרנסג'נדרית היא חוויה אישית, סובייקטיבית, הנוגעת למקומות הכי עמוקים של הזהות ושל החוויה. היה עלי להתנקות ככל יכולתי מדעות קדומות ומהבניות חברתיות שאספתי לאורך חיי כדי להתחבר ולהתכוון ככל היותר לחוויותיהם של הא/נשים שראיינתי. רק כך יכולתי להתקרב אל קולם של המשתתפות/ים, ולצמצם ככל האפשר את משקלו של קולי שלי. מודעות שכזו, המחדדת מגבלות אינהרנטיות במחקר, מהווה גם נקודה חשובה לאמינות המחקר. צייטין (2009) בוחנת את טיב היחסים בין חוקר לנחקר בהקשר הפוליטי, ומציעה דרכים להתמודד עם השלכות יחסים אלו, בנייהן את הצורך במחקר נרטיבי לתת למרואיינים/ות להוביל את המחקר.

ברזילאי (2010) מציינת שלוש סוגיות המשפיעות על הסיפור המסופר בראיון, אשר נובעות מהשתייכותם של החוקר/ת והמשתתף/ת לקבוצות שייכות שונות. תפיסת המספר את המרחב החברתי של המראיין משפיעה על הראיון. במחקר המוצע יכולות להיות השלכות רבות על הסיפור המסופר לכך שאיני טרנסג'נדר, ולכן נתפס כחיצוני או אפילו כמייצג ההגמוניה המדכאת; רצונו של המספר/ת ליצור תמונה אחידה וחזקה אל מול המראיין/נת יכול להשפיע על הסיפור שהוא מספר. לפיכך לנוכחותי כמראיין ולנושא המחקר תפקיד סביל, אך משמעותי, בהבניית הסיפור; הסוגיה השלישית עוסקת בהשלכות שבמפגש עם האחר על החוקר, וכיצד השלכות אלו באות לידי ביטוי במחקר. כדי להתמודד עם סוגיה זו, וכן על מנת להעצים את השפעת המשתתפים/ות במחקר על תוצאותיו, חזרתי אל המשתתפות/ים וביקשתי מהם/ן לאשש או להפריך את מסקנותיי.

חשוב לציין כי להיותי פעיל ותיק בקהילה הגאה בישראל, לתפקידי בארגון הנותן שירות לקהילה הטרנסג'נדרית, לתפיסת פרטים שונים את הארגון ואת מקומי בו, כמו גם בהמשך המחקר, להיותי בעליו של בר המיועד לקהילה הגאה, קיימת גם השפעה על הסיפור המסופר. ניתן לצפות כי במקרים מסוימים המרואיינת/ת/ינסה לרצות אותי בשל תפקידי השונים. יש להניח כי משתתפות/י המחקר, גם אם לא באופן מודע, ניסחו את סיפור חייהן/ם וניתבו אותו כך שיתאים למטרות המחקר, ויהיה לשביעות רצוני. לאורך סיפורי החיים ניתן למצוא משפטים כמו "אבל זה לא מעניין אותך" או "אתה כבר יודע את זה". ראיינת/ם בי בן ברית היא אליה שקוץ בה. מצד אחד, רבות/ים ממשתתפות/ות המחקר לא היו מוכנות/ים לקחת בו חלק לולא ראו בי שותף, ומן הצד השני הרצון לרצות אותי, בנוסף

להנחה המוקדמת כי אנו שותפים/ות לעמדות מסוימות, השפיעו על איכות ועל כמות המידע ששטחו בתוך סיפורי החיים. במקרים אחרים הייתה התנגדות שבאה לידי ביטוי בהדגשת נקודות מסוימות על חשבון אחרות, במטרה להוכיח את צדקת המקום המתנגד.

כחוקר המנהל את הריאיון שבו שתפו בסיפור החיים שלהם/ן, אפקט הרצייה והנחת הידע המוקדם מגיע גם מן הצד שלי. היכרותי המקדימה עם סיפור החיים של רוב משתתפיות המחקר גרמה לחוסר התעכבות ובירור מעמיק של חלקים מן הסיפור, אשר ייתכן שהובילו להשמטת פרטים חשובים שהיו עשויים לשפוך אור חדש על הסיפור כולו או על נקודות מסוימות בו. בנוסף לכך, בראייתי את עצמי בן ברית וכלי בידי משתתפיות המחקר קיים הצורך שלי כחוקר להשמיע את הקול הטרנסי בצורה נאמנה, צורך שגם הוא בתורו מוביל להבלטה של תמות מסוימות ולהפחתה בחשיבותן של תמות אחרות.

כרוב המחקרים הנרטיביים, מספר המשתתפים/ות הקטן מהווה מכשול בניסיון להציע מחשבות שיהיו רלוונטיות מעבר למשתתפי המחקר הספציפיים. העובדה כי מחקר זה מתבסס על שנים עשר מרואיינים/ות בלבד, מקשה על בחינת ההבדלים שייתכן שקיימים בתוך האוכלוסייה הטרנסג'נדרית: הבדלים בין טרנסג'נדריות לטרנסג'נדרים, בין א/נשים בשלבים שונים של התהליך, בין רקעים סוציו-אקונומיים שונים ועוד. למרות זאת, ממצאי המחקר הנוכחי מהווים בסיס איתן לתיאור חוויותיהם/ן של משתתפיות המחקר, ולאיתור תמות משותפות בחיפוש אחר גורמים המקדמים תחושה של הצלחה בחייהם/ן, ושעשויים לקדם הצלחה גם בחיי אחרים/ות.

בהתאם למטרות המחקר לא הוגדרו מאפייני משתתפיות המחקר טרם קיומו. עם זאת, ממבט במאפייני משתתפיות המחקר ניתן להצביע על כך כי הסך ברובן/ם, ממעמד סוציו-אקונומי בינוני-גבוה. בנוסף, בשל ההתמקדות של המחקר במונח "הצלחה", כל משתתפיות המחקר היו פעילות/ים ומעורבות/ים פוליטית בענייני הקהילה הטרנסג'נדרית במישורים של אקטיביזם חברתי ושל יצירת שינוי עבור הקהילה. ניתן לסמן את המשתתפים/ות במחקר זה כטרנסג'נדרים/ות בעליות פריווילגיות מסוימות ביחס לכלל הקהילה הטרנסג'נדרית, ולטעון כי אין ביכולתן/ם לייצג את כלל חבריות הקהילה. בתוך מחקר זה לא מיוצגות שכבות שלמות בקהילה הטרנסג'נדרית כגון נשים טרנסיות הנמצאות בזנות, מחוסרי/ות דיור, נוער טרנסי ועוד.

למרות כל זאת, קיים ערך מחקרי וערכי בהתייחסות לקבוצה זו של בעליות פריוולגיה יחסית בתוך הקהילה הטרנסית, שכן אלו מתורגמים לאסטרטגיות של שינוי השיח סביב הטרנסג'נדריות. שינוי שיח זה יכול להשפיע בתורו גם על קבוצות אחרות בקהילה, ולהוות כשלעצמו מודל ידע הנדרש לעידוד תחושה של הצלחה בקרב פרטים מוחלשים יותר בתוך הקהילה הטרנסג'נדרית.

המלצות לפרקטיקה טיפולית

על אף מגבלותיו של המחקר, המידע והתובנות ממחקר זה יכולים לשמש גורמים טיפוליים בהבנת חוויית החיים של פונים/ות טרנסג'נדריות/ים, ולאפשר להם להתאים ולשפר את השירות הניתן להם. א/נשים טרנסג'נדרים/ות הן/ם הבעלים היחידים/ות על הידע הרלוונטי לחוויותיהן/ם ולצרכיהן/ם. לכן הן/ם מקור ידע הכרחי, והנכון ביותר, בכל הנוגע לטיפול, למחקר ולמתן שירותים מותאמים בתחום זה. ניופילד, הארט, דיבל וקהולר (Newfield, Hart, Dibble & Kohler, 2006) מצאו כי למעלה מ-11% מן הטרנסג'נדרים במחקרם דחו פנייה לשירותי בריאות ותמיכה, בשל חשש מאפליה מצד אנשי המקצוע. בתוך ממצאי מחקר זה ניתן לסמן "המלצות" ממשותפיות המחקר אל הקהילה הטיפולית במטרה להנגיש את הטיפול לטרנסג'נדרים/ות. בשל בחירתי לשמש כלי בידי הקהילה הטרנסג'נדרית אני מוצא לנכון להביא את המלצות אלו כפי שבאו לידי ביטוי מצד משותפיות המחקר.

ראשית, על המטפלת לגשת לטיפול תוך נקיטת עמדה של חוסר שיפוטיות ושל קבלת הזהות הטרנסג'נדרית. משותפיות המחקר מסמנים עמדה זו אל מול הדרישה החברתית הקיימת מהם/ן להצדיק ולנמק את תחושותיהם/ן הפנימיות ואת הגדרתן/ם את זהותם/ן, ובהגיעם/ן אל הסטינג הטיפולי הן/ם מצפים לפגוש בקבלה אוטומטית שאינה מערערת על תחושותיהם/ן. מתוך הבנה של מציאות חיים זו, המקיפה את עולמה/ו של הטרנסג'נדר/ית, על המטפלת לנקוט בגישה אקטיבית של למידה של טרנסג'נדריות ושל הימנעות מדרישה מן הפונה להסביר וללמד את המטפלת. בנוסף, חשוב להדגיש כי למרות הדרישה מן המטפלת ללמידה עצמית את הנושא, אל לה להניח כי היא יכולה להבין את החוויה הטרנסג'נדרית, או חמור מכך לקבוע עובדות על חווייתו/ה של הפונה. ציפייה זו תואמת את עקרונות העבודה הסוציאלית, המבקשת מהמטפלת להתחבר אל נקודת מבטו/ה של המטופל/ת וממקום של אמפתיה. מתוך נקודה זו על המטפלת להתייחס לזהות הטרנסג'נדרית כמרכיב אחד מתוך מרכיבי זהות רבים, ולא לצמצם את זהותו/ה של המטופל/ת.

גם אם ישנה אפשרות כי הנושא הטרונסגי'נדררי הוא אשר מוביל את הפונה לטיפול, התייחסות מצומצמת שכזו תפגע בטיפול, שכן על המטפלת לעודד ראייה הוליסטית של הפונה. בנוסף מסמנות/ים משתתפיות/ות המחקר כי הדגש בעולם הטיפולי, מניסיון/ם, ובייחוד בעבודה סוציאלית, מושם על תפקודיות. התפקודיות אומנם חשובה לקידום תחושת ההצלחה בחייו/ה של הפונה, אך ראייה זו היא חלקית ומסמנת את החברה הקפיטליסטית, ויש לשים דגש על קידום האושר והסיפוק על פני תפקודיות. הבחנה זו, גם אם היא סמנטית, חשובה כדי להבהיר לפונה כי המטפלת מבחינה את עצמה מתוך המערכת החברתית המפעילה דיכוי כלפי הקהילה הטרונסגי'נדררית. על המטפלת לקבל על עצמה את העמדה לפיה הבעיה הניצבת בפני טרונסגי'נדרים/ות היא בהתייחסות החברה לטרונסגי'נדריות, ולא באדם/אישה הטרונסגי'נדררית.

נוסף על כך, אני מבקש לעלות על פני השטח את ההדרה ואת האפליה שטרונסגי'נדרים/ות מתמודדים איתה בתוך שירותי הרווחה הכלליים בישראל, וגם בתוך ארגוני הקהילה הלהט"בית. על שירותי הרווחה ליצור ולהתמחות במענה לקהילה ייחודית זו, ולא לאפשר לה "ליפול בין הכיסאות". טרונסגי'נדרים/ות רבות/ים הפונים/ות לשירותי הרווחה מתמודדים/ות עם מענה לא מותאם ועם מערכת שאינה מביאה בחשבון את צרכיהן/ם הייחודיים. יש ליצור התמחות מקצועית, הן באופי המענה הפרטני והן במתן שירותי רווחה כלליים, סביב סוגיות של זהות מגדר, מעבר מגדרי והתמודדות עם אפליה חברתית. כפי שיכולה אשת הטיפול ליצור שינוי משמעותי בחייו/ה של הפונה הטרונסגי'נדררית, כוחה של מערכת הרווחה ומקצוע העבודה הסוציאלית, לסייע ביצירת שינוי חברתי רחב היקף עבור א/נשים טרונסגי'נדרים/ות.

המלצות למחקרי המשך

מעבר להמלצות לפרקטיקה הטיפולית, מחקר זה מאיר את הצורך הרב במחקרים נוספים עם הקהילה הטרונסגי'נדררית. יש לציין, כי בהתאם לגישתי המחקרית הבאה לידי ביטוי במחקר זה, על מחקרים העוסקים בנושאים סביב אוכלוסיות מוחלשות, כמו הקהילה הטרונסגי'נדררית, להיזהר מנקיטת עמדה של "ידע על". בעוד גם למחקרים פוזיטיביסטיים-כמותיים יש ערך רב להעמקת ההבנה סביב תופעות הנדחקות אל שולי החברה, אני מבקש לסמן את הצורך בעידוד מחקרים המכירים בידע שבבעלות מושאי המחקר, ידע הנובע מחוויות חייהן/ם. על יותר מחקרים להיערך על ידי, או לכל הפחות בשיתוף, מושאי המחקר.

כפי שציינתי במגבלות המחקר, מחקר זה מביא את קולם/ן של א/נשים טרנסג'נדרים/ות פעילים/ות, חזקות/ים בעלי/ות ידע וכוחות רבים המשתלבים/ות בעשייה אקטיביסטית של הקהילה, ועל פי רוב בעלי/ות הון חברתי. יש לערוך מחקר דומה שיתמקד בסיפורי החיים של א/נשים מן הצד המוחלש יותר של הקהילה הטרנסג'נדרית, ולבחון האם הגורמים המקדמים תחושה של הצלחה בחייהם/ן שונים מאלו שהוצגו במחקר זה.

בנוסף, הייתי ממליץ לערוך מחקר הבוחן לעומק ומתמקד במקומה של ההכרה החיצונית כגורם המקדם תחושה של הצלחה. סביב איזה מעגלים מבקשים את ההכרה? האם קיים מודל של מעגלים מתרחבים? ואם כן, איזה מעגלים א/נשים טרנסג'נדרים/ות בוחרים/ות כמעגלים ראשוניים להכרה חיצונית ואיזה מעגלים הם משניים או שלישיים (וכן הלאה)? מהי ההשפעה של דחייה חיצונית על תהליך גיבוש הזהות המגדרית?

מתוך הכרה במקומן של נשות טיפול ושל מסגרות תמיכה לא/נשים טרנסג'נדרים/ות, ובייחוד לאור השינוי באבחון טרנסג'נדריות בספר האבחנות הפסיכיאטריות (DSM5), יש לערוך מחקר הבוחן את עמדותיהן של נשות טיפול על פונות/ים טרנסג'נדרים/ות, ובנוסף יש לבחון את מקומם של שירותי הרווחה וארגוני הקהילה הגאה במתן מענה לטרנסג'נדרים/ות. האם אלה האחרונים מעצימים א/נשים טרנסג'נדרים/ות או מדירים אותן/ם? אילו מענים קיימים כיום בישראל לטרנסג'נדרים ואילו חסרים? ומהי מידת הנגישות של מענים אלו לקהילה הטרנסג'נדרית על רבדיה השונים?

אפילוג: מקום החוקר ביחס למחקר

בגיל צעיר, כאשר קיבלתי על עצמי את ההגדרה "הומו", גיליתי כי היא מאפשרת לי שחרור מחשבתי וחריגה משחררת מהציפיות והגבולות שהחברה ההטרו-נורמטיבית מציבה, אך גם כי בישראל של שנת 1999 להיות חריג משמעו להתמודד עם חברה מדירה, שאינה נותנת מקום לביטויים של שונות מינית ומגדרית, ומובילה לאורך זמן למצוקה עזה. סימון זה את עצמי כחריג הוא הבסיס האידיאולוגי שמלווה אותי בחיי, כמו גם במחקר זה, אל אוכלוסיות שהחברה ההגמונית מדירה ומחלישה. בהתעמקותי בידע הקווירי, שנוצרה מתוך חריגה זו, התאפשר חיבור עמוק אל הפוליטיקה ואל שיטות הפעולה וההישרדות הקוויריות, המבקשות לחגוג את החריגות ולראות בה הצלחה. מתוך היכרותי לאורך השנים עם א/נשים טרנסג'נדרים/ות, אשר חוגגים את הטרנסיות ואת החריגה מן הגבולות ההגמוניים, ביקשתי ליצור מחקר המשתתף בחגיגה זו של השונות ואף ללמוד מכך. היה לי הצורך לכתוב מחקר המאיר את הקהילה הטרנסג'נדרית ממקום של כוח, מסוגלות והצלחה, ולא להישאב אל תוך הראייה הפתולוגית הרווחת בתוך מחקרים על הקהילה הטרנסג'נדרית.

התמקדות במקומה של ההצלחה בסיפורי החיים של משתתפות/י המחקר ובגורמים המקדמים תחושה של הצלחה ממשכה ראייה זו של חגיגת השונות, ומתחברת גם אל עמדות שאימצתי כחלק מה"אני המקצועי" כעובד סוציאלי. בעשייתי המקצועית והפוליטית מובילה אותי גישת הכוחות, הרואה חשיבות בהעצמת הפונה ובהדגשת היכולות הנתפשות חיוביות בעיניו/יה, כמו גם תפישה של פסיכולוגיה חיובית. עריכת המחקר חידדה בי את חשיבות שינוי הגישה, בקרב נשות המקצועות הטיפוליים, מהתמקדות בזיהוי פתולוגיות וקידום תפקוד חברתי-יצרני, להתמקדות בקידום האושר וסיפוק רב יותר בחיי הפונה.

מחקר זה נערך מתוך ניסיון לערער על עמדות הכוח המקובעות במערכת היחסים חוקר-נחקר/ת כמו גם על אלו המתקיימות במערכת הכוחות ביני - אקדמאי, סיסג'נדר, גבר, אשכנזי, לבין משתתפות/ות המחקר, אשר בהיותן/ם טרנסג'נדרים/ות, נמנות/ים בין הקבוצות היותר מוחלשות ומדוכאות בחברה הישראלית. בראייתי את עצמי כ"מעגל שני" בקהילה הטרנסג'נדרית, סיסג'נדר בן ברית לקהילה, ראשית היה עלי לבחון כיצד אני משתתף ולוקח חלק פעיל, גם אם לא מודע, במערכת המדכאת את הקהילה הטרנסג'נדרית, ולבחור באופן מודע להתנגד למערכת זו תוך ניסיון להתוודע ולהשיל מעלי את הפריווילגיות שהחברה מעניקה לי על פני טרנסג'נדרים/ות. אף כי לא ניתן להגיע להארה של כל

המקומות הפריבילגיים הללו, דרשתי מעצמי להתנגד להם כאשר הסתייע ביכולתי להתוודע אליהם. בחירה זו באה לידי ביטוי בהחלטה כי המחקר העומד לפניך/ם אינו מחקר שלי כחוקר, אלא מחקר/ם של משתתפיות/ות המחקר ושל הקהילה הטרנסית. המשתמע מכך, וכפי שכבר ציינתי בפרק הדיון, הוא כי מקומי כחוקר להיות כלי בידי הקהילה ולהקטין, ככל שאפשר, את מקומי בתוך המחקר.

בנוסף, על מנת לערער על מארג הכוחות בין חוקר לנחקר/ת, היה עלי לערער על ערכם של "האובייקטיביות" והידע האקדמי, ולהפנות את המשאבים העומדים בפניי כדי להאיר את האישי-טרנסי ללא הפעלת מנגנונים של ערעור על טיבה של החוויה הסובייקטיבית, ולהתמקד בידע הנובע מתוך חוויות חייה/ם של משתתפיות/ות המחקר. בחירה זו אומנם מאפיינת את המחקר הנרטיבי באשר הוא, ומגובה בערכים קווירי-פמיניסטים המובילים אותי בחיי האישיים כמו גם באלו המקצועיים והאקדמיים, אך היא לא הייתה קלה לי, והביאה בחשבון את היכולת לערער חיצוני על ה"אקדמיות" של המחקר. כן בחירה זו מגובה בהחלטה לכתוב את המחקר בשפה המעדיפה את המונחים ואת האמת של הקהילה הטרנסג'נדרית על פני אלו של הכתיבה המדעית. יש כאן ניסיון לערער על הידע הנוצר ב"מגדל השן" האקדמי, הנתפש כמנותק מן השטח, להעדיף על פניו ולקבל ללא עוררין, ידע הנובע וקיים בקהילה הטרנסג'נדרית בשטח.

חשוב לציין, כי על אף ניסיונותיי להשתחרר מהן, עלי להכיר בפריבילגיות המלוות גם מחקר זה. הראשונה בהן היא כי למרות שזהו מחקר המשמש ככלי לקהילה הטרנסג'נדרית ושייך לה, הוא גם מחקר המשמש לכתיבת עבודת התזה שלי ובתורו יאפשר לי, ולא לקהילה הטרנסית, להיות זכאי לתואר מוסמך בעבודה סוציאלית. בנוסף, מי שאמון על כתיבת דו"ח המחקר, ולכן נתונה לו שליטה בהצגת הממצאים הוא אני, כאמור גבר אשכנזי סיסג'נדר אקדמאי. ניסיון לבטל פריבילגיה זו יובא באימוץ המלצותיה/ם של משתתפיות/ות המחקר לפרקטיקה הטיפולית, ובצירוף תגובות או ביקורות לדו"ח המחקר של המשתתפים/ות שבחרו בכך, כנספחים לדו"ח זה.

המחקר חיזק עמדות שרכשתי לאורך השנים, ואינני מרגיש כי הוא פתח אותי אל עמדות חדשות, אך עם זאת הוא חידד, הרחיב והעניק עומק רב לעמדות אלו. המחקר זימן לי היכרות מעמיקה עם א/נשים חדשים/ות שנכנסו לחיי, והעמיק את היכרותי עם מכרסמות/ות ישנות/ים. לראשונה נכנסתי לעומק משמעותן של חוויות טרנסיות יומיומיות, כניסה אשר אפשרה לי להבין עד כמה הדיכוי החברתי את

השונות המגדרית משפיע על כל פרט בחברה, ואת השלכותיו ההרסניות על טרנסג'נדרים/ות. התאפשרה לי התחברות מחדש לזווית ולאידאולוגיה הטרנסית וזיהוי מקומן ונגיעתן בסיפור החיים שלי.

בשלב מסוים של המחקר, לאחר סיום שלב החזרה אל המשתתפות/ים לבחינת ניתוח סיפורי החיים, חשתי צורך ל"היפוך תפקידים" והזמנתי את רון לראיין אותי על סיפור חיי ולהשתמש באותן הנחיות שאני הצבתי אל מול משתתפיות/ות המחקר, על אף היותי סיסג'נדר. למרות שסיפור חיי לא נכנס לניתוח הממצאים, החוויה של היותי במקום נחקר, חשוף ופגיע אפשרה לי להתחבר אל מקומם/ן של משתתפיות/ות המחקר בתוך מחקר זה, ואפשרה לי להעלות בעל פה, אולי לראשונה, שאלות של חריגות מבחירה וחריגות כפויה, חריגות כאקט פוליטי. שאלות אלו עדיין מהדהדות בראשי ונבחנות בכל יום ובכל בחירה מחדש. במציאות בה התנועה ההומו-לסבית מנסה יותר ויותר להיכנס אל הנורמה ולהשיל מעל עצמה את עמדת "החריג", עריכת המחקר אפשרה לי לבחור דווקא בעמדה המתנגדת למגמה זו, ולהעצים את האקט האישי-פוליטי של הבלטת חריגותי.

- אדרת, ע. (2012, 15 ביוני). הצצה לוועדה לשינוי מין. הארץ (גרסא אלקטרונית). הוצא ב-20 ביוני 2012 מ: www.haaretz.co.il/magazine/1.1731968.
- ברזילאי, ש. (2009). סוד הסיפור המנצח – בעקבות סיפורי הצלחה. תל אביב: הוצאת ש. זק.
- ברזילאי, ש. (2010). פרק 4: "הציץ ונפגע": סיכויים וסיכונים במפגש האינטראקטיבי בראיון הנרטיב. בתוך ג, ספקטור-מרזל ור. תובל-משיח (עורכות). חקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות ירושלים: הוצאת כליל, מכון מופ"ת בשיתוף עם הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית.
- ברשטלינג, א. (2008). "דיבור יש בו התחייבות מסוימת": טרנסג'נדריות בעברית. עבודה לשם קבלת תואר מאסטר. רמת גן: אוניברסיטת בר אילן.
- גרוס, א., וזיו, ע. (2003). בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית. בתוך קדר, י., זיו, ע., וקנר, א. (עורכים). מעבר למיניות. (עמ' 44-9). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד בע"מ.
- גרינברג, נ. (2012). נרטיב ומחיקתו - מבט על מחקר על זהות טרנסג'נדרית. (בתוך: צוות מטפלים גיי פרנדלי - בלוג מאמרים מקצועיים 5 - נרטיב ומחיקתו - מבט על מחקר על זהות טרנסג'נדרית. הוצא מ: <http://www.t-metaplim.co.il/articles/82-5-1997.html>)
- דושניק, ל. וצבר בן-יהושע, נ. (2001). אתיקה של המחקר האיכותי. בתוך נ. צבר בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני (עמ' 368-343). תל אביב: הוצאת דביר.
- הוקס, ב. (2002). פמיניזם זה לכולם, פוליטיקה מכל הלב. חיפה: פרדס הוצאה לאור.
- היבנר, י. (2011). של מי המגדר הזה בכלל? הבניות חברתיות ומגדריות בזהות הטרנסג'נדרית. עבודת גמר לתואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון- איסור הפליה בשל זהות מגדרית, התשע"ג-2013.
- ינאי, נ. (2007). שאלת המדע בפמיניזם – סנדרה הארדינג וסוגיית החקירה המדעית בפמיניזם. בתוך: נ. ינאי, ת. אלאור, א. לובין וח. נווה. (עורכות). דרכים לחשיבה פמיניסטית: מבוא ללימודי מגדר. (עמ' 391-351). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- לוינצקי, נ. (2009) איכותו של המחקר האיכותני: המקרה הנרטיבי. בתוך: ע. ליבלך, א. שחר, מ. קרומר-נבו, ומ. לביא-אג'אי (עורכים), סוגיות במחקר הנרטיבי: תבחיני איכות, אתיקה.

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב: המרכז הישראלי למחקר איכותני והעמותה לחקר האדם הרב-מימדי. עמ' 24-9.

ליבליך, ע., תובל-משיח, ר., זילבר, ת. (2010) בין השלם לחלקיו, ובין תוכן לצורה, בתוך: קסן, ל, וקרומר-נבו. מ, (עורכות) (2010) *ניתוח נתונים במחקר איכותני*. (עמ' 21-42) באר שבע: הוצאת אוניברסיטת בן גוריון.

ליכטנרטיט, ר. ודוידסון-ערד, ב. (2002). *טרנסקסואליות (מגברים לנשים) מתבגרות ובוגרות צעירות: נתיבים המובילים לזנות*. תל אביב: המרכז הבינתחומי לחקר מדיניות וטיפול בילדים ונוער. בית הספר לעבודה סוציאלית על שם בוב שאפל, אוניברסיטת תל אביב.

מרציאנו, א. (2011). מקומו של המרחב הווירטואלי בהבניה של חוויות חיים טרנסגינדריות. עבודת גמר לתואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה.

עיני, ל. (2009, פברואר). *טרנסגינדרים: השינוי מתחיל בתוכם*. הוצא ב26 לנובמבר, 2010, <http://www.doctors.co.il>.

צבר בן-יהושע, נ. (1995). *המחקר האיכותני בהוראה ובלמידה*. תל אביב: מודן.

צייטיין, ג'. (2009). יחסי חוקרים-חוקרים/חוקרים-משתתפים בצל קונפליקט עיקש: המקרה הישראלי-פלשתינאי. בתוך: ע. ליבליך, א. שחר, מ. קרומר-נבו, ומ. לביא-אגיא (עורכים), *סוגיות במחקר הנרטיבי: תבחיני איכות, אתיקה*. אוניברסיטת בן-גוריון בנגב: המרכז הישראלי למחקר איכותני והעמותה לחקר האדם הרב-מימדי. עמ' 34-30.

צלרמאיר, מ. (2010). פרק 3: על מחקר נרטיבי, על פמיניזם ועל מה שביניהם. בתוך ג, ספקטור-מרזל ור. תובל-משיח (עורכות). *חקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות ירושלים*: הוצאת כליל, מכון מופ"ת בשיתוף עם הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית.

קזין, א. (2000). *מיקויר' ליחורגת' כתב העת רסלינג*. 7. 84-80.

קמה, ע. (בדפוס). קווים לדמותו של שדה-המחקר ההומו/לסבי/בי/טרנסקסואלי בישראל. *סוציולוגיה ישראלית*.

קרומר-נבו, מ. (2002). מפלופה למירי: תרומת הגישה הפמיניסטית לסוגיית נשים במצוקה כלכלית וחברתית עמוקה ומתמשכת. *חברה ורווחה, כ"ב*, 454-433.

רייכרט, ש. (2012). *חוויותיהם של טרנסגינדרים מהמפגש עם המערכת הרפואית*. עבודה לשם קבלת תואר מאסטר. המכללה האקדמית תל-אביב יפו.

שור, פ. וצבר-בן יהושע, נ. (2010). פרק 7: מ"דיווח" ל"סיפור": על תהליך חיפוש המשמעות בראיון המחקרי. בתוך ג, ספקטור-מרזל ור. תובל-משיח (עורכות). *חקר נרטיבי: תיאוריה*,

יצירה ופרשנות ירושלים : הוצאת כליל, מכון מופ"ת בשיתוף עם הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית.

שטרן, א. (2008). *הוועדה לשינוי מין בתל השומר*. הוצא ב26 לנובמבר, 2010, מ World wide Web: <http://www.gogay.co.il/content/article.asp?id=7719>

שילה, ג. (2007). *החיים בורוד : בני נוער וצעירים הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'נדרים*. תל אביב : רסלינג.

שקדי, א. (2003). *מילים המנסות לגעת – מחקר איכותני תיאוריה ויישום*. תל-אביב: רמות.

Abes, E, S., & Kasch, D. (2007). Using Queer Theory to Explor Lesbian College Students' MultipleDimensions of Identity. *Journal of College Development*.Vol 48(6) Pp. 691-636.

Alasuutari, P. (1997). The Discursive Construction of Personality. In A. Lieblich & R. Josselson (Eds.), *The Narrative Study of Lives* (pp. 1-20). Thousand Oaks, CA: Sage.

Alasuutari, P. (2010). The rise and relevance of qualitative research. *International Journal of Research Metodology*. Vol 13, No 2, Pp: 139-155.

American Psychiatric Association (1980) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Third edition*, Washington, DC.

American Psychiatric Association (2000) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fourth edition, text revision*, Washington, DC.

American Psychiatric Association. (1974). Position statement on homosexuality and civil rights. *American Journal of Psychiatry*, 131, 497.

Atkinson, R. (2001). The life story interview. In J.F. Gubrium & J.A. Holstein (Eds.), *Handbook of interview research: Context and method* (pp. 121-140). Thousand Oaks, CA: Sage.

Bagemihl, B. (1997). Surrogate Phonology and Transsexual Faggotry. In A. Livia & K. Hall (Eds.). *Queerly Phrased*. N.Y.: Oxford University Press.380-401.

Bith-Melander, P. (2005). The role of women and the rise of HIV/AIDS. *Siksacakr*, 7, Pp:26-38.

- Bloom, L. R. & Swain, P (2009). *Ethical responsibility in feminist research: challenging ourselves to do activist research with women in poverty*. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 22:3, 333-351.
- Brown, M.L. & Rounsley, C.A. (1996). *True Selves: Understanding Transsexualism - For Families, Friends, Coworkers, and Helping Professionals*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Browne K, Nash C (2010). Queer methods and methodologies: an introduction. In: Browne K, Nash C, (eds.) *Queer Methods and Methodologies: Intersecting Queer Theories and Social Science Research*. Ashgate, Farnham, pp. 1–23.
- Bruner, J.(1991) The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18. 1-21.
- Bullough, V. L. (2000). Transgenderism and the Concept of Gender. *The International Journal of Transgenderism*, 4 (3).
- Butler, J. (1993). Imitation and Gender Insubordination. In H. Abelove, M. H. Barale & D. Halperin (eds.), *The Lesbian and Gay Studies Reader* (Pp. 307-320). New-York: Routledge.
- Butler, J. (2006) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Cannella, G., & Lincoln, Y. (2009). Deploying Qualitative Methods for Critical Social Purposes. In N. Denzin and M. Giardina (eds.) (2009) *Qualitative Inquiry and Social Justice: Towards a Politics of Hope*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Cantwell-Wilson, b. (2002): *A Study of Factors Promoting Success in Computer Science Including Gender Differences*, *Computer Science Education*, 12:1-2, Pp:141-164.
- Clements-Nolle,K., Marx, R., Guzman, R.,&Katz, M. (2001). HIV prevalence, risk behaviors, health care use, and mental health status of transgender persons: Implications for public health intervention. *American Journal of Public Health*, 91(6), 915-921.

- Conger, J. (1975). Proceedings of the American Psychological Association for the year 1974: Minutes of the annual meeting of the council of representatives. *American Psychologist*, 30, 620-651.
- Connelly, F. M., & Clandinin, D. J. (2006). Narrative inquiry, In: J. L. Green, G. Camilli & P. Elmore (Eds.), *Handbook of complementary methods in education research*, 3rd edition, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Couch, M., Pitts, M., Mulcare, H., Croy, S., Mitchell, A., & Patel, S. (2007). *A report on the health and wellbeing of transgender people in Australia and New Zealand*. Melbourne: Australian Research Centre in Sex, Health & Society.
- Davies, E. (2004). Finding Ourselves: Postmodern Identities and the Transgender Movement' in S. Gillis., G. Howie. & R. Munford. (eds). *Third Wave Feminism – A Critical Exploration*. Pp: 110-121. London: Palgrave, 2004.
- Dyer R. (1988) "White", *Screen* 29(4): 44-64.
- Etscovitz, L. (1997). The Inner Dimensions of Gender Transformation. In B. Bullough, V. Bullough & J. Elias (Eds.), *Gender Blending*. New York: Prometheus.
- Farmer, P. (1996). Social inequalities and emerging infectious diseases. *Emerging Infectious Diseases*, 2(4), 259-269.
- Feinberg, L. (1993). *Stone butch blues: a novel*. Ithaca, N.Y.: Firebrand Books.
- Filax, G. (2006). *Politicising action research through queer theory*. *Educational Action Research*, 14:01, Pp: 139-145.
- Fine, M. (2006). Bearing Witness: Methods for Researching Oppression and Resistance—A Textbook for Critical Research. *Social Justice Research*, Vol. 19, No. 1. Pp:83-108
- for phase two*. Washington, D.C.: Gender Education and Advocacy.
- Foucault, M. (1981). *The Will to Knowledge: The History of Sexuality, Volume One*. Harmondsworth: Penguin.

- Fraser, L., Karasica, D. H., Meyer, W. J., & Wylie, K. (2010). Recommendations for Revision of the DSM Diagnosis of Gender Identity Disorder in Adults. *International Journal of Transgenderism* (12), 80-85.
- Gagne, P. Tewksbury, R & McGaughey, D. (1997). Coming out and Crossing over - Identity Formation and Proclamation in a Transgender Community. *Gender and Society*. Vol. 11, No. 4., pp. .478-508
- Garðarsdóttir, R. B., Dittmar, H. & Aspinall, C. (2009). *It's Not the Money, it's the Quest for a Happier Self: The Role of Happiness and Success Motives in the Link Between Financial Goals and Subjective Well-Being*. *Journal of Social and Clinical Psychology*: Vol. 28, No. 9, pp. 1100-1127.
- Garðarsdóttir, R. B., Janković, J., & Dittmar, H. (2008). Is this as good as it gets? Materialistic values and well-being, in H. Dittmar, *Consumer society, identity, and well-being: The search for the 'good life' and the 'body perfect'* (pp. 71-94). European Monographs in Social Psychology Series (Ed., Rupert Brown). London & New York: Psychology Press.
- Halberstam, J. (2001). *The Queer Art of Failure*. Durham: Duke University Press.
- Halperin, D. M. (2003) The Normalization of Queer Theory, *Journal of Homosexuality*, 45:2-4, Pp: 339-343.
- Harding, S. & Norberg, K. (2005). New Feminist Approaches to Social Science Methodologies: An Introduction. *Signs: Journal of Women in Culture & Society*. 30(4). Pp: 2009-2015.
- Heffernan, D. & Strategist, M. (2012, December 3) *The APA Removes "Gender Identity Disorder" From Updated Mental Health Guide*. Media at GLAAD. Retrieved January 13, 2013, from <http://www.glaad.org/blog/apa-removes-gender-identity-disorder-updated-mental-health-guide>
- Hill, D. and Willoughby, B. (2005). The development and validation of the genderism and transphobia scale. *Sex Roles* 53: 531-544.

- Hird, Myra J. 2002. For a Sociology of Transsexualism. *Sociology*, 36(3): 577-595.
- JSI Research & Training Institute. (2000). *Access to health care for transgendered persons in greater Boston*. Retrieved from: <http://www.glbthealth.org/documents/transaccessstudy.pdf>
- Jupp, V. (Ed.). (2006). *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*. SAGE Publications.
- Kasser, T. (2002). *The high price of materialism*. Cambridge: MIT Press.
- Kasser, T., & Kanner, A. D. (Eds.) (2004). *Psychology and consumer culture: The struggle for a good life in a materialistic world*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Kulick, D. (1999). "Transgender and Language". *GLQ*, 5(4), 605-622.
- Landén, M., Wålinder, J., & Lundstrom, B. (1996). Incidence and sex ratio of transsexualism in Sweden. *Acta Psychiatrica Scandanavica*, Vol 93, Pp: 261-263.
- Larsson S, & Sjöblom Y(2010). *Perspectives on narrative methods in social work research*. International Journal of Social Welfare. 19. Pp: 272–280.
- Leonard, A. S & Cain, P. A. (2009). *Sexuality Law (2nd Ed.)*. Carolina Academic Press. Durham, NC.
- Lev, A.I. (2007). Transgender communities: Developing identity through connection. In K. J. Bieschke, R. M. Perez, & K. A. DeBord (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay, bisexual, and transgender clients* (2nd ed.). (pp. 147-175). Washington, DC: American Psychological Association.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverley Hills: Sage Publications.
- Lombardi, E. (2001). Enhancing transgender health care. *American Journal of Public Health* 91: 869-872.

- Lombardi, E., Wilchins, R., Priesing, D., & Malouf, D. (2001). Gender violence: Transgender experiences with violence and discrimination. *Journal of Homosexuality*, 42 (1), 89-101.
- Mertens, D. (2005). *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity with Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. Thousand Oaks: Sage
- Motmans, J., Meier, P., Ponnet, K. & T'Sjoen, G. (2012). Female and male transgender quality of life: Socioeconomic and medical differences. *The Journal of Sexual Medicine* ;9:743–750.
- Nemoto, T., Operario, D., & Soma, T. (2002). Risk behaviors of Filipino methamphetamine users in San Francisco: Implications for prevention and treatment of drug use and HIV. *Public Health Reports*, 117, (Suppl. 1), S30-S38.
- Nestle, J. (2002). Genders on My Mind. in J. Nestle, C. Howell & R. Wilchins (eds.) *Genderqueer: Voices from Beyond the Sexual Binary*. Pp.3-10. Los Angeles: Alyson Publications.
- Newfield, E., Hart, S., Dibble, S., & Kohler, L. (2006). Female-to-male transgender quality of life. *Quality of Life Research* , 15, 1447-1457.
- Nuttbrock, L., Rosenblum, A., & Blumenstein, R. (2001). *Transgender identity affirmation and mental health*. Retrieved 15.12.2011 from: http://www.symposion.com/ijt/ijtvo06no04_03.htm
- Olesen, V. L. (2000). Feminisms and qualitative research at and into the millennium. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln, Y. S. (Eds.). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage.
- O'Shaughnessy, S. & Krogman, N. T. (2012). *A Revolution Reconsidered? Examining the Practice of Qualitative Research in Feminist Scholarship*. *Signs*, Vol. 37, No. 2, pp. 493-520

- Owens, J. (2007). *Liberating voices through narrative methods: the case for an interpretive research approach*, *Disability & Society*, 22:3, 299-313.
- Phillips, P., MacGiollaRi, D. & Callaghan, S. (2012). *Encouraging Research in Social Work: Narrative as the Thread Integrating Education and Research in Social Work*, *Social Work Education: The International Journal*, 31:6, 785-793.
- Prosser, J. (1998). *Second Skins: The Body Narratives of Transsexuality*. New York: Columbia University Press.
- Rosenthal, G.C. (1993) Reconstruction of life-stories: Principles of selection in generating stories for narrative interviews. *The Narrative study of lives*, 1, Pp: 59-91.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Sheldon, K. M., & Kasser, T. (2001). Goals, congruence, and positive well-being: New empirical support for humanistic theories. *Journal of Humanistic Psychology*, 41, 30-50.
- Sherry, M. (2004). *Overlaps and contradictions between queer theory and disability studies*, *Disability & Society*, 19:7, Pp: 769-783.
- Spade, D. (2011) *Normal Life: Administrative Violence, Critical Trans Politics, and the Limits of Law*. Brooklyn, NY: South End.
- Stein, A. & Plummer, K. (1996). 'I can't even think straight': queer theory and the missing sexual revolution in sociology. in: S. Seidman (Ed.) *Queer theory/sociology* (Oxford, Blackwell), Pp:129–144.
- Stotzer, L. R. (2009). Violence against transgender people: A review of United States data. *Aggression and Violent Behavior* (14), Pp: 170–179.
- Stryker, S. (2004). Transgender Studies: Queer Theory's Evil Twin. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 10 (2), 212-215.

- Stryker, S. (2006). (De)subjugated knowledges: An introduction to transgender studies. in Stryker, S. and Whittle, S. (eds) *The Transgender Studies Reader* Routledge. (pp. 1-17). New York.
- Stryker, S. (2008) *Transgender History*. Berkeley, CA: Seal.
- Taylor, C.)1992(. *Multiculturalism and 'The Politics of Recognition'*. Princeton.
- Wagner, I. & Wodak, R. (2006) 'Performing Success: Identifying Strategies of Self-presentation in Women's Biographical Narratives', *Discourse & Society* 17: 385–411.
- Walters, S. D. (1996). From Here to Queer: Radical Feminism, Postmodernism and the Lesbian Menace (Or, Why Can't a Woman Be More like a Fag?). *Signs*. Vol 2(4). Pp. 830-869.
- Whittle, S. (2000). Employment Discrimination and Transsexual People, The Gender Identity Research and Education Society. Retrieved from: www.pfc.org.uk/files/Employment_Discrimination_and_Transsexual_People.pdf
- Whittle, S., Turner, L. & Al-Alami, M. (2007) *Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, the Equalities Review*, Retrieved from: <http://www.pfc.org.uk/files/EngenderedPenalties.pdf>
- Wilchins, R. A. (2002). It's Your Gender, Stupid. in J. Nestle, C. Howell & R. Wilchins (eds.) *Genderqueer: Voices from Beyond the Sexual Binary*. Pp.23-32. Los Angeles: Alyson Publications.
- World Professional Association for Transgender Health, Inc. (2001). *Harry Benjamin international gender dysphoria association's standards of care for gender identity disorders*, 6th ed, Retrieved from: <http://wpath.org/Documents2/socv6.pdf>.
- Xavier, J. M. (2000). *The Washington, D.C. transgender needs assessment survey: final report*.

נספח 1 – ריכוז נתונים של משתתפי/ות המחקר

זיקה לדת	זוגיות	אוריינטציה מינית	יישוב מקורי	יישוב נוכחי	מגדר	גיל	
מסורתית	רווקה	סטרייטית	ירושלים	ירושלים	קוקסינלית	30	אלה
קונסרבטיבי	נשוי	סטרייט	כפר סבא	רחובות	גבר	31	אלעד
חילוני	בזוגיות	ביסקסואל	רמת גן	גבעתיים	גבר טרנס	36	ג'יימס
דתייה	בזוגיות	לסבית	ירושלים	רמת גן	אישה	46	טל
חילונית	בזוגיות	ביסקסואלית	ירושלים	תל אביב	אישה טרנסית	22	לימור
אגנוסטיקנית	גרופה	ביסקסואלית	ירושלים	אפרת	אישה טרנסית	27	מאי
דתי לשעבר	נשוי	ביסקסואל	ירושלים	תל אביב	טרנסגינדר	24	מיכאל
חילוני	רווק	סטרייט	מושב חקלאי	תל אביב	טרנסגינדר	26	נדב
דתי לשעבר	רווק	סטרייט	התנחלות	ירושלים	גבר	37	עודד
חילוני	רווק	ביסקסואל	תל אביב	תל אביב	טרנס בוך'	24	רון
חילוני	בזוגיות	ביסקסואל	חיפה	תל אביב	טרנסגינדר	30	רועי
חילונית	נשואה	לסבית	רמת גן	ירושלים	אישה	32	ריקי

ABSTRACT

TRANSGENDERS - Life Stories, Success Stories!

Factors that promote a sense of success in life stories of transgenders in Israel.

Yaron Gal

Supervised by Dr. Anat Epstein

**Thesis submitted in partial fulfillment of the
requirements for the Master degree (M.S.W)**

The Paul Baerwald School of Social Work and Social Welfare

The Hebrew University of Jerusalem

August 2013